

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Sandra TURAUSKAITĖ

**MIGRACIJOS SOCIALINIO EKONOMINIO POVEIKIO LIETUVAI
VERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Sandra TURAUSKAITĖ

**MIGRACIJOS SOCIALINIO EKONOMINIO POVEIKIO LIETUVAI
VERTINIMAS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

Aš, Sandra Turauskaitė teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas

(parašas)

Magistro darbo autorius Sandra Turauskaitė

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas prof. dr. Zita Tamašauskienė

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Sandra Turauskaitė. Migracijos socialinio ekonominio poveikio Lietuvai vertinimas. Ekonomikos magistrantūros studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas prof. dr. Zita Tamašauskienė. Šiaulių universitetas, Ekonomikos katedra. – Šiauliai, 2011 – 136 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo teorinėje dalyje apibrėžtos tarptautinės migracijos teorinės sampratos, aptarta jos esmė, išanalizuotos migracijos rūšys ir teorinės priežastys, pateiktos pagrindinės migracijos procesus aiškinančios teorijos, išnagrinėtas tarptautinės migracijos poveikis šalies socioekonominiams rodikliams.

Analitinėje magistro darbo dalyje įvertintas tarptautinės migracijos mastas ir socialinių ekonominių rodiklių pokyčiai Lietuvoje, nustatyti tarptautinės migracijos Lietuvoje rodiklių ir bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio, ilgalaikio nedarbo lygio, užimtųjų skaičiaus, užimtumo lygio, darbo jėgos, darbo jėgos aktyvumo lygio, darbo užmokesčio, BVP statistiniai ryšiai ekonominio augimo ir nuosmūgio laikotarpiu.

Konstruktivityjoje darbo dalyje aptartos migracijos proceso ateities perspektyvos, migracijos proceso reguliavimo priemonės.

Tyrimo rezultatai parodė, kad mokslinio tyrimo hipotezė patvirtinama tik iš dalies: išaugę emigracijos srautai iš Lietuvos ekonomikos nuosmūgio metu nevisus šalies socialinius ekonominius rodiklius įtakuoja teigiamai, o ir taip nedideli mažėjantys imigracijos srautai reikšmingesnės įtakos nedarė.

Sandra Turauskaitė. Evaluation of socioeconomic effect of migration on Lithuania. Master thesis of economic studies / Research Advisor prof. dr. Zita Tamašauskienė. Šiauliai University, Department of Economics. – Šiauliai, 2011 – 136 p.

SUMMARY

Master's thesis in theoretical part of the international migration within the meaning of the theoretical concepts discussed in the essence of the analyzed migratory species and theoretical reasons, the main theory explaining the processes of migration, international migration examined the impact on the socio-economic indicators.

The analytical part of this master thesis assessed the extent of international migration and socio-economic indicators of changes in Lithuania, the Lithuania international migration and unemployment indicators, unemployment rate, long-term unemployment, the number of employed, the employment rate, labor force, labor force participation rates, wage, GDP statistics relationship between economic growth and recession.

Constructive part of the migration process is discussed future prospects for the migration process is regulated.

The research results showed that the hypothesis of the scientific research has been confirmed only in part: not all social economic indicators of the country were influenced positively by the increased flow of emigration form Lithuania during the economic recession, and low and still decreasing flows of imigration did not have major impact.

TURINYS

ĮVADAS	8
1. MIGRACIJA IR JOS POVEIKIS ŠALIES SOCIOEKONOMIKAI TEORINIU ASPEKTU	10
1.1. Migracijos samprata ir esmė	10
1.2. Migracijos rūšys	12
1.3. Migracijos teorijos	18
1.4. Migracijos priežastys	24
1.5. Migracijos poveikis šalies socioekonomikai	31
1.6. Migracijos poveikio šalies socioekonomikai tyrimo metodologija	38
2. MIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS SOCIOEKONOMIKAI ANALIZĖ IR VERTINIMAS	40
2.1. Tarptautinės migracijos Lietuvoje retrospektyvinė analizė	40
2.2. Lietuvos socioekonominių rodiklių retrospektyvinė analizė	56
2.3. Migracijos poveikio Lietuvos socioekonomikai vertinimas	75
3. MIGRACIJOS PROCESO IR JO POVEIKIO PROGNOZĖ BEI REGULIAVIMAS	91
3.1. Migracijos proceso prognozė	91
3.2. Migracijos proceso reguliavimo priemonės	95
LITERATŪRA	100
SAVOKŲ ŽODYNĖLIS	112
PRIEDAI	117

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Migracijos samprata.....	10
2 lentelė. Migracijos rūšys.....	12
3 lentelė. Migracijos veiksnių skirstymas, išskiriant ekonominius ir neekonominius veiksnius.....	25
4 lentelė. Tarptautinės migracijos pagrindinės darbo jėgos stūmos ir traukos priežastys.....	28
5 lentelė. Migracijos priežastys pagal motyvaciją ir savarankiškumą.....	29
6 lentelė. Laisvo darbuotojų judėjimo nauda ir kaštai.....	32
7 lentelė. Migracijos poveikis kilmės šaliai.....	33
8 lentelė. Imigracijos poveikis šaliai.....	36
9 lentelė. Migracijos poveikis tikslo šaliai.....	37
10 lentelė. Emigracija iš Lietuvos, jos pasiskirstymas pagal deklaravusių ir nedeklaravusių išvykimą 2003 – 2010 m.....	40
11 lentelė. Tarptautinė migracija Lietuvoje 2003 – 2010 m.....	42
12 lentelė. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirtymas pagal amžių 2003 – 2010 m.....	43
13 lentelė. Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2010 m.....	45
14 lentelė. Emigrantų, nedeklaravusiųjų išvykimo, pasiskirstymas pagal išvykimo priežastis 2003 – 2009 m.....	48
15 lentelė. Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirtymas pagal pilietybę 2003 – 2010 m.....	51
16 lentelė. Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirtymas pagal amžių 2003 – 2010 m.....	52
17 lentelė. Imigrantų pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2010 m.....	53
18 lentelė. Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirtymas pagal amžių 2003 – 2010 m., tūkst.....	59
19 lentelė. Migracijos srautų ir vidutinio metinio gyventojų skaičiaus ryšys Lietuvoje.....	75
20 lentelė. Migracijos srautų ir gimusiųjų skaičiaus ryšys Lietuvoje.....	76
21 lentelė. Migracijos srautų ir santuokų skaičiaus ryšys Lietuvoje.....	77
22 lentelė. Migracijos srautų ir ištuokų skaičiaus ryšys Lietuvoje.....	78
23 lentelė. Migracijos srautų ir bedarbių skaičiaus ryšys Lietuvoje.....	79
24 lentelė. Migracijos srautų ir nedarbo lygio ryšys Lietuvoje.....	81
25 lentelė. Migracijos srautų ir ilgalaikio nedarbo lygio ryšys Lietuvoje.....	82
26 lentelė. Migracijos srautų ir užimtųjų skaičiaus ryšys Lietuvoje.....	83
27 lentelė. Migracijos srautų ir užimtumo lygio Lietuvoje ryšys.....	84
28 lentelė. Migracijos srautų ir darbo jėgos skaičiaus Lietuvoje ryšys.....	85

29 lentelė. Migracijos srautų ir aktyvumo lygio Lietuvoje ryšys.....	86
30 lentelė. Migracijos srautų ir darbo užmokesčio Lietuvoje ryšys.....	87
31 lentelė. Migracijos srautų ir BVP Lietuvoje ryšys.....	88
32 lentelė. Nedarbo lygio Lietuvoje prognozės 2011 – 2014 m., proc.....	92

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Tarptautinės migracijos Lietuvoje tendencijų ir poveikio šalies socialiniams ir ekonominiams rodikliams analizės modelis.....	38
2 pav. Emigrantų (15 m. ir vyresnių), nedeklaravusių išvykimo, pasisikirstymo pagal kvalifikacijos lygmenį dalis bendroje nedeklaruotos emigracijos apimtyje 2003 – 2007 m., proc.....	47
3 pav. Piniginės perlaidos į Lietuvą (mln. litų) ir jų pokytis (proc.) 2003 – 2010 m.....	54
4 pav. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 -2010 m.....	56
5 pav. Gimusiųjų skaičius ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 -2010 m.....	57
6 pav. Gyventojų santuokų ir ištuokų skaičiaus pasiskirstymas bei jų pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 - 2010 m.....	58
7 pav. Nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	62
8 pav. Jaunimo (15 - 24 m. amžiaus) nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	64
9 pav. Ilgalaikio nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	65
10 pav. Užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	67
11 pav. Jaunimo užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	68
12 pav. Aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	70
13 pav. Jaunimo aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.....	71
14 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (Lt) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 – 2010 m.....	72
15 pav. BVP to meto kainomis (mln. Lt) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 – 2010 m.....	74
16 pav. Tarptautinė neto migracija (asmenų sk.) ir jos pokytis (proc.) 2003 – 2010 m.....	91

ĮVADAS

Temos aktualumas. Migracija yra vienas svarbiausių demografijos procesų, įgaunantis vis platesnį mastą ir svarbą. Nepaprastai išaugęs gyventojų migracinis mobilumas yra vienas šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų. Šis demografinis procesas veikia įvairias valstybės valdymo sritis: švietimą, socialinę sistemą ir ekonomiką. Lietuvoje tai nėra naujas reiškinys. Kaip ir daugelyje Vidurio ir Rytų Europos šalių, Lietuvoje vykstantys politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai padarė esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui.

XIX amžiuje prasidėjusi gyventojų migracija tebesitęsia iki šių dienų. Šalyje įvykę esminiai pokyčiai – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas, narystė Europos Sąjungoje, pasaulinis ekonomikos nuosmūkis įtakojo gyventojų migracijos mobilumo išaugimą. Iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. stebėtą pastovų gyventojų prieaugį dėl migracijos iš buvusių Sovietų Sąjungos šalių, pakeitė masinė emigracija. Lietuvos įstojimas į ES ir atsivėrusios galimybės naudotis vieningos rinkos teikiamais privalumais, šalies piliečiams tapo siekiu pagerinti savo gyvenimą. Lietuvos piliečiams atsivėrė platesnės galimybės keliauti, įsikurti ir gyventi kitose Europos Sąjungos šalyse, tad migracija dar suintensyvėjo.

Tačiau pastaraisiais metais migracijos, o ypač emigracijos, srautai iš Lietuvos kelia didelį susirūpinimą ir tampa vis sudėtingesne problema visais požiūriais: socialiniu, religiniu, ekonominiu ir politiniu. Jos padariniai yra neišvengiami, nes šis reiškinys įgavo gana didelį pagreitį. Todėl nors gana daug rašoma bei kalbama apie migraciją, tačiau būtent šia tema susistemintų tyrimų yra pasigendama. Tad naudojantis socioekonominė analize yra aktualu nustatyti migracijos tendencijas ir įvertinti jos poveikį šalies socioekonominiams rodikliams.

Temos problema. Šiuolaikinėje Lietuvoje ekspertai vis garsiau diskutuoja migracijos tema ir bando ieškoti piliečių išvykimo ir grįžimo priežasčių, įvardijami emigraciją ir imigraciją lemiantys veiksniai. Viena iš priežasčių yra negalėjimas savęs realizuoti ir įtvirtinti, geresnės ir didesnės profesinio tobulėjimo ir karjeros galimybės, gyvenimo šaltinio užtikrinimas. Labai dažnai akcentuojama, jog migraciją pirmiausia lemia ekonominiai veiksniai: nevienodas šalių išsivystymo lygis, gyvenimo lygio skirtumai, nedarbo ir užimtumo lygis šalyje, darbo užmokesčio skirtumai.

Tačiau be migracijos priežasčių, svarbu įvertinti migracijos poveikio įtaką šalies socialiniams-ekonominiams rodikliams, t. y. pagrindiniams šalies socioekonominės situacijos bei jos pasikeitimų indikatoriams, kad būtų nustatyti ne tik migracijos trūkumai, bet ir privalumai, nustatytas priežastinis ryšys tarp šio proceso ir kitų rodiklių. Tyrimo problemškumą lemia kintančios ekonomikos sąlygos.

Tyrimo objektas – tarptautinė migracija Lietuvoje.

Tyrimo dalykas – tarptautinės migracijos Lietuvoje kitimo tendencijos ir jos poveikis Lietuvos socioekonomikai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti migracijos tendencijas ir įvertinti jos poveikį Lietuvos socioekonomikai.

Mokslinė hipotezė. Migracijos srautai teigiamai įtakojo Lietuvos socioekonomiką ekonominio nuosmūgio metu.

Baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami šie darbo **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti migracijos ir jos įtakos šalies socioekonomikai teorinius aspektus;
2. Atlikti Lietuvos migracijos rodiklių analizę 2003-2010 metų laikotarpiu;
3. Ištirti Lietuvos socialinių-ekonominių rodiklių kitimo tendencijas 2003-2010 metų laikotarpiu;
4. Įvertinti migracijos poveikį Lietuvos socioekonomikai 2003-2008 metų ir 2003 – 2010 m. laikotarpiais;
5. Atlikti migracijos ateities perspektyvų analizę ir pasiūlyti migracijos proceso sureguliuavimo priemones.

Rengiant darbą buvo naudojami šie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros šaltinių analizė; sintezė; interpretavimas; abstrahavimas; indukcija; dedukcija.

Tyrimo metodika. Baigiamajame magistriniame darbe atliekama mokslinės literatūros šaltinių, nagrinėjančių migracijos procesą ir jos poveikį socioekonomikai, analizė. Tyrimo analitinėje dalyje atliekama statistinių duomenų analizė, leidžianti įvertinti migracijos ir socioekonominių rodiklių pokyčius. Taikant tiesinę koreliacinę analizę, nustatomas ir įvertinamas migracijos procesų poveikis šalies socioekonomikai. Šios dalies analizei, duomenų pateikimui ir apdorojimui naudojamos Microsoft Office Word ir Microsoft Office Excel programos. Konstruktiviojoje magistrinio darbo dalyje, remiantis ekspertų nuomone, įvertinamos migracijos ateities perspektyvos ir emigracijos mažinimo bei imigracijos ir reemigracijos didinimo kryptys.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokslinio tyrimo hipotezė patvirtinama tik iš dalies: išaugę emigracijos srautai iš Lietuvos ekonomikos nuosmūgio metu nevisus šalies socialinius ekonominius rodiklius įtakojo teigiamai, o ir taip nedideli mažėjantys imigracijos srautai reikšmingesnės įtakos nedarė.

1. MIGRACIJA IR JOS POVEIKIS ŠALIES SOCIOEKONOMIKAI TEORINIŲ ASPEKTU

Migracija arba tarptautinis darbo jėgos judėjimas nėra naujas reiškinys pasaulio ekonomikoje. Nors šis procesas egzistavo visais laikais, tačiau pastaruosius dešimtmečius jos reikšmė ypatingai sustiprėjo. Migracija veikia daugelį gyvenimo sričių, daro įtaką socialiniams ekonominiams procesams globaliniu mastu. Šiame skyriuje pateikiama Lietuvos ir užsienio mokslinės literatūros autorių migracijos samprata, požiūris į jos klasifikavimą ir ją lemiančius veiksnius, aptariama migracijos įtaka socio-ekonomikai.

1.1. Migracijos samprata ir esmė

Vaitiekūnas (2006) teigia, kad gyventojų migracija yra tokia pati sena, kaip ir žmogaus egzistavimas. Dar pirmykštėje bendruomenėje nuolat klajojo ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos arba augalinio maisto plotų ir žinoma saugesnių gyvenviečių. Migracijos nepanaikino ir susiformavęs sėslus gyvenimo būdas – dar iki šiol kai kurios tautos yra labiau klajoklinės nei sėslios.

Migracijos procesas, vykstantis ir mūsų dienomis, yra sudėtingas, sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas, turi didelę įtaką ne tik atskirų miestų ar rajonų, bet ir ištisų kontinentų ar valstybių gyventojų struktūrai, jų nacionalinei, rasinei, religinei sudėčiai. Migracija lemia gyventojų pasiskirstymą pasaulyje, naujų teritorijų, žemynų apgyvendinimą. Ji susijusi su skirtingų šalių sąlygomis, jų traukos ir atostūmio jėgomis; šiame procese labai svarbi individo motyvacija (Kasnauskienė, 2006). Dėl jos įtakos keičiasi gyventojų amžiaus struktūra, vyrų ir moterų skaičiaus santykis, miesto ir kaimo gyventojų skaičius, krašto ekonominė raida.

Kaip teigia Castles (2002), šiuolaikinė migracija, stipriai veikiama vykstančių globalizacijos procesų, suintensyvėjo visame pasaulyje, pakeitė savo pobūdį, kryptis, struktūrą. Sparčiai besivystantys ryšiai politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje sferose, pokyčiai valstybės sienų kontrolės srityse, tarptautinės darbo jėgos paklausos struktūroje, spartus mokslo bei technologijų vystymasis, naujos komunikacijos ir transporto technologijos, sąlygojo migraciją globaliniu mastu (Kazlauskienė, Mrazauskienė, 2005). Manoma, kad apie 3,1 % pasaulio gyventojų sudaro migrantai. Šiandien žmonių, gyvenančių ne savo gimtojoje šalyje, skaičius yra didesnis nei bet kuriuo kitu metu istorijoje. Jei jie visi gyventų vienoje vietoje, tuomet pagal gyventojų skaičių šalyje tarptautiniai migrantai dabar sudarytų penktą šalį pasaulyje (Globalization101, 2010).

Studijuojant mokslinę literatūrą migracijos tema paaiškėjo, kad migracijos sąvoka gali būti siejama su žmonijos atsiradimu ir yra perteikiama skirtingai, priklausomai nuo tolimesnio šio proceso nagrinėjimo tikslo bei masto. Sąvokos esmė lieka ta pati, tačiau autoriai išsamiau nagrinėjantys

migracijos procesą atskleidžia platesnį jos apibūdinimą, o tuo tarpu kiti apsiriboja tik siaura jo apibrėžtimi. Norint pradėti nagrinėti migracijos procesą, pirmiausia reikia išsiaiškinti migracijos sampratą. Migracijos proceso apibūdinimai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Migracijos samprata

Autorius	Apibūdinimas
Capistrano, Sta Maria, 2007	Žmonių judėjimas iš vienos šalies į kitą.
Paulavičius, 2001	Gyventojų kėlimasis, kraustymasis iš vienos šalies į kitą.
Laisvosios rinkos institutas, 2006	Bet koks žmonių judėjimas – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanoriška ar priverstinė; ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos; legali ir nelegali; migracija siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką.
Europos migracijos tinklas, 2010	Populiacijos judėjimas, apimantis bet kokios rūšies žmonių judėjimą, nepriklausomai nuo jo trukmės, sudėties ir priežasties.
Tsianos, Hess, Karakayali, 2009	Judėjimo procesas, kertant šalių valstybines sienas.
Matiušaitytė, 2003	Darbo jėgos judėjimas tuo pat metu keičiantis ir gyvenamajai vietai.
Kripaitis, Romikaitytė, 2005	Žmonių judėjimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą
Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007	Individų ar grupių persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką.
	Gyventojų persikėlimas iš vienos vietos į kitą, kertant administracines vietovės ribas.
King, Skeldon, Vullnetari, 2008	Tarptautinis žmonių judėjimas, keičiant gyvenamąją vietą.
Šavareikienė, Matuzienė, Žičkienė, 2005	Žmonių judėjimas į šalį (imigracija) ir iš jos (emigracija).
Adegboyega, 2010	Asmenų ar grupės žmonių judėjimas iš vietos į kitą dėl socialinių, ekonominių ir politinių priežasčių.
Kasnauskienė, 2006	Gyventojų kėlimasis arba perkėlimas gyventi iš vienos vietovės į kitą tam tikram nustatytam laikotarpiui.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Capistrano Sta Maria, 2007; Paulavičius 2001; Laisvosios rinkos institutas 2006; Europos migracijos tinklas, 2010; Tsianos, Hess, Karakayali, 2009; Matiušaitytė, 2003; Kripaitis, Romikaitytė, 2005; King, Skeldon, Vullnetari, 2008; Maslauskaitė ir Stankūnienė, 2007; Šavareikienė, Matuzienė, Žičkienė, 2005; Adegboyega, 2010; Kasnauskienė, 2006.

Pagal lentelėje pateiktas migracijos sampratas matyti, kad mokslinėje literatūroje terminas „migracija“ neturi tikslaus apibrėžimo. Paprasčiausiai migracija suprantama kaip žmonių teritorinis judėjimas su gyvenamosios vietos keitimo sąlyga (Paulavičius, 2001; Matiušaitytė, 2003; Kripaitis, Romikaitytė, 2005; King ir kt., 2008), tačiau yra autorių (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007; Kasnauskienė 2006; Laisvosios rinkos institutas, 2006; Europos migracijos tinklas, 2010; Adegboyega, 2010), taikančių išsamesnius ir platesnius apibrėžimus, papildomai nurodant proceso trumę, priežastis ir/ar tikslą. Kai kurie autoriai (Capistrano, Sta Maria, 2007; Paulavičius, 2001; Tsianos ir kt., 2009; King ir kt., 2008; Šavareikienė ir kt., 2005) iškelia sienos kirtimo sąlygą – migracijos apibrėžimą taiko tik tarptautinei migracijai.

Kai kuriuose literatūros šaltiniuose aptinkama gyventojų „mobilumo“ sąvoka. Dažnai sąvokos gyventojų „mobilumas“ ir „migracija“ naudojamos kaip sinonimai, tačiau jų esmė skirtinga. Tiriant

migracijos problemas, dažnai nagrinėjamas ir migracinis mobilumas, kuris suprantamas kaip trumpalaikiai išvykimai ir atvykimai, nesusiję su nuolatinio gyvenamosios vietos pakeitimu (Kasnauskienė, 2006; Prakapienė, 2007). Kaip teigia Matiušaitytė (2003), erdvinis mobilumas - žmonių judėjimas iš vieno regiono į kitą. Pagal King ir kt. (2009) pasauliui labiau būdingas migracinis mobilumas, o ne vidinė migracija, nes dažnai keičiasi sienos arba jos iš viso netenka prasmės (ES, Šengeno zona).

Apibendrinant galima teigti, kad dėl skirtingos migracijos proceso sampratos apibrėžti šį reiškinį vienareikšmiškai yra sudėtinga. Tačiau migracijos apibūdinimuose vyrauja pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos keitimas), laiko (persikėlimas tam tikram laikui) ir tikslo (siekiant didesnio darbo užmokesčio ir pan.) dimensijos. Mokslinėje literatūroje dažnai sinonimu laikomos migracijos ir tarptautinės migracijos sąvokos. Su migracijos sąvoka dažnai tapatinamas ir migracinis mobilumas, kurį būtų galima priskirti vidinei migracijai, kai žmonės juda iš vieno regiono į kitą, nekeičiant gyvenamosios vietos. Tačiau nesvarbu, kokių mastu bus nagrinėjamas šis procesas, vis tiek jo sampratos esmė liks ta pati, atskleidžianti asmenų persikėlimo, įsitvirtinimo aspektus.

1.2. Migracijos rūšys

Svarbu migracijos procesų analizėje dėmesį skirti skirtingoms migracijos rūšims, ir skirtingoms migrantų grupėms, kadangi kiekviena migracijos rūšis ir migrantų grupė yra savita (Carolyn, 2006). Mokslinėje literatūroje, priklausomai nuo pasirinkamų kriterijų, išskiriamos įvairios migracijos rūšys (2 lentelė).

Dažniausiai migracija skirstoma pagal **teritorinį** principą – tai bendriausias ir populiariausias skirstymas. Pagal šį principą išskiriama *išorinė (tarptautinė)* ir *vidinė (teritorinė)* gyventojų migracija. Abi jos turi ir bendrų, ir skirtingų bruožų, priežasčių ir pasekmių. Pagal Martinkų (2006) šis skirstymas vadinamas geografiniu.

Dėl vidinės (teritorinės) migracijos iš esmės gali pakisti atskirų regionų ar mažesnių teritorinių vienetų gyventojų skaičius, jų demografinė ir socialinė struktūra, ekonomika, gamtinė aplinka (Vaitekūnas, 2006). Norint kontroliuoti migracijos srautus pagal Vildžiūniene yra išskiriami tokie vidinės migracijos tikslai:

- 1) stabdyti labai intensyvią migraciją iš kaimų į miestus;
- 2) nukreipti migracijos srautus nuo stambiųjų miestų;
- 3) užtikrinti vienodesnę įvairių teritorijų ekonominę – socialinę išsivystymą.

Martinkus (2006) *vidinę* migraciją dar skiria į *periferinę* ir *centrinę*. Pasak autoriaus ir Stulgienės bei Daunorienės (2009) ekonomiškai išvystyti centrai šalies viduje yra migracijos traukos centrai, nes sudaro žymiai didesnes darbo ir socialinio statuso įgijimo perspektyvas. Tačiau pastaruoju metu reiškiasi ir atvirkštinės tendencijos. Periferija su komfortinėmis gyvenimo sąlygomis, geru klimatu ir landšaftu tampa daugelio pasiturinčių, vyresnio amžiaus žmonių pasirinkimą lemiančiu veiksniu.

2 lentelė

Migracijos rūšys

<i>Pagal teritoriją</i>					
Vidinė			Išorinė		
Periferinė	Centrinė	Kontinentų viduje		Tarpkontinentinė	
<i>Pagal atvykimą ar išvykimą</i>					
Emigracija		Imigracija		Reemigracija	
<i>Pagal trukmę</i>					
Pastovioji	Laikinoji				
	Ilgalaikė	Trumpalaikė			
		Kasdieninė	Periodinė	Švytuoklinė	Sezoninė
<i>Pagal apsisprendimo laisvę</i>					
Savanoriška			Priverstinė		
<i>Pagal teisėtumą</i>					
Legali			Nelegali		
<i>Pagal tikslą</i>					
Darbas	Mokslas	Šeimų sujungimas	Jau išvykusių aplankymas	Pažintinės-poilsinės kelionės	
<i>Pagal kryptį</i>					
Iš kaimo į miestą		Iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis			
Regioninė migracija		Tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių			
		Tarp pačių besivystančių šalių			
Migracija miestų teritorijose		Aukštos kvalifikacijos darbuotojų iš pramoninių šalių į besivystančias šalis			
Migracija iš urbanizuotų teritorijų		Iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio lagerio šalis			

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Kasnauskienė, 2006; Martinkus, 2006; Šavareikienė, Matuzienė, Žičkienė, 2005; Kripaitis, Romikaitytė 2005; King, Skeldon, Vullnetari, 2008; Krumplytė, Palumickaitė, Obrikytė, 2005; Tsianos, Hess, Karakayali, 2009; Prakapienė, 2007; Pilietinės visuomenės institutas, 2005.

Prakapienė (2007) išorinę (tarptautinę) migraciją apibūdina kaip judėjimą per valstybių sienas. Remiantis Stankūniene (2006), išorinė (tarptautinė) migracija – tai žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių. Tarptautinė migracija apima ne tik individų, šeimų ir didesnių grupių mobilumą, bet ir reiškia kultūrų, tradicijų, aspiracijų bei žinių ir įgūdžių – pamatinių žmogaus gyvenimo reiškinį – persikėlimą bei apsikeitimą (Kuzmickaitė, 2006).

Hanson (2006) atkreipia dėmesį į naujosios tarptautinės migracijos specifišką bruožą, nebūdingą ankstesnei migracijai, t.y. iš totalaus momentinio vietos pakeitimo ji virto ilgalaikiu procesu, pradedant nuo išvažiavimo į užsienį užsidirbti ir baigiant pastoviu įsikūrimu naujoje vietoje ir integravimusi į vietos bendruomenę.

Išorinė migracija, kitaip nei vidinė migracija, veikia bendrą gyventojų skaičių. Jei daugiau gyventojų iš šalies išvyksta nei atvyksta, šalies gyventojų gali mažėti, jei daugiau atvyksta nei išvyksta – gali didėti. Rodikliai priklauso ir nuo natūraliojo gyventojų prieaugio.

Toks judėjimas paprastai yra valstybių kontroliuojamas procesas. (Prakapienė, 2007). Pagal R. Kirpaitį ir B. Romikaitę (2005) tarptautinės migracijos politika - tai vyriausybės veiksmai, siekiant reguliuoti gyventojų migraciją sukeliančias priežastis, migracijos procesus ir jų pasekmes. Valstybės sprendžia kiek, kaip ir kokių žmonių įsileisti. Siunčiančios valstybės sprendžia įvairiausius klausimus: kaip paskatinti arba kaip stabdyti migrantus (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams, 2006). Remiantis R. Kirpaičiu ir B. Romikaitę (2005) tarptautinės migracijos politika skirstytina į tokius tipus:

- „atvirų durų“;
- iš dalies „atvirų durų“;
- „uždarų durų“;
- selektyvinę.

„Atvirų durų“ migracinė politika neribojama nei imigracija, nei emigracija. Praktikoje tokia politika nepasitaiko. Paprastai kiekviena valstybė turi savo interesus ir juos išreiškia. Iš dalies „atvirų durų“ – kai, pvz., neribojamas išvykimas, bet ribojamas atvykimas. „Uždarų durų“ – ribojama ar net draudžiama ir imigracija, ir emigracija. Tai dažniausiai autoritarinių, karinių režimų priemonės. Ryškiausi pavyzdžiai – buvusi SSRS, Albanija. Selektyvinė migracijos politika – taikomi apribojimai arba leidimai laisvai migruoti tik kai kurioms gyventojų grupėms. Ji artima dalinei „atvirų durų“ politikai. Dažniausiai yra taikomos iš dalies „atvirų durų“ ir selektyvinės migracijos politikos.

Išsivysčiusios Europos šalys šiuo metu dažniausiai taiko iš dalies „atvirų durų“ migracijos politiką. Jos beveik nereguliuoja išvykimų ir riboja atvykimus, be to, atvykimams reguliuoti taiko selektyvinę politiką, pripažindamos, kad ekonominiams sumetimais preferencija turi būti atiduota selektyvinei imigracijai.

Kripaitis, Romikaitė (2005) ir Vildžiūnienė (2010) išskiria tokius išorinės (tarptautinės) migracijos tikslus, kurių dauguma orientuoti į ekonominius šalies padarinius – šalies ūkį, ekonomiką, darbo rinką:

- 1) išsaugoti ūkio vystymosi pusiausvyrą;
- 2) užtikrinti socialinį saugumą;
- 3) užtikrinti darbo rinkos subalansavimą;
- 4) nepažeisti etnokultūrinių interesų.

Išorinė migracija skirstoma į migraciją *kontinento viduje*, kai gyventojas lieka tame pačiame kontinente, bet išvyksta į kitą valstybę ir *tarpkontinentinę*, kai gyventojas išvyksta į valstybę, esančią kitame kontinente (Kripaitis, Romikaitytė, 2005)

Migracija taip pat skirstoma **pagal atvykimą ar išvykimą** iš šalies (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007). Kai išvykstama iš šalies siekiant įsikurti kitoje yra vadinama *emigracija* (Europos migracijos tinklas, 2010). Emigrantas – asmuo persikėlęs gyventi iš tėvynės į tikslo šalį. Pagal Šavareikienę ir kt. (2005) emigrantais galima laikyti tik tuos išvykusius iš šalies žmones, kurie savo išvykimą deklaravo. Atvykimas į šalį vadinamas imigracija. Imigrantas – asmuo, gyvenantis užsienyje metus ir ilgiau ir kuris atvykęs į šalį paskelbė apie ketinimą likti toje šalyje metus ir ilgiau (Kasnauskienė, 2006). Grįžimas į šalį vadinamas *reemigracija*.

Tiek užsienio, tiek Lietuvos autorių moksliniuose darbuose migracijos proceso skirstymas **pagal trukmę** labai įvairus. Pirmiausia migraciją galima išskirti į pastovią (negrįžtamąją) ir laikiną. Pagal Daugherty, Kammeyer (1996) pastovioji migracija – tai tokia migracija, kai išvykęs žmogus daugiau negrįžta į ankstesnę gyvenamą vietą. Kaip teigia Grižas (2000) esant pastoviai migracijai gyventojai išvyksta į juos priimančią šalį nuolatiniam gyvenimui. Nuo laikinosios migracijos pastoviąją skiria laiko parametras (Europos migracijos tinklas, 2010), tačiau mokslinėje literatūroje aptinkami tiek abstraktesni, tiek konkretesni laikinosios migracijos apibrėžimai. Daugherty, Kammeyer (1996) laikinąją vadina tokia migracija, kai išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą. Europos migracijos tinklas (2010) ją apibrėžia kaip migraciją turint konkretų motyvą ar tikslą (dirbti, mokytis, susijungti su šeima ir pan.), po kurios grįžtama į kilmės valstybę arba persikeliama toliau, į kitą valstybę. Grižas (2000) tiksliai įvardina laikinosios migracijos laiko parametrus ir buvimo laiką kitoje šalyje riboja nuo vienerių iki šešerių metų.

Laikinoji migracija ekonominio ir socialinio poveikio požiūriu išskiriama į ilgalaikią ir trumpalaikę (Pilietinės visuomenės institutas, 2005). *Ilgalaikė migracija* – tai išvykimas/atvykimas ilgam laikui. Ilgalaikė emigracija kilmės valstybei yra žalingesnė, nes prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, prarandami specialistai, blogėja demografinė situacija. *Trumpalaikė migracija* traktuojama kaip gyvenamosios vietos pakeitimas konkrečiam laikotarpiui. Ji atlieka tik ekonominę funkciją, nenutraukia socialinių saitų. Kaip pavyzdys gali būti tarptautinių organizacijų darbuotojai, kurie paskiriami į kitas šalis konkrečaus projekto atlikimo terminui. Trumpalaikės emigracijos trūkumai yra socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas ir staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga. Jos privalumai – nedarbo lygio mažėjimas, migrantų su nauja patirtimi grįžimas, pinigų pervedimai į kilmės šalį.

Trumpalaikė migracija toliau gali būti skirstoma į kasdieninę, periodinę, švytuoklinę, sezoninę ir turistinę. *Periodiškos emigracijos* priežastimi gali būti nuolatinės komandiruotės. Kai kurie žmonės, gyvenantys šalia kitos valstybės sienos, gali pasirinkti darbą gretimoje valstybėje ir nekeisti gyvenamosios vietos, t.y. *migruoti kasdien*. Šios rūšies migracija yra naudinga šaliai, nes gyventojas įgauna naujos darbo patirties (Krumplytė, Palumickaitė, Obrikytė, 2005). Švytuoklinė migracija atsiranda todėl, kad gamyba neatitinka gyventojų išsidėstymo ir dažniausiai apima tuos darbininkus ir specialistus, kurie vienai dienai arba daugiadienei pamainai vyksta dirbti į kitas šalis, grįždami po darbo dienos arba daugiadienės pamainos atgal į savo šalį (Daugherty, Kammeyer, 1996; Grižas, 2000). Tačiau nevisi autoriai švytuoklinę migraciją supranta kaip trumpalaikės migracijos formą. Vaitekūnas (2006) teigia, kad šis migracijos terminas yra vartojamas nusakyti ir nuolatiniam išvykimui į kitą gyvenamąją vietą, ir kasdieniniam važinėjimui į darbą, mokytis, studijuoti ir pan. nekeičiant gyvenamosios vietos. *Sezoninė* migracija yra susijusi su veikla užsienio šalyse tose ūkio šakose, kurios turi sezoninį pobūdį (žemės ūkis, žuvininkystė, statyba, turizmo paslaugos ir pan.) ir trunka kelis mėnesius ar savaites (Grižas, 2000; Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007). Ši migracijos rūšis naudinga, nes uždirbti pinigai parvežami į gimtąją šalį. *Turistinė* migracija pinigų srautų atžvilgiu nėra naudinga, nes kilmės šalyje uždirbti pinigai išleidžiami užsienio šalyse (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007).

Pagal apsisprendimo laisvę Maslauskaitė ir Stankūnienė (2007) bei Kasnauskienė (2006) migraciją skirsto į savanorišką ir priverstinę. Pagal autorese *Savanoriška* migracija yra tada, kai persikėlimui nevartojama prievarta, asmenys patys priima sprendimą, ar jiems migruoti ir renkasi, kur migruoti. *Priverstinė migracija – migracijos rūšis, kai* sprendimą migruoti priima kiti asmenys, neatsižvelgdami į to asmens norus arba dėl išorinių priežasčių, pavyzdžiui, gamtos stichijos veikimo (Kasnauskienė, 2006). Žvelgiant į istoriją galima teigti, kad ne visada migracija buvo paremta savanoriškumo principu, ypač pirmaisiais pokario dešimtmečiais, kai gyventojų migracijos mastus didžiąja dalimi sudarė priverstinė ar net prievartinė migracija – deportacijos, repatriacijos ir pan. (Stankūnienė, 1995). Šios migracijos pavyzdžiu gali būti ir prekyba žmonėmis.

Stankūnienė (2006), Kripaitis ir Romikaitytė (2005) skiria migraciją **pagal migracijos teisėtumą** į *legalią* ir *nelegalią*. *Legal* – kai migruojama pagal galiojančius įstatymus, o *nelegal* – kai gyventi išvykstama pažeidžiant įstatymus (Stankūnienė, 2006). Dėl nelegalios migracijos Lietuva turi nemažai problemų. Dvi didžiausios tokių problemų grupės yra nelegalių migrantų srautai į ir per Lietuvą, ir Lietuvos piliečių nelegali migracija į kitas valstybes (Jurgelaitienė, 2000)

Migracija taip pat skirstoma **pagal tikslą**. Maslauskaitė ir Stankūnienė (2007) išskiria darbo, mokymosi, šeimynę (šeimų susijungimas, išvykusiųjų aplankymas) migraciją, pažintines/poilsines keliones.

Mokslinėje literatūroje didelis dėmesys kreipiamas į migrantus, išvykusius su tikslu susirasti darbą. Kaip teigia Boswell (2005), žmonės persikelia gyventi į kitas šalis, kitus žemynus, siekdami padidinti savo ekonomines galimybes ir pagerinti gyvenimo sąlygas. Tokie žmonės vadinami darbo migrantais, kurie skirstomi į laikinuosius darbo migrantus, aukštos kvalifikacijos ir verslo migrantus. Laikinieji darbo migrantai arba vadinamasis „rankų nutekėjimas“ - asmenys, migruojantys tam tikram laikotarpiui, kuris trunka nuo kelių mėnesių, siekiant įsidarbinti ir siųsti namo pinigines perlaidas (Karpavičius, 2006). Šiandieniniame pasaulyje įgaunantis vis didesnius mastus ir nesulaukiantis pakankamo dėmesio bei efektyvios kontrolės yra „protų nutekėjimo reiškinys“ (Misiūnas, Bratčikovienė, 2006). Jis apima aukštos kvalifikacijos ir verslo migrantus (vadovai, aukštos kvalifikacijos vadybininkai, profesionalai, techniniai darbuotojai ir kiti panašūs specialistai, kurie juda daugianacionalinių korporacijų ir tarptautinių organizacijų vidaus darbo jėgos rinkoje arba siekia susirasti darbo tarptautinėse darbo jėgos rinkose).

Moksliniuose šaltiniuose minima ir „protų cirkuliacija (judėjimas)“, kurią galima apibūdinti kaip kvalifikuotos darbo jėgos laikiną migraciją. Pagal Diehl ir Dixon (2005) „protų cirkuliacija“ - kvalifikuotų ir išsilavinusių asmenų laikinas išvykimas, siekiant studijuoti, įgyti darbo patirties, naujų įgūdžių ir grįžti dirbti į savo šalį. „Protų nutekėjimas“ skirtingai nuo „protų cirkuliacijos“, yra vienos krypties emigracijos srautas, kai iš šalies išvykstama dėl geresnio atlygio, aukštesnės gyvenimo kokybės motyvų. „Protų mainai“ – migracija, kai šalis ne tik netenka savo kvalifikuotos darbuotojų, bet ir pritraukia panašius srautus „atitekančių protų“ iš kitų šalių (Brady, 2007; Diehl, Dixon, 2005).

Šeimninė migracija – tai tokia migracija, kai migrantų šeimos nariai atvyksta pas imigrantus į jų naująsias šalis (Kasnauskienė, 2006). Autorė šį žmonių judėjimą priskiria priverstinei migracijai, tuo tarpu Tsianos ir kt. (2009) – savanoriškai ir teigia, kad šią migracijos formą veikia kiti motyvai, ji pasižymi didesniais mastais, dėl mažesnės rizikos, lengviau pakeliamų transakcinių kaštų ir susidariusio socialinių ryšių tinklo.

Daugelis autorių migraciją pagal kryptį klasifikuoja skirtingai, išskirdami kryptis šalies viduje arba tarp šalių. Vidinės migracijos formos pagal kryptį gali būti tokios (Prakapienė, 2007):

- migracija iš kaimo į miestą, kurią lemia ekonominės krizės žemės ūkio produktų kainų kritimas; plėtojantis technologijoms vis mažiau žemės ūkyje reikia darbo jėgos, todėl dalis darbininkų

yra atleidžiami; kaime yra blogesnis medicininis aptarnavimas, prastesnės mokymosi sąlygos, mažesnė paslaugų įvairovė pramogų trūkumas ir pan.

- regioninė migracija – migracija valstybės viduje, kai keliamasi į vieną konkretų regioną – traukos zoną, pavyzdžiui, valstybės sostinę; šį reiškinį gali skatinti ir ekonominės, ir socialinės sąlygos bei veiksniai;
- migracija miestų teritorijose (tarp jų dalių) išryškėjo XX a. viduryje; pagrindinės tokios migracijos priežastys: šiuolaikiniai, aukštos kokybės, su patogumais gyvenamieji namai; visuomeninio transporto gerėjimas ir nuosavų automobilių gausinimas, ekologinė aplinka; socialiniai veiksniai ir visuomeninė padėtis;
- migracija iš urbanizuotų teritorijų – migracija iš didžiųjų miestų ir jų junginių į mažesnius miestus ir kaimo vietas prasidėjo nuo XX a. vidurio.

R. Kirpaitis, B. Romikaitytė (2005) išskiria tokias migracijos formas pagal kryptį tarp šalių:

- migracija iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis;
- migracija tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių;
- migracija tarp pačių besivystančių šalių;
- aukštos kvalifikacijos darbuotojų migravimas iš pramoninių šalių į besivystančias šalis;
- migracija iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio lagerio šalis),

Apibendrinant galima teigti, kad gyventojų migracijos rūšys gali būti įvairios. Mokslinėje literatūroje jos gali būti skirstomos pagal teritoriją, išvykimą ir atvykimą, pasilikimo trukmę, apsisprendimo laisvę, teisėtumą, tikslą ir kryptį. Tačiau tai nėra vienintelė klasifikacija, kadangi priklausomai nuo autorių konkretus migracijos atvejis gali būti priskirtas įvairioms ir/ar naujai išskirtoms rūšims.

1.3. Migracijos teorijos

Žmonių norą migruoti padeda suvokti migracijos teorijos, kurios paaiškina jau įvykusius faktus ir nesiūlo jokių tiesioginių kiekybiškai nustatytų empirinių priemonių moksliniam tyrimui atlikti ar atitinkamai politikai priimti. Kaip teigia Butkus ir Matuzevičiūtė (2010) migracijos teorijose akcentuojamas skirtingas požiūris į procesą. Nors dauguma migracijos teorijų iš pradžių buvo siekiama išsiaiškinti tam tikrus žmogaus elgsenos aspektus, bet vėliau jos buvo pritaikytos migracijos procesui tirti ir aiškinti kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę

gyvenimo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos (Stulgienė, Daunorienė, 2009; Dapkus, Matuzevičiūtė, 2008).

Pagrindinės teorijos, nagrinėjančios ir aiškinančios migracijos procesą bei šio proceso priežastis yra šios: klasikinė migracijos teorija (E. Ravenšteino „migracijos dėsniai“); neoklasikinė migracijos teorija; naujoji ekonominė (profesinės) migracijos teorija; ekologinė teorija; migracijos (socialinio) tinklo teorija; migracijos sistemų teorija; pasaulio sistemų teorija; stūmos-traukos teorija; sprendimų migruoti priėmimo teorija; dviejų darbo rinkų teorija.

Pirmąją migracijos teoriją 1885 m. sukūrė Ernestas Džordžas Ravenšteinas. Jis nustatė, kad migracija priklauso nuo atstumo, gyventojų skaičiaus ir tankumo. Pagrindiniai **E. Ravenšteino atrasti dėsningumai**:

1. kiekvienam migrantų srautui egzistuoja priešingas beveik tokio pat dydžio srautas;
2. miestų gyventojai mažiau linkę migruoti, palyginti su kaimų gyventojais;
3. dauguma migrantų įsikuria netoli ankstesnės gyvenamosios vietos;
4. tiek migracija iš kaimų į miestus, tiek ir migracija iš miestų į kaimus vyksta keliais etapais;
5. pagrindiniai migrantų srautai juda iš kaimelių į kaimus, iš kaimų į miestelius, iš miestelių į miestus, iš miestų į didžiuosius miestus;
6. moterys yra labiau linkusios migruoti negu vyrai;
7. migrantai, atkeliavę iš tolimų kraštų, paprastai įsikuria didžiuosiuose miestuose.

E. Ravenšteinas pasiūlė migracijos priežastimi laikyti daugumos žmonių veržimąsi pasiekti geresnes materialines sąlygas. Anot jo, ekonominiai motyvai yra svarbiausias veiksnys, nulemiantis migraciją. Po E. Ravenšteino teorijos sekė visa eilė naujų idėjų, papildančių E. Ravenšteino dėsnius. (Kasnauskienė, 2002; Kasnauskienė, 2005).

Nors teorijos išskirtos tendencijos kai kada pastebimos šiuolaikiniuose migracijos procesuose, tačiau migracijos srautų aiškinimas remiantis atstumu tarp vietovių, gyventojų skaičiumi ir tankumo rodikliu neįvertina šiandieninės technologinės pažangos, industrinio lygio, išaugusio asmens mobilumo ir emigracijos galimybių. Migracija labai dinamiškas reiškinys ir teorijos sukurtos prieš vieną ar du šimtmečius negali išsamiai paaiškinti šiandieninių migracijos procesų, kurie vyksta pažangesniame technologiniame, ekonominiame ir socialiniame pasaulyje (Kasnauskienė, 2006).

Neoklasikinę migracijos teoriją Todaro, Borjas ir kt. pristatė septintame – aštuntame praėjusio šimtmečio dešimtmėčiuose. Neoklasikinė ekonomikos teorija išskiria deterministinių/veiksnių bei tikimybinį/elgsenos migracijos priežasčių bei pasekmių aiškinimą (Weiss, Th. L. 2003).

Deterministinis modelis migraciją aiškina tam tikrais objektyviais veiksniais: galimo darbo užmokesčio dydžio skirtumu ar perspektyvomis daugiau uždirbti, darbo ir kapitalo pasiskirstymu. Pagal tikimybinį modelį migracija gali vykti dėl daugybės subjektyvių veiksnių – psichologinių sunkumų, geografinio ar socialinio atstumo, netikrumo dėl ateities, prisirišimo prie savo regiono, kultūros, kalbos, gyvenimo inertiškumo, tačiau pajamų skirtumai ar be galo įvairios galimybės užsidirbti skirtinguose regionuose yra pagrindinė priežastis sąlygojanti gyventojų migraciją. Migranto apsiprendimas vykti į kitą šalį priklauso nuo grynosios naudos – skirtumo tarp darbo užmokesčio abiejose šalyse – dydžio (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Shrivastava, 1995).

Taikant neoklasikinę ekonomikos teoriją tarptautinei migracijai galima teigti, kad šalyse, kuriose jaučiamas darbo jėgos trūkumas, palyginti su kapitalu, vyrauja didelis darbo užmokestis, o šalyse, kuriose yra santykinai aukšta darbo jėgos pasiūla, yra gana mažas darbo užmokestis. Dėl šių darbo užmokesčio skirtumų vyksta migracija (Borjas, 1989). Migrantai vyks ten, kur darbo užmokestis, gyvenimo sąlygos ir kiti ekonominiai rodikliai yra geresni. Šalies, kur darbo užmokestis mažesnis, išvažiuojant asmenims, dėl darbo pasiūlos mažėjimo darbo užmokestis didės, o šalyje, į kurią emigruojama, darbo užmokestis dėl darbo pasiūlos didėjimo mažės. Laipsniškas darbo užmokesčio vienodėjimas, veikiant rinkos dėsniams, stabdys darbo jėgos mobilumą, migraciją, panaikins anksteniąją nelygybę (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Matiušaitytė, 2003).

9-ojo dešimtmečio pabaigoje **naująją ekonominės migracijos teoriją** išplėtojo O. Starkas ir R. Lukasas. Ši teorija dar vadinama naująją ekonomine profesinės migracijos teorija. Ši teorija migracinį elgesį nagrinėja ne per individą, bet per šeimą, namų ūkį ar kitas su asmeniu susijusias grupes, kurių nariai priima sprendimus dėl migravimo (Massey ir kt., 1993; Kasnauskienė, 2005).

Naujoji ekonominės migracijos teorija aktualia migracijos priežastimi laiko migrantus išsiunčiančių ir priimančių teritorijų darbo užmokesčio skirtumus, tačiau skirtingai nei neoklasikinė migracijos teorija, šio veiksnio nelaiko pagrindiniu ir svarbiausiu sprendimą migruoti lemiančiu motyvu. Vienas iš svarbiausių naujosios ekonominės migracijos teorijos akcentų yra šeimos vaidmuo individo apsiprendime migruoti. Individo sprendimą įtakoja šeimos finansinė padėtis, piniginių perlaidų poreikis, laukiamų pajamų ir su migracija susijusios rizikos skirtumas. Kaip ir ankstesnėse migracijos priežasčių teorijose, svarbiomis priežastimis išlieka ekonominiai motyvai, naujos apibrėžtos priežastys yra piniginių pervedimų svarba bei įvairiapusė tarpusavio priklausomybė tarp migracijos ir socialinės kultūrinės tos srities aplinkos (Kasnauskienė, 2005; Tsianos, Hess, Karakayali, 2009).

Nors neoklasikinė migracijos teorija telkia dėmesį į individą, o naujoji ekonominė migracijos teorija apskaičiuoja visos šeimos ar bendruomenės sąnaudas, tačiau abi šios teorijos apskaičiuoja

migracijos naudą – migruoti į labiau išsivysčiusias ekonomines rinkas. Jei nauda viršija sąnaudas, tik tuomet priimamas sprendimas migruoti (Stulgienė, Daunorienė, 2009).

Ekologinė teorija yra dar viena šiuolaikinių migracijos teorijų kryptis, aiškinanti migraciją visuomenės lygiu. Ekologinės migracijos teorijos pagrindas – pusiausvyros susidarymas tarp gyventojų skaičiaus, visuomenės struktūros, aplinkos, technologinių naujovių. Atsiradus pusiausvyros pažeidimams, grįžimą į pusiausvyrą automatiškai siekia užtikrinti migracijos procesas, t. y. jeigu įvyks pokyčių visuomenės struktūroje, aplinkoje ar atsiras technologinių naujovių, tai gyventojų skaičius priklausomai nuo šių pasikeitimų padidės arba sumažės. Vienas iš tokių pavyzdžių yra politiniai neramumai. Pavyzdžiui, šalims, kuriose etninės grupės konfliktuoja tarpusavyje, yra būdingas didelis emigrantų skaičius. Trys demografiniai procesai – gimstamumas, mirtingumas ir migracija – gali atkurti pažeistą pusiausvyrą. Tačiau migracija yra pats greičiausias ir efektyviausias būdas. Kai įvyksta pokytis, prasideda naujas gyventojų persiskirstymas ir tęsiasi iki tol, kol nebus pasiekta nauja pusiausvyra tarp vietovių, teikiančių didesnių ir mažesnių galimybių. Ekologinis modelis taip pat yra plačiai naudojamas migracijai iš kaimų į miestus aiškinti. Skirtingai nuo klasikinės teorijos, ekologinė teorija akcentuoja ne ekonominių, o socialinių veiksnių įtaką migracijos procesui (Kasnauskienė, 2006; Kasnauskienė, 2005).

Mokslinėje literatūroje aprašoma ir **migracijos tinklo** arba dar kitaip vadinama socialinio tinklo teorija. Socialinio tinklo teorija apibrėžia migraciją kaip gerai organizuotą visuomeninių ryšių derinį, kuriuo naujieji migrantai bendrauja su savo artimaisiais, tėvynainiais, likusiais namuose. Ši sąveika vyksta informacinės globalizacijos dėka. Pirmieji atvykėliai įsikuria tikslo šalyje, užmezga ryšį su vietos aplinka, kaupia informaciją apie atlyginimo galimybes bei tam tikrą informaciją, kurią vėliau panaudoja padedant įsidarbinti, susirasti gyvenamąjį būstą ir pateikia savo patirtis naujiems, paprastai iš tos pačios šalies atvykstantiems, imigrantams. Visa tai sumažina migracijos riziką ir remiantis prieš tai aptartomis teorijomis, padidina laukiamų pajamų, transakcinių kaštų ir rizikos skirtumą. Migracinio tinklo pavyzdžiais galima įvardinti emigrantų bendruomenes, emigrantus vienijančias sąjungas, ginančias emigrantų teises svečiose šalyse (Kasnauskienė, 2006; Jančaitytė, 2009; Weiss, 2003).

Migracinis tinklas – pagrindinis veiksnys, savaime skatinantis migraciją, nes toks tinklas sukuria galimybę steigti migracijos kanalus. Laikui bėgant ir spartėjant migracijai, tinklai tampa dar tankesni ir įvairesni, teikia dar daugiau galimybių migruoti. Atvykus pakankamam migrantų skaičiui, „atvežamas“ socialinis mentalitetas ir tikėtina, kad bus kurti tinklai, siūlantys adaptacinę pagalbą (pavyzdžiui, lietuvių bendruomenių, mokyklų kūrimąsi įvairiuose pasaulio šalių miestuose). Migracijos tinklo egzistavimas palengvina tautiečių migraciją, padeda finansiškai ir psichologiškai. Augant migrantų

skaičiui, mažėja ir migracijos sąnaudos – atsiranda ir pinga legalūs ar nelegalūs migracijos keliai, komunikacija su išvykimo valstybe, pinigų persiuntimo procedūros ir kt. Būtent socialinio tinklo augimas gali būti pagrindinė priežastis, paaiškinanti migraciją, kai ekonominiai-socialiniai motyvai atrodo visai neįtakojantys migracijos srautų (Kasnauskienė, 2006; Jančaitytė, 2009; Why do people migrate, 2003; Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006).

Tarp neoklasikinės migracijos bei naujosios ekonominės migracijos teorijų ir migracijos tinklo teorijos vyrauja dvipusis ryšys, t. y. individas bendrauja su informacijos tiekėju ir informacijos tiekėjas ieško individų, kurie nori ir gali patenkinti kitos rinkos poreikius (Stulgienė, Daunorienė, 2009).

Migracijos sistemų teorija gyventojų migracijos priežastis skirsto į makro ir mikro bei analizuoja jų sąveiką. Makrostruktūrai priskiriami instituciniai veiksniai, o mikrostruktūrai – individo įsitikinimai, patirtis, socialiniai tinklai (Kripaitis, Romikaitytė, 2005; Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009).

Pasaulio sistemų teorija – migraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą. Periferija laikomi besivystantys, ne rinkos ekonomikos regionai, centras – kapitalistinės, poindustrinės valstybės. Centras ir periferija susiję kultūriniais, prekybos, kalbiniais ir kitais saitais (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006).

Pagal pasaulio sistemų teoriją darbo potencialas susiskirstęs į tris zonas pagal šalių išsivystymą: pagrindinę (branduolį arba centrą), pusiau periferinę (tarpinę zoną) ir periferinę. Branduolių, arba centrų, kurie yra stipriai ekonomiškai išsivystę, pasaulio sistemoje yra daug, o į periferines zonas įeina ištisos silpnų ekonomikų valstybės. Pusiau periferinė yra tokia zona, iš kurios gali formuotis migraciniai srautai tiek į centrą, tiek į periferiją. Kadangi ekonomiškai išsivysčiusiuose branduoliuose trūksta darbo jėgos, tai juos padaro traukos centrais. Tuo tarpu periferijose jos yra per daug dėl nepakankamo darbo vietų skaičiaus, labai mažo darbo užmokesčio, blogų darbo sąlygų, tad darbo jėga pradeda keliauti į vadinamojo centro šalis, kur užpildo laisvas darbo vietas ir patenkina pigios darbo jėgos paklausą gamyboje ir taip pasiekia aukštesnio pelningumo. Dažniausiai srautai formuojasi tarp lingvistiniu, kultūriniu požiūriu artimų šalių arba tarp šalių, tarp kurių yra patogus transporto ir komunikacinis ryšys. Taip formuojasi migraciniai srautai, kurie dažnai būna pagrįsti kalbos, kultūros panašumu, taip pat patogiu transporto ir komunikaciniu ryšiu (Jančaitytė, 2009; Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Massey, 1993).

Pasaulio sistemų teorija pabrėžia politinės ir ekonominės integracijos procesus pasaulyje, ideologinę homogenizaciją ir stiprėjančius materialinius bei kultūrinius ryšius tarp turtingų ir neturtingų šalių. Teigiama, jog prasiskverbdoma į periferinius regionus pasaulinė rinka veikia kaip tarptautinės migracijos katalizatorius (Maslauskienė, Stankūnienė, 2007). Ši teorija gerai paaiškina „protų

nutekėjimą“: mokslininkų ir tyrėjų emigraciją, o platesne prasme – ir aukštą kvalifikaciją turinčių turinčių darbuotojų išvykimą dirbti į užsienį (Užsienio lietuvių rėmimo centras, 2007).

Stūmos ir traukos teoriją 1966 m. sukūrė Everetas Ly. Jis nustatė keturis bendruosius veiksnius, kurie buvo svarbūs hipotezei apie migraciją. Anot E. Ly, kiekvieną sprendimą migruoti lydi:

- 1) stūmos ir traukos veiksniai, susiję su išvykimo vieta,
- 2) stūmos ir traukos veiksniai, susiję su atvykimo vieta,
- 3) kliūtys, kylančios migruojant,
- 4) asmeniniai veiksniai (Kasnauskienė, 2005).

Stūmos ir traukos teorijoje naujų prielaidų ir pasiūlymų įnešę L.A. Braunas ir E.G. Moras bei D.E. Morisonas. L.A. Braunas ir E.G. Moras 1970 m. padarė prielaidą, kad migracijos procesas susideda iš dviejų pagrindinių etapų. Pirmasis etapas prasideda nuo to, kad žmogus patiria nepasitenkinimą ir stresą, kurie gali būti sumažinti susitaikius su esama situacija, darant poveikį esamai situacijai arba emigruojant. Atsiradus norui migruoti, prasideda antras etapas - naujų sąlygų įvertinimas bei būsto paieška. Gyventojų emigracijos lygis priklauso nuo to, ar lengvai priimamas sprendimas emigruoti (Kasnauskienė, 2005; Maslauskaitė, Stankūnaitė, 2007).

R. R. Selas ir G. De Jongas 1978 m. sukūrė jų pačių pavadintą sprendimų **migruoti priėmimo teoriją**. Šią teoriją sudaro keturios, nuosekliai viena iš kitos išplaukiančios sudedamosios dalys – galimybės, motyvai, lūkesčiai ir stimulai. Sprendimų migruoti priėmimo teorijos esmė, kad asmens noro migruoti atsiradimas prasideda nuo galimybės tai daryti buvimo. Potencialus migrantas turi turėti ir fizinę, ir psichologinę galimybę, kitaip migracija neįvyks. Jei galimybės yra, gali atsirasti ir motyvai. Terminas „motyvas“ priimant sprendimą migruoti apibūdina daiktus, dalykus ar reiškinius, kuriuos žmonės labiausiai vertina. Svarbiausiais motyvais ir šioje teorijoje išlieka ekonominiai. Teorija taip pat atkreipia dėmesį į laukiamų pajamų ir rizikos santykį.

Migranto sprendimą, kur migruoti, lemia jo lūkesčiai – potencialūs migrantai turi tikėti, kad migracija padės jiems pasiekti savo tikslus. Pasitaiko atveju, kai žmonės yra informuoti apie pelningą darbą kitame rajone. Jie taip pat turi turėti fizinę galimybę migruoti bei labai vertinti pinigus, kuriuos tas darbas atneštų (motyvas). Tačiau, jei šie žmonės netiki, kad galės gauti tą darbą, jie nemigruos. Kitaip tariant, žmonės pasilieka, nes neturi lūkesčių. Lūkesčių išsipildymas priklauso nuo stimulų – dabartinės ir būsimos gyvenamųjų vietovių charakteristikų, kurios gali turėti teigiamą ar neigiamą įtaką priimant sprendimą migruoti. Migrantų apsisprendimų gali įtakoti tokie stimulai, kaip klimatas, nusikalstamumo lygis, poilsio galimybės, atstumas iki šeimos narių, gyvenančių atskirai. Svarbiausiais laikomi ekonominiai ir šeimos stimulai (Kasnauskienė, 2005; Kasnauskienė, 2006).

Dviejų darbo rinkų teorija, plėtota praėjusio šimtmečio aštuntame dešimtmetyje, teigia, kad industrinių/išsivysčiusių visuomenių ekonomikos struktūrai būdinga migrantų darbo jėgos paklausa (Massey ir kt., 1993).

Dviejų darbo rinkų teorijoje teigiama, kad valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos. Viena – suteikianti aukštas pajamas, šalies specialistams skirta darbo rinka, kurių šiuo metu stinga visose darbo rinkose, todėl migracijos tinklo teorija sąveikaudama su naująja ekonomine migracijos teorija ir neoklasikine migracijos teorija verbuoja migrantus-specialistus didelėmis pajamomis ir perspektyvomis, kurių nebegali atlikti vietiniai gyventojai. Taip pat galima pastebėti, kad ši darbo rinka susijusi su pasaulio sistemų teorija, nes migrantams-specialistams dirbantiems išsivysčiusiose ekonominėse rinkose yra galimybė toliau migruoti, pagal pasaulio sistemų teoriją, keliant savo kvalifikaciją. Taip siekiant karjeros ir materialinės gerovės tiek savo šeimai, tiek pačiam individui. Kita – vietinių gyventojų ignoruojamo, neprestižinio, pavojingo ir mažai apmokamo darbo, kurio mielai imasi imigrantai. Ši darbo rinka grįžtamam ryšiu sąveikauja su naująja ekonomine migracijos teorija ir neoklasikine migracijos teorija. Pavojingus, mažai apmokamus darbus, darbo jėga atlieka ir grįžta atgal į kilmės šalį, dalinai patenkinę savo poreikius. Vėliau tie patys migrantai tampa naujais potencialiais emigrantais. Ši migracijos teorija, akcentuodama struktūrinės imigrantų darbo jėgos paklausą, visų pirma paaiškina, kodėl migracijos kilmės šalys susiduria su aukštu struktūriniu nedarbu. Antra, teorija atkreipia dėmesį, kad tikslo šalyse, dėl didėjančios darbo jėgos konkurencijos, mažėja darbo užmokestis ir įsidarbinimo galimybės (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006; Stulgienė, Daunorienė, 2009).

Apibendrinant galima teigti, kad migracijos modelių raida rodo nuolatinę migracijos teorijų tobulėjimą, bet tuo pačiu ir sudėtingėjimą, įtraukiant kuo daugiau ir įvairesnių kintamųjų, kad kuo tiksliau būtų galima paaiškinti vykstančius migracijos procesus. Visos teorijos tarpusavyje susijusios ir papildančios viena kitą, tačiau nėra nė vieno modelio, kuris išsamiai ir visapusiškai paaiškintų migracijos procesą. Išskiriami ekonominiai ir socialiniai veiksniai: klasikinėje, neoklasikinėje, sprendimo migruoti priėmimo, dviejų darbo rinkų, pasaulio sistemų teorijose vyrauja ekonominiai veiksniai; ekologinės migracijos, migracijos tinklo labiau akcentuoja laiko socialinius veiksnius; o stūmos ir traukos teorija migraciją aiškina tiek ekonominiais, tiek socialiniais veiksniais.

1.4. Migracijos priežastys

Migracija gali vykti iš turtingų ar skurdžių, galingų ar mažiau galingų valstybių (Adegboyega, 2010). Bendriausias migracijos srities tyrimų tikslas yra paaiškinti procesą, kuris atskleistų jos logiką.

Tai ne tik suteikia reikiamų žinių apie visuomenėje vykstančius procesus, tačiau tuo pačiu sudaro galimybę pastaruosius paveikti politinėmis, ekonominėmis bei kitomis valstybės turimomis priemonėmis, siekiant juos pakreipti šaliai naudinga linkme. Šiuo požiūriu ir yra svarbiausias klausimas: kokios priežastys lemia migraciją? (Martinaitis, Žvalionytė, 2007). Šio klausimo svarbą išryškina ir "Gallup" atlikta apklausa 82 šalyse. Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau nei vienas iš keturių apklausos dalyvių norėtų persikelti į užsienį (Globalization101, 2010).

Norint tinkamai įvertinti, kaip migracija įtakoja šalies socio-ekonomiką, svarbu identifikuoti priežastis bei veiksnius, kurie sąlygoja šį procesą. Tam, kad išsiaiškinti migracijos priežastis yra skiriama daug dėmesio bei atliekama nemažai tyrimų. Pagrindinė to priežastis yra ta, kad žinant motyvus, kurie skatina šalies gyventojus migruoti, galima ieškoti tinkamų priemonių šiam procesui reguliuoti.

Sipavičienės (2006) nuomone, nustatyti migracijos priežastis – svarbus, bet ganėtinai sunkus uždavinys. Pirmiausia dėl to, kad migrantai dažnai nenori atskleisti tikrųjų savo išvykimo ar atvykimo priežasčių. Antra, pasiryždami emigruoti, dažnai patys emigruojantieji gerai nesuvokia motyvų. Galima teigti, kad žmonės migruoja tikėdamiesi, jog jų gyvenimo sąlygos naujoje vietoje bus geresnės.

Anot Stankūnienės ir kt. (2007) bei Dapkaus ir Matuzevičiūtės (2008), priežastys, lemiančios migracijos proceso eigą, labai įvairios ir veikia įvairiais lygmenimis: tarptautiniu, šalies, gyvenvietės/bendrijos ir šeimos/namų ūkių lygmeniu. Jos gali būti grupuojamos remiantis įvairiais kriterijais, priklausomai nuo tyrimo tikslo.

Analizuotų literatūros šaltinių autoriai skirtingai išskiria migraciją lemiančius veiksnius, nes jie gali būti grupuojami, remiantis įvairiais kriterijais. Apskritai tarp migracijos priežasčių dažnai nurodomos ekonominės, politinės, ideologinės, etinės ir kt. Dauguma autorių (Šavareikienė ir kt., 2005, Daugėla ir kt., 2000; Matiušaitytė, 2003; Kvinauskaitė, 2004; Pilinkienė, 2009) migracijos priežasčių tyrėjų teigia, kad didžiausią įtaką migracijai daro ekonominiai veiksniai.

Kai kurie autoriai išskiria tik ekonominius veiksnius (Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009), kiti ekonominius išskiria į mikroekonominius (subjektyvias sąlygas, žmonių individualius motyvus, lemiančius migracijos pasirinkimą) ir makroekonominius (tam tikras objektyvias sąlygas, kuriose gyvena ir dirba žmogus) veiksnius bei prideda neekonominius arba kitaip vadinamus specifinius (Matiušaitytė, 2003; Kvinauskaitė, 2004; Pilinkienė 2009). Sipavičienė (2006) neekonominius veiksnius papildomai išskiria į politinius ir socialinius (3 lentelė).

Atskirai išskirti šių veiksnių įtaką migracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję ir sąveikauja (Karaliavičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Daugėla ir kt., 2000, Pilinkienė, 2009). Todėl juos analizuojant

neišvengiama pasikartojimų, t.y. nagrinėjant vienus veiksnius, neišvengiamai tenka užsiminti ir apie kitus.

Nustatyta, kad ekonomiškai motyvuotas migracijos potencialas kyla, kai šalių ekonominio išsivystymo lygiai skirtingi, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynujų pajamų lygio, ypač tarp darbo užmokesčio lygių kilmės (emigracijos) ir tikslo (imigracijos) šalyse (Karaliavičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Daugėla ir kt., 2000).

3 lentelė

Migracijos veiksnių skirstymas, išskiriant ekonominius ir neekonominius veiksnius

Migracijos priežasčių tyrėjai	Migraciją įtakojantys veiksniai	
Matušaitytė, 2003	Makroekonominiai	Darbo rinkos situacija, asmeninio kapitalo didinimo galimybės, teisinės mobilumo kliūtys
	Mikroekonominiai	Amžius, lytis, šeima, išsilavinimas, kvalifikacija, pajamos, turtas, transakciniai kaštai
	Neekonominiai	Kultūra, kalba, mentalitetas, religija, politinė situacija, informuotumas
Kvinauskaitė, 2004; Pilinkienė 2009	Makroekonominiai	Nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse, Valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir t.t.
	Mikroekonominiai	Amžius, lytis; šeimyninė padėtis, migracijos atstumas, kalbos barjeras, žinios apie šalį.
	Specifiniai	Valstybės politika; imigracijos kvotos ir emigracijos kliūtys, politinės represijos ir karai; Ekologiniai šalies veiksniai ir kt.
Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009	Ekonominiai	Nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio ir darbo užmokesčio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse
Sipavičienė, 2006	Ekonominiai	Atlyginimų skirtumai, ilgas pereinamasis ekonomikos raidos laikotarpis, silpna socialinė sistema, augantis nedarbo lygis, mažos pragyvenimo pajamos vienam šalies gyventojui, didelė mokesčių našta ir pan
	Socialiniai	Nesaugumo jausmas (fizinio bei socialinio), perspektyvų nematymas
	Politiniai	Emigracijos politikos liberalizavimas, šalies politinės orientacijos kitimas ir kt.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Matušaityte, 2003; Kvinauskaite, 2004; Pilinkiene 2009; Karalevičiene, Matuzevičiute, 2009; Sipavičiene, 2006.

Vienas iš migraciją lemiančių veiksnių yra darbo rinkos galimybės. Guenther (2000) nustatė kad tarp migracijos saldo ir nedarbo lygio yra atvirkštinė priklausomybė – kuo didesnis šalyje nedarbas, tuo didesnis skirtumas tarp šalies imigracijos ir emigracijos. Pasak Matušaitytės (2003) kuo didesnis nedarbo lygis kilmės šalyje ir kuo daugiau laisvų darbo vietų tikslo šalyje, tuo emigruojančių į tikslo šalį daugiau. D. C. Blanchflower (2007), atlikdamas migracijos tyrimus, didelį dėmesį sutelkė į nedarbo baimę. Stebėdamas migracijos srautus į Jungtinę Karalystę iš Rytų Europos, nustatė, kad didėjanti žmonių nedarbo baimė skatina juos emigruoti į kitas valstybes. Šios baimės atsiradimą lemia skirtingos žmonių savybės: amžius, lytis, išsilavinimas, išdirbtas darbo laikas. Be to, nustatyta, jog didesnė nedarbo baimė

egzistuoja tarp aukštesnį išsilavinimą turinčių asmenų, nors Matiušaitytės (2003) teigimu bedarbių emigravimo tikimybė didesnė nei dirbančiųjų.

Tarp svarbiausių migracijos veiksnių yra darbo užmokestis ir pajamos. Pasak Junevičiaus (2002) jeigu asmuo migrantas gyvena šalyje, kurioje gyvenimo lygis neatitinka jo pajamų lygio, o jam įsidarbinus kitoje šalyje, pajamos gali padidėti, tai didelė tikimybė, kad jis ieškos darbo kitur. Vadinasi, kuo didesni darbo užmokesčio skirtumai, tuo didesnė migracijos tikimybė.

Tie patys veiksniai turi poveikį ne tik emigracijai, bet ir reemigracijai. Jeigu šalyje, į kurią asmuo emigravo, situacija darbo rinkoje blogės (didės nedarbas, mažės darbo užmokestis), palyginti su gimtine, bus grįžtama į gimtinę. Taip pat migracijai įtakos turi ir darbo užmokesčių skirtumai pačiose šalyse. Aukštos kvalifikacijos ir išsilavinimo asmenys gauna didžiausią pelną iš emigracijos į šalis, kurioms būdingi dideli darbo užmokesčio skirtumai, nes kvalifikuotų darbininkų darbo užmokestis tose šalyse didesnis. Nekvalifikuoti darbuotojai šalyse su vienodesniais darbo užmokesčiais yra geriau apmokami, palyginti su vietiniais nekvalifikuotais darbuotojais, ir todėl mažiau linkę migruoti. Tuo tarpu žemos kvalifikacijos ir nekvalifikuoti asmenys bus linkę migruoti į tas šalis, kuriose darbo užmokesčio skirtumai nedideli, nes šiose šalyse nekvalifikuoto darbo apmokėjimas aukštesnis (Daugėla ir kt., 2000, Matiušaitytė, 2003).

Pilinkienė (2009) teigia, kad net jei dvi šalys turi vienodą vidutinį darbo užmokestį, dalis žmonių vistiek norės migruoti iš vienos į kitą. Aukštą darbo užmokestį gaunančių darbuotojų migracija vyks iš šalies, kurioje darbo užmokesčiai pasiskirstę vienodžiau, į šalį su skirtingesniais darbo užmokesčiais. Žemą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai migruos iš mažiau vienodų darbo užmokesčių turinčios šalies į šalį su vienodesniais darbo užmokesčiais.

Kitas makroveiksny – žmogaus kapitalo augimas. Jeigu emigravęs asmuo, dirbdamas svetimose šalyje, gali pagerinti savo žmogaus kapitalą, o grįžęs atitinkamai daugiau uždirbti, jis emigruos, tad prieš nusprendžiant migruoti, asmuo turi „pasverti“ laukiamą naudą (Matiušaitytė, 2003; Pilinkienė, 2009).

Taip pat sprendimą emigruoti lemia ir pramoninis šalių pranašumas (Matiušaitytė, 2003) Asmuo geriau dirbs ir daugiau uždirbs dirbdamas toje pačioje, jau žinomoje srityje, nei naujoje, todėl emigruojama į tuos regionus, kurių pramoninė situacija panaši į gimtinės. Taip pat dažniau emigruojama į aukštesnės kvalifikacijos sritis nei žemesnes.

Didelę įtaką darbo jėgos migracijai daro taip pat teisiniai migracijos ribojimai ir šalių atstumai. Kvainauskaitė (2004) teigia, kad migracijos ir atstumo ryšys, kurį turi įveikti migruojantis asmuo, yra atvirkštinis. Kuo toliau migruojama, tuo didesnės transporto išlaidos, taip pat sunkiau surinkti

informaciją apie sąlygas toje šalyje. Kuo didesnis atstumas tarp šalių, tuo didesnės kalbos, kultūros skirtybės, o jos taip pat labai svarbios priimant sprendimą emigruoti. (Matiušaitytė, 2009). Pasak Pilinkienės (2009) pagaliau kuo didesnę atstumą reikia įveikti, tuo svarbesni psichologiniai kaštai. Įsikuriant kaimyninėje šalyje psichologiniai kaštai iš dalies sumažinti, bet nepašalinti. Todėl migrantai dažnai pasirenka tas šalis, į kurias anksčiau išvyko šeima, draugai ar artimieji.

Pasak Stankūnienės (2007) šeiminės aplinkybės vis dažniau nurodoma emigracijos priežastis. *Šeimos susijungimas* emigracijoje, kaip rodo praktika, liudija negrįžtamus procesus. Antra vertus, kaip rodo emigracijos išskirtų šeimų tyrimas, pasilikti užsienyje visam laikui ketina tik apie 7 proc. emigravusiųjų, kiti norėtų sugrįžti. Giminių ir draugų, šeiminės padėties ir šeimos dydžio svarbią įtaką emigracijai išskiria ir Matiušaitytė (2003), kuri teigia, kad kuo glaudesni ryšiai su giminaičiais, draugais, kuo didesnė šeima, tuo mažiau asmenys linkę emigruoti. Be to, pasak Kvainauskaitės (2004), migracijos tikimybė sumažėja, jei šeimoje yra ikimokyklinio amžiaus vaikų.

Amžius – taip pat vienas iš svarbesnių veiksnių. Kaip teigia Daugėla (2000 ir kt.) esant visoms sąlygoms vienodoms, kuo vyresnis žmogus, tuo jo apsisprendimo migruoti tikimybė mažesnė. Pasak Matiušaitytės (2003) daugiausia migruoja asmenys iki 25 metų, vyresni asmenys vis mažiau linkę emigruoti, o per 55 metų emigrantų skaičius vėl ima didėti, tai vadinamas pagyvenusių žmonių mobilumas. Paprastai 15-24 metų jaunimo migracija sudaro 1-7 proc., o vyresnių asmenų nuo 0,5-2 proc. Vyresni asmenys mažiau migruoja dėl šių priežasčių:

- Turi mažiau laiko investicijoms į migraciją atsipirkti;
- Turi didesnę dalį specifinio žmogaus kapitalo, kuris naudingas esamojoje darbo vietoje, bet gali būti nenaudingas naujoje;
- Paprastai vyresnių asmenų migravimo kaštai didesni dėl turimos nuosavybės ir psichologinių kaštų, nes jie didėja, plečiantis šeimai, šie asmenys sunkiau adaptuojasi naujoje vietoje.

Kitas veiksnys – lytis. Jaunų moterų mobilumas nesiskiria nuo vyrų, bet paskui mažėja didesniu tempu nei vyrų (Kvainauskaitė, 2004).

Daugėla ir kt. (2000) teigia, kad yra ryšys tarp išsilavinimo ir jo galimybės migruoti. Kuo labiau išsilavinę, kvalifikuoti asmenys, tuo labiau linkę migruoti, nes dažnai gerai moka užsienio kalbas, aukštos kvalifikacijos darbo jėga labiau paklausi ir yra didesnių įsidarbinimo ir darbo užmokesčio galimybių. Taip pat šie asmenys sugeba pasiekti ir surinkti reikiamą informaciją tiek apie ekonominę situaciją kitose šalyse, tiek ir apie situaciją ir darbo užmokestį tų šalių darbo rinkose (Pilinkienė, 2009).

Pasak Matiušaitytės (2003) ir Kuzmickaitės (2004) asmenys, turintys dideles pajamas ir nemažai turto, santaupų mažiau linkę emigruoti. Tai būtų migraciją stabdantis veiksnys. Tačiau jei jie turi skolų, tai galima trumpalaikė migracija, siekiant tam tikram tikslui užsidirbti ir sugrįžti.

Didelę reikšmę migracija turi neekonominiai veiksniai. Kuo labiau skiriasi šalių kultūra, socialinė aplinka, kalba, religija, tuo mažiau norima emigruoti (Matiušaitytė, 2003). Taip pat žmonės, kuriems labai svarbūs religiniai įsitikinimai, gali migruoti, siekdami juos išsaugoti, jeigu jų gyvenamojoje vietoje jų išpažįstama religija yra persekiojama. Tokie migrantai yra labai panašūs į politinius (Kasnauskienė, 2005). Daug kas priklauso ir nuo asmens individualybės. Kai kurie žmonės tiesiog bijo rizikuoti, todėl siekia nekeisti gyvenamosios ir darbo aplinkos ir nėra linkę migruoti. Nemažą reikšmę įgyja informuotumas apie ekonominę, darbo rinkos situaciją kitose šalyse. Taip pat svarbi socialinė integracija, t.y. migrantų ir jų šeimos narių lygiateisiškumo su vietos gyventojais socialinėje ir mokesčių srityje. Jeigu imigrantai susiduria su diskriminacija darbo rinkoje, taip pat mažina polinkį migruoti. Dažnai sprendimą emigruoti gali nulemti politinė situacija, verčiantu asmenis ne savo noru palikti gimtąją šalį (Matiušaitytė, 2003).

Atsižvelgiant į minėtas priežastis, galima skirstyti veiksnius į „stūmimo“ ir „traukos“. Neveikiant kokioms nors papildomoms jėgoms, asmens sprendimas migruoti remsis dviejų vietovių pranašumų ir trūkumų subjektyviu vertinimu, t.y. vietovės, kurioje asmuo gyvena, ir vietovės, į kurią jis ketina išvykti (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007). Pagrindinės darbo jėgos tarptautinę migraciją apibūdinančios stūmos ir traukos priežastys pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė

Tarptautinės migracijos pagrindinės darbo jėgos stūmos ir traukos priežastys

Stūmos priežastys	Traukos priežastys
Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis	Aukštas šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis
Žemas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje	Aukštas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje
Didelis nedarbas	Didelis užimtumo lygis ir įsidarbinimo galimybės
Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies gyvenimo lygis	Aukštas šalies gyvenimo lygis
Neefektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų mokesčių politika	Efektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų mokesčių politika

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis remiantis Matiušaityte, 2003, Kasnauskiene, 2006, Pilinkiene, 2009

Paprastai traukos veiksnys susiformuoja imigracijos šalyje, kai jos aukštesnis išsivystymo lygis ir palankios darbo sąlygos traukia darbo jėgą iš silpniau išsivysčiusių šalių, ir atvirkščiai, stūmimo

veiksnyys kyla emigracijos šalyse, kur žemas išsivystymo lygis, blogos darbo rinkos sąlygos tarsi išstumia darbo jėgą iš šalies ieškoti geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų kitur (Daugėla ir kt., 2000).

Traukos ir stūmos veiksniai yra dvi to paties medalio pusės, nes migrantai ne tik įvertina naudos trūkumą (stūmos veiksniai) kilmės šalyje, bet taip pat ir naudos perteklių (traukos veiksniai) tikslo šalyje, priešingu atveju nebūtu verta migruoti (Globalization101, 2010). Be to, net tolimose didelių galimybių vietose trauka yra stipresnė nei menkų galimybių savo vietovėje stūmimas. Tai reiškia, kad nors žmonės labiau traukiami į vietas, kur tikimasi didesnių uždarbių, jie nebūtinai vyksta iš vietovių, kuriose galimybės blogiausios (Matiušaitytė 2003; Kasnauskienė, 2006; Pilinkienė, 2009).

Šavareikienė, Matuzienė, Žičkienė (2005) bei Prakapienė (2007) migrantų judėjimo priežastis skirsto atitinkamai pagal motyvuojančias ir demotyvuojančias bei priverstines ir savarankiškas priežastis, tuo pačiu išskirdamos ir nepalankias aplinkybes bei kliūtis (5 lentelė).

Remiantis pastarojoje lentelėje pateikta autorių migracijos priežasčių klasifikacija, galima daryti išvadą, kad dauguma motyvuojančių ir savanoriškų migracijos priežasčių yra ekonominės, susijusios su tikslo šalies geresne darbo rinkos ir šalies ekonomikos situacija.

5 lentelė

Migracijos priežastys pagal motyvą ir savarankiškumą

Migracijos priežasčių tyrėjai	Migracijos priežastys	
Šavareikienė, Matuzienė, Žičkienė, 2005	Motyvuojančios	Ekonominiai svečios šalies pranašumai, aukštesnė gyvenimo kokybė, komfortas
	Demotyvuojančios	Asmeniniai individo profesiniai, kvalifikacijos trūkumai, kalbos barjeras, kompiuterinis neraštingumas
	Nepalankios aplinkybės	Pajamų augimas pasiliekant savo šalyje, tvirti socialiniai ryšiai, geresnė gyvenimo kokybė, palankesnis psichologinis, socialinis, teisinis, politinis klimatas, šeima.
Prakapienė, 2007	Priverstinės	Religinis persekiojimas, karai, ginluoti konfliktai, politinis persekiojimas, vergovė, priverstiniai darbai, maisto trūkumas, badas, stichinės nelaimės, gyventojų perteklius, miestų rekonstrukcija, priverstinis išskeldinimas, ekologinės nelaimės
	Savanoriškos	Darbo pasiūla, didesni atlyginimai, mažesni mokesčiai, naujų žemių naudojimas, teritorinė ekspansija, prekyba ir ekonominė ekspansija, šiltesnis bei palankesnis klimatas, socialinės garantijos ir paslaugos
	Savanoriškos migracijos kliūtys	Migracijos kontrolė ir ribojimas, lėšų migracijai stoka, nepakankama kvalifikacija ir išsilavinimas, žinių apie teises, prievoles, galimybes naujoje vietoje stokas, ligos, šeimyninės aplinkybės

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Šavareikiene, Matuziene, Žičkiene, 2005; Prakapiene, 2007.

Apibendrinant galima teigti, kad nors ekonominis motyvas yra viena iš pagrindinių migracijos priežasčių, tačiau neekonominiai motyvai taip pat vaidina svarbų vaidmenį migracijos procesuose. Neekonominiai veiksniai daro įtaką galutiniam apsiprendimui, migruoti ar ne, kurio pradą siejamas

su ekonominiais veiksniais, priklausančiais nuo šalyje vykstančių procesų. Taigi visos migracijos priežastys, nepriklausomai nuo jų kilmės, yra tarpusavyje susijusios.

1.5. Migracijos poveikis šalies socioekonomikai

Gyventojų migracija yra sudėtingas socialinis reiškinys. Būdamą viena iš žmonių prisitaikymo formų prie kintančių bendruomenės gyvenimo sąlygų, migracija reikšmingai paveikia įvairias tam tikros šalies gyvenimo sritis, tarp jų ir ekonominę bei socialinę. Jos poveikis kompleksinis, turintis ir trūkumų, ir privalumų. Tačiau skirtingose šalyse migracijos pasekmės yra nevienodos ir tiek neigiama, tiek teigiama jos įtaka ne visur pasireiškia vienodu dydžiu. Todėl migracijos socialinis ir ekonominis poveikis šalims vertinamas įvairiai.

Pasaulinio ūkio požiūriu, ekonomistai migraciją laiko teigiamu reiškiniu, t.y. mechanizmu, kuris išlygina darbo jėgos trūkumą ir perteklių. Tokiu būdu sudaromos sąlygos kilti darbo užmokesčiui ir įvairių šalių gerovei (Martinkus B., Beržinskienė D., 2005). Tačiau pasaulio banko teigimu, didelėms ir turtingoms šalims emigracija nesukelia nei socialinių, nei ekonominių problemų. Emigracija gali turėti neigiamų padarinių tik vidutinio dydžio ir mažoms valstybėms, tarp jų ir Lietuvai (Raškinis, 2006). Legalios migracijos mastai tapo grėsmingi Lietuvai įstojus į ES, todėl migracijos proceso pasekmių tyrimai daugiau Lietuvos mokslininkų dėmesio sulaukė tik prieš keletą metų, pradėjus vertinti emigracijos poveikį (Beržinskienė ir kt., 2010)

Pasak Stankūnienės (2007) būtent demografijos aspektas yra labiausiai matomas ir dažniausiai akcentuojamas kaip pagrindinė emigracijos problema. Pagal Jungtinių Tautų Organizacijos gyventojų skaičiaus prognozes Lietuva priskiriama prie šalių, kuriose gyventojų skaičius iki 2050 m. mažės sparčiausiai. Emigruoti pirmiausia linkę jauni žmonės, o kilmės šaliai jaunimo praradimas ateityje paveikia kitų demografinių procesų eigą (santuokos, gimstamumas, šeima). Tai mažina darbingo amžiaus gyventojų skaičių bei surenkamas valstybės pajamas – bendrąjį vidaus produktą, mokesčius. Senyvo amžiaus gyventojų skaičiui didėjant šalyje ir mažėjant įmokoms į Valstybinį socialinį draudimo fondą, išmokos augs. Demografinės problemos veikia ir darbo išteklius, kuriuos vėliau tenka importuoti iš trečiųjų šalių (Sipavičienė, 2006; Stankūnienė 2007). Pilietinės visuomenės institutas (2005) išskiria šiuos neigiamus demografinės situacijos pokyčių aspektus: darbingo amžiaus žmonių mažėjimas, mokesčių surinkimo sutrikimai ir biudžeto deficito augimas. Tuo tarpu ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse gyventojų skaičius augs dideliais tempais, formuojasi specifinis amžiaus pasiskirstymas, kuriame darbingo amžiaus gyventojų dalis, ypatingai jaunimo, yra didesnė nei kitų grupių (Верещагина, 2004)

Pocius, L. Okunevičienė – Neverauskienė (2005) teigia, kad ilgesnį laiką šalyje vykstantys demografiniai pokyčiai, ypač gyventojų migracija, lemia darbo rinkos būklę ir ekonomikos augimą. Beržinskienė ir kt. (2010) teigia, kad migracija darbo rinkai daro įtaką dvejopai: pirma – keisdama Lietuvos gyventojų, taip pat bedarbių, užimtųjų darbo jėgos skaičių; antra – emigrantų pinigų pervedimais sąlygodama vartojimą ir ekonomikos augimą. Gruževskis (2006), išskyrė teigiamą ir neigiamą migracijos poveikį darbo rinkai. Didžiausią neigiamą poveikį darbo rinkai daro kvalifikuotos darbo jėgos mažėjimas. Teigiamomis pasekmėmis nurodomos nedarbo sumažėjimas, vidutinio darbo užmokesčio, užimtumo, lankstumo augimas. Tačiau Matiušaitytės (2003) nuomone, dėl emigracijos atsiradęs darbo užmokesčio didinimo spaudimas turi neigiamą įtaką raidos galimybėms: brangsta darbui imli produkcija, emigruojant aukštos kvalifikacijos darbuotojams blogėja jos kokybė ir mažėja produkcijos realizavimas. Dėl išvažiuojančios kvalifikuotos darbo jėgos gali mažėti šalies darbo produktyvumas.

Kaip teigia Aidis, Krupickaitė (2007) didžiausius nuostolius patiria valstybė, kai emigruoja aukštosiose mokyklose neseniai išsilavinimą įgyję jauni žmonės, aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Tuomet valstybė praranda intelektualinį kapitalą ir lėšas, kurias investavo į jų išsilavinimą. Carr – Sauders (2008) prie emigracijos neigiamų pasekmių taip pat priskiria protų nutekėjimą, kuris pasak Pilinkienės (2009) yra neišvengiamas, nes emigrantai renkasi žmogiškajam kapitalui imlias šakas ir keliauja iš mažiau ekonomiškai išsivysčiusių šalių į labiau išsivysčiusias. Tačiau, kaip teigia Dustmann ir kt. (2010), grįžtamoji migracija gali sukelti "protų nutekėjimo" mažėjimą.

Gruževskis (2006) teigia, kad neigiamos laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės labiausiai pasireiškia per kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą, kas sumažina gamybos plėtros galimybes ir aktyvesnį investicijų panaudojimą. Tuo pačiu pasak Pilinkienės (2009) išvykus aukštos kvalifikacijos darbuotojams, į jų vietas ateina žemesnės kvalifikacijos žmonės, kurie turi didelę reikšmę kvalifikacijos lygio smukimui. Tačiau autorė mano, kad kvalifikuotų darbuotojų vietas ne visada užims kiti, nes tokių specialistų gali ir pritrūkti, o darbuotojų mokymas ir kvalifikacijos kėlimas trunka ilgai ir yra brangus, todėl šaliai gresia gamybos apimties ir pajamų vienam gyventojui sumažėjimas. Dėl šių priežasčių BVP gamybos apimtys gali sumažėti, o technologinė pažanga sulėtėti. Vidutinės gyventojų pajamos gali sumažėti dar ir dėl to, kad santykinai padidės nekvalifikuoto ir mažiau apmokamo darbo apimtys.

Pilinkienės (2009) nuomone, iš šalies emigruojantys tam tikros kategorijos darbininkai sukelia skirtingas pasekmes socio-ekonomikai. Todėl darbo jėgos migracijos nauda ir kaštai labai priklauso nuo to, kokiai darbo jėgos kategorijai priklauso migruojantis asmuo. 6 lentelėje pateikti pagrindiniai naudos ir kaštų elementai esant laisvam darbuotojų judėjimui.

Atsižvelgiant į šia klasifikaciją, didžiausia nauda patiriama, kai emigruoja bedarbiai ir nekvalifikuota darbo jėga. Pagrindinė šių darbininkų emigravimo nauda – „nedarbo eksportas“. Bedarbių emigravimas praktiškai nesukelia valstybei jokių neigiamų padarinių. Visiškai priešingai veikia kvalifikuotų darbininkų emigracija: tai sukelia daugiau neigiamų padarinių, nei naudos. Didesnė nauda iš šios emigracijos galima tik ilguoju laikotarpiu, kai, pagerėjus šalies ekonominei situacijai, kvalifikuoti darbininkai sugrįš. Valstybė patiria didesnę naudą, kai asmuo emigruoja be šeimos nei su šeima. Bet abiem atvejais šalis patiria nuostolių dėl mažėjančio BVP. BVP didės tik tada, jei išvykę asmenys savo pajamas išleis kilmės šalyje arba rems savo šeimą, likusią gimtojoje šalyje.

6 lentelė

Laisvo darbuotojų judėjimo nauda ir kaštai

Išvykstančios darbo jėgos kategorijos	Nauda	Kaštai
Darbuotojas migrantas be šeimos	Didėja BVP, jei emigrantas Lietuvoje arba jis perveda gautas pajamas namuose likusiai šeimai; Didėja namų ūkio išlaidos	Mažėja BVP, nes emigranto pajamos didina tos šalies BVP, kuriose jis dirba
Darbuotojas migrantas su šeima	Mažėja socialinių išmokų poreikis	Kad šeima galėtų įsikurti kitoje šalyje, parduodamas turtas, išvežamos santaupos; Mažėja namų ūkio išlaidos, o kartu ir šalies BVP
Bedarbiai	Mažėja nedarbas dėl vadinamojo nedarbo eksporto; Didėja BVP vienam gyventojui	
Kvalifikuota darbo jėga	„Protų sugrįžimas“; Sugrįžta pajamos dėl reemigracijos ir ekonomikos augimo; Parsivežama naudingos patirties; Padidėja užsienio kapitalo investicijos į darbiui imlias šakas	„Protų nutekėjimas“; Sumažėja taupymas dėl santaupų eksporto; Padidėja išlaidų skirtų papildomos kvalifikacijos darbo jėgos subsidijavimui, poreikis; Neigiamas poveikis pažangai mokslui ir technologijai
Nekvalifikuota darbo jėga	Nedarbo eksporto padidėjimas; Grįžtama, įgijus naujos darbo patirties	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Pilinkiene, 2009.

Junevičius (2002) ir Šavareikienė ir kt. (2005) be jau minėtų kvalifikuotos darbo jėgos emigracijos sukeltų neigiamų pasekmių pažymi sumažėjusį gamybos veiksnių panaudojimą, namų ūkių išlaidų ir santaupų sumažėjimą bei pajamų diferenciacijos didėjimą. Emigruojant gyventojams sumažėja gamybos veiksnių panaudojimas, nes santykinai didesnė darbo jėgos emigracija gali pažeisti nusistovėjusį darbo organizavimą, todėl nekvalifikuotų asmenų nedarbas auga, kartu mažėja BVP gamybos apimtys, atsiranda įtampa nekvalifikuotos darbo jėgos rinkoje. Namų ūkių išlaidos ir santaupos šalyje tap pat sumažėja emigruojant gyventojams. Pajamų (įskaičiuojant ir pajamas už

parduotą ar išnuomotą turta) ir santaupų, susijusių su emigracija ir įsikūrimu svetur, išvežimas tiesiogiai gali sumažinti namų ūkių išlaidas ir santaupas kilmės šalyje (Pilinkienė, 2009).

Kai kurie autoriai (Šavareikienė ir kt., 2005; Lazutka ir kt., 2005, Gliosaitė, 2004) emigraciją išskiria į du laikotarpius, t. y. ilgalaikį ir trumpalaikį ir pateikia trumpalaikės ir ilgalaikės emigracijos poveikio privalumus ir trūkumus (7 lentelė). Autorių teigimu geresnė išeitis valstybiniu požiūriu – trumpalaikė emigracija, nes ilgalaikės emigracijos pasekmės gana skaudžios valstybei tiek ekonominiu, tiek socialiniu, tiek kultūriniu požiūriu.

7 lentelė

Migracijos poveikis kilmės šaliai

	Privalumai	Trūkumai
Ilgalaikė migracija	Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi ir kompetencija	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą; Prarandami specialistai; Blogėja demografinės situacija Mažėja BVP Neigiamai veikiamas darbo našumas
Trumpalaikė migracija	Nedarbo lygio sumažėjimas; Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi Srūvantys pinigų srautai	Socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas; Staugus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nutenka darbo jėga

Šaltinis: Gliosaitė, 2004, Lazutka ir kt., 2005, Šavareikienė ir kt., 2005.

Karpavičius (2006) sudarė migracijos poveikio ekonomikai įvertinimo modelį, tačiau pasiūlyto metodo trūkumas yra toks, kad jis tinkamas tik esant stabilaus ekonomikos augimo ciklui. Šiuo modeliu remiantis įmanoma tiksliai atskleisti migracijos poveikį darbo rinkai (nedarbo lygiui, darbo užmokesčiui ir kt.) ir visai ekonomikai (BVP, vartojimui ir kt.). Karpavičius (2006) teigia, kad šis poveikis nevienareikšmis: viena, mažėja bedarbių skaičius ir nedarbo lygis, kita, sumažėja gyventojų, o tai „ceteris paribus“ daro neigiamą poveikį vidaus paklausai ir bendrajam vidaus produktui. Tyrimo rezultatai rodo, kad dėl emigracijos pakilo dirbančio nekvalifikuoto asmens darbo užmokestis, o poveikis dirbančio kvalifikuoto asmens darbo užmokesčiui buvo neigiamas. Mažėjant gyventojų, šiek tiek sumažėja biudžeto įtampa ir su darbo santykiais susijusių pajamų mokesčio tarifas. Trumpuoju laikotarpiu emigracijos poveikis didžiausias, o vidutiniu mažėja. Trumpu laikotarpiu dėl emigracijos nesukuriamas apie 1%, vidutiniu 7% bendrojo vidaus produkto, tačiau BVP tenkantis vienam gyventojui auga. Dėl emigracijos visuomenės gerovė didėja trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu.

Karpavičiaus (2006) manymu, neatsiejama ekonominių paskatų lemiamos emigracijos pasėkmė yra emigrantų uždirbamų pinigų perlaidos, didinančios vidaus paklausą, vartojimą ir investicijas. Ratha ir kt. (2011) migrantų pinigines perlaidas įvardino kaip mažiausiai prieštaringą ryšį tarp migracijos ir

šalies vystymosi. Nors sunku įvertinti, pinigų perlaidų poveikį besivystančioms šalims, atlikti Pasaulio banko tyrimai parodė, kad 1 proc. padidėjusių perlaidų dalis šalies BVP lemia 0,4 proc. skurdo sumažėjimą (Globalization101, 2010).

Kaip teigia Azam, Gubert (2006) bei Mohapatra ir kt. (2009) emigrantus veikia ekonominės krizės tėvynėje ir blogėjant šalies ekonominei situacijai, padidėja emigrantų skaičius, kas vėliau įtakoja padidėjusias ir suaktyvėjusias pinigines perlaidas. Valiutos kurso svyravimai taip pat gali įtakoti emigrantų pinigines perlaidas. Nustatyta, kad migrantų valiutos vertės pakilimas gimtosios šalies valiutos atžvilgiu gali sukelti pinigų srautų iš užsienio suaktyvėjimą (Page, Plaza, 2006).

Kaip teigia Čekanavičius ir Kasnauskienė (2009) emigracija didina socialinę nelygybę kilmės šalyje. Autoriai teigia, kad vidutinių pajamų mažėjimas visuomenėje neišvengiamai prisideda prie nelygybės padidėjimo. Šis efektas yra stiprinamas perlaidų, kurias migrantai siunčia namo siekiant paremti jų šeimas. Tačiau tokios nelygybės didinimo poveikis gali būti laikino pobūdžio. Remiantis Taylor ir kt. (2005) gautų duomenų analize galima teigti, kad perlaidos iš tarptautinės migracijos linkusios didinti nelygybę regionuose, su maža procentine migracijos dalimi, tačiau nelygybė mažėja regionuose, kur migracija, ir atitinkamai perlaidų kiekis, yra aukšti. Tačiau Lacroix (2008) pažymi, kad nelygybės didėjimas taip pat priklauso ir nuo to, iš kokios šeimos, socialinės ar etninės grupės migrantas kilęs. Jei daugiau iš palyginti turtingos, tuomet nelygybė didėja ir atvirkščiai, jei migrantai yra gana neturtingi.

Migracijos įtaka lyčių santykiams kilmės šalyje yra sulaukusi santykinai mažesnio dėmesio. Kaip teigia Lacroix (2008) kartais daroma prielaida, kad vyrų migracija skatina moterų, pasiliekančių šalyje, emancipaciją. Tačiau tyrimai rodo, kad vyrų migracija nebūtinai pakeičia tradicinius lyties vaidmenis, o kartais juos ir sustiprina.

Siekdami ekonominės naudos, darbo migrantai dažnai neturi galimybių ir nepaiso socialinių tokios migracijos pasekmių šeimai ir ypač – vaikams. Kaip teigia Markova (2010) pokyčiai šeimos sudėtyje atsiranda, kai emigruoja nors vienas partneris – dėl ko kartais išyra šeimos – arba, kai abu partneriai išvyksta, o vaikai lieka namuose. Nereti atvejai, kai išvyksta vienas ar abu tėvai, vaikus ilgam palikdami giminaičių ar net svetimų žmonių globai, o kartais ir visai be globos (Maslauskienė, Stankūnienė, 2007). Tokie vaikai vadinami „Euro našlaičiais“. Lenkijoje atlikti tyrimai rodo, kad pusė „Euro našlaičių“ turi vieną iš tėvų namuose, vienas ketvirtadalis gyvena su seneliais, daugiau kaip 10 % išsikėlę pas savo vyresnius brolius ir seseris ir 3 % apsistoję pas tolimus giminaičius (Wiśniewski, 2008).

Lietuvoje tikrąsias migracijos reiškinio pasekmes tyrinėja Malinauskas (2006), kuris teigia, kad neigiamas emigracijos priežastis patiria ir suaugusieji, ir vaikai. 20 proc. šeimų, kurių nariai emigravo, susidūrė su rimtomis santykių problemomis, o kas dešimta šeima patyrė santykių krizę, kuri neretai baigėsi skyrybomis. Apie 40 proc. šeimų, iš kurių vienas asmuo išvažiavo uždarbiauti į užsienį, teigia, kad jų mažamečiai vaikai patiria psichologinių sunkumų, atsiranda elgesio ir emocinių problemų, kas vienuoliktam vaikui reikia rimtos psichologinės ir socialinės pagalbos. Migrantai gyvena tarp dviejų šalių. Jie paprastai nesistengia adaptuotis užsienyje, nes užsidirbę pinigų tikisi sugrįžti namo, į šeimą. Tuomet pasireiškia teigiamas migracijos poveikis, kai migrantai investuoja savo uždirbtus pinigus į geresnį vaikų išsilavinimą (Markova, 2010).

Dažnai minima problema – nutautėjimo grėsmė kilmės šaliai. Lietuviams išvykstant, laikiną migraciją pakeičiant nuolatinei – emigracijai, o kitataučiams atvykstant į Lietuvą, Lietuva pamažu gali nutautėti. Nors kol kas tai dar nepasireiškia, dėl imigracijos atsiranda naujos netradicinės tautinės mažumos su skirtinga pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis. Nesant integracijos programų, etninių konfliktų ir net terorizmo aktų tikimybė didėja (Sipavičienė, 2006).

Pasaulinė praktika rodo, jog imigrantai yra traktuojami kaip fiskalinė našta – jie siekia išsilavinimo, gauna medicininę pagalbą ir t.t., tačiau šios išlaidos yra didesnės nei grįžta mokesčių pavidalu. Tačiau per pastaruosius dešimtmečius pastebimos ir kitokios tendencijos. Kadangi atvyksta jauni, darbingo amžiaus žmonės, jiems nereikia finansuoti išsilavinimo, o iki pensijos jiems taip pat likęs nemažas laikotarpis, kurio metu jie moka mokesčius. Netgi nelegalūs imigrantai moka netiesioginius mokesčius: pardavimo mokesčius, rentą ir t.t. Ilgojo periodo laikotarpiu visuminis fiskalinis migrantų poveikis nublanksta, nes jų amžiaus pasiskirstymas išsilygina su gyventojų dauguma (Pilinkienė, 2009).

Imigracijos poveikis šaliai teigiamu ir neigiamu aspektu pagal Pilinkienę (2009) pateiktas 8 lentelėje.

Kaip pastebi Beržinskienė ir kt. (2010) Mazzolari, Numark (2009) imigracijos įtaką darbo rinkai tyrė vadovaudamiesi požiūriu, kad imigracija – tai ne tik gyventojų ir darbo jėgos skaičiaus pokytis, bet ir papildomas vartojimas. Tyrėjai, analizuodami imigraciją JAV pavyzdžiu, padarė išvadą, kad didėjantis imigrantų skaičius veikia užimtumo didėjimą ir mažmeninės prekybos sektoriaus augimą, tačiau daro poveikį darbo užmokesčio mažėjimui. Tai patvirtino ir kitas tyrimas, atliktas JAV, siekiant įvertinti Meksikos imigrantų įtaką ekonomikai. Buvo nustatyta, kad imigracija sukėlė 5 % darbo užmokesčio sumažėjimą 10 % skurdžiausių Amerikos darbo jėgos (Globalization101, 2010).

Imigracijos poveikis šaliai

Teigiamas poveikis	Neigiamas poveikis
<ul style="list-style-type: none"> • Žmogiškojo kapitalo padidėjimas, nes dėl „protų nutekėjimo“ problemos, neskiriant papildomų lėšų švietimui ir subsidijų specialistams rengti, išsivysčiusiose šalyse galima prognozuoti suklestėjimą tam tikrų sektorių, kuriuose specialistų pasiūla nacionalinėje darbo rinkoje neatitinka paklausos. • Išsivysčiusios šalys apsirūpina pigia darbo jėga tose srityse, kuriose vietiniai darbuotojai atsisako dirbti arba kelia tokiam darbui per daug sąlygų. • Šalių pasienių gyventojų iš silpniau išsivysčiusių šalių aktyvi migracija sudaro palankesnes sąlygas konkurencijai pasienio regionuose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Galimas darbo jėgos kainos sumažėjimas ir nedarbo išaugimas, nes darbo jėga iš silpnai išsivysčiusių šalių daug pigesnė negu iš ekonomiškai išsivysčiusių šalių. • Priimančių valstybių piliečių gaunamų pajamų mažėjimas, nes darbuotojai migrantai pasiryžę dirbti už mažesnę atlyginimą kvalifikuotą darbą, o tai išstumia vietinę darbo jėgą iš kai kurių regionų ar pramonės šakų. • Gyvenimo kokybės standartų blogėjimas, nes galimi socialiniai ir etniniai konfliktai tarp atvykėlių ir vietinių gyventojų.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Pilinkiene, 2009.

Islam (2007) ieškojo ryšio tarp imigracijos ir nedarbo lygio. Savo tyrimuose autorius ieškojo atsakymo į klausimus: Ar esantis nedarbas sukelia imigraciją? Ar imigracija sukelia bedrabystę? Atliktų tyrimų analizė parodė, kad priežastinio ryšio tarp bedarbystės ir imigracijos nėra, kad imigrantų srautas nepriveda prie bedarbystės, nors yra įrodymas, kad nedarbas turi neigiamą įtaką imigracijos padariniams. Imigracija yra egzogeninis pasirinkimas, ir kelios galimybės egzistuoja, kur iš tikrųjų egzogeninės imigracijos smūgis gali būti laikytas. Be to, nedarbas yra makroekonominis reiškinys, kuris turi būti paaiškintas daugybe veiksnių, kurie nebūtinai susiję su imigracija.

Vienas iš neigiamų socialinių imigracijos aspektų yra įvardijamas imigracijos sukeltas nusikalstamumas (Globalization, 2010). Tai ypač būdinga nelegaliai imigracijai. Nelegalios imigracijos kriminogeninis pobūdis rimtai paveikia ir nacionalinį saugumą. Nelegalaus judėjimo ir žmonių kontrabandos augimas, nusikalstamo pasaulio išžiūrimas kaip nauja perspektyvi pasaulinė rinka, veda prie besiplečiančios tarptautinės nusikalstamos veiklos. Nelegali imigracija yra tampriai susijusi su narkotikų kontrabanda ir prekyba ginklais, organizuotu nusikaltamumu ir terorizmu (Верещагина, 2004). Kaip teigia Nedzinskas ir Janušauskas (2008) Lietuvoje šios srities mokslinių tyrimų neadekvačiai maža, nes autoriai pastebi, kad daugėjant atvykstančių užsieniečių ir asmenų be pilietybės, kartu didėja ir nusikalstamų veikų skaičius, kurių padarymu įtariami migrantai.

Gliosaitė (2004), kaip ir anksčiau aptartą emigraciją, išskyrė imigraciją į ilgalaikę ir trumpalaikę bei nurodė kiekvienos iš jų teigiamus ir neigiamus aspektus (9 lentelė).

Migracijos poveikis tikslo šaliai

	Privalumai	Trūkumai
Ilgalaikė migracija	Imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų; BVP didinimas Mokami mokesčiai	Asimiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai Didina darbininkų konkurenciją, dėl kurios kenčia vietiniai darbininkai
Trumpalaikė migracija	Sukuriamas BVP; Mokami mokesčiai; Užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe nepageidaujamos	Išvežamos lėšos; Imigrantų vartojimas mažas, nes jie tikisi sukaupti lėšų ir grįžti į kilmės valstybę.

Šaltinis: Gliosaitė, 2004.

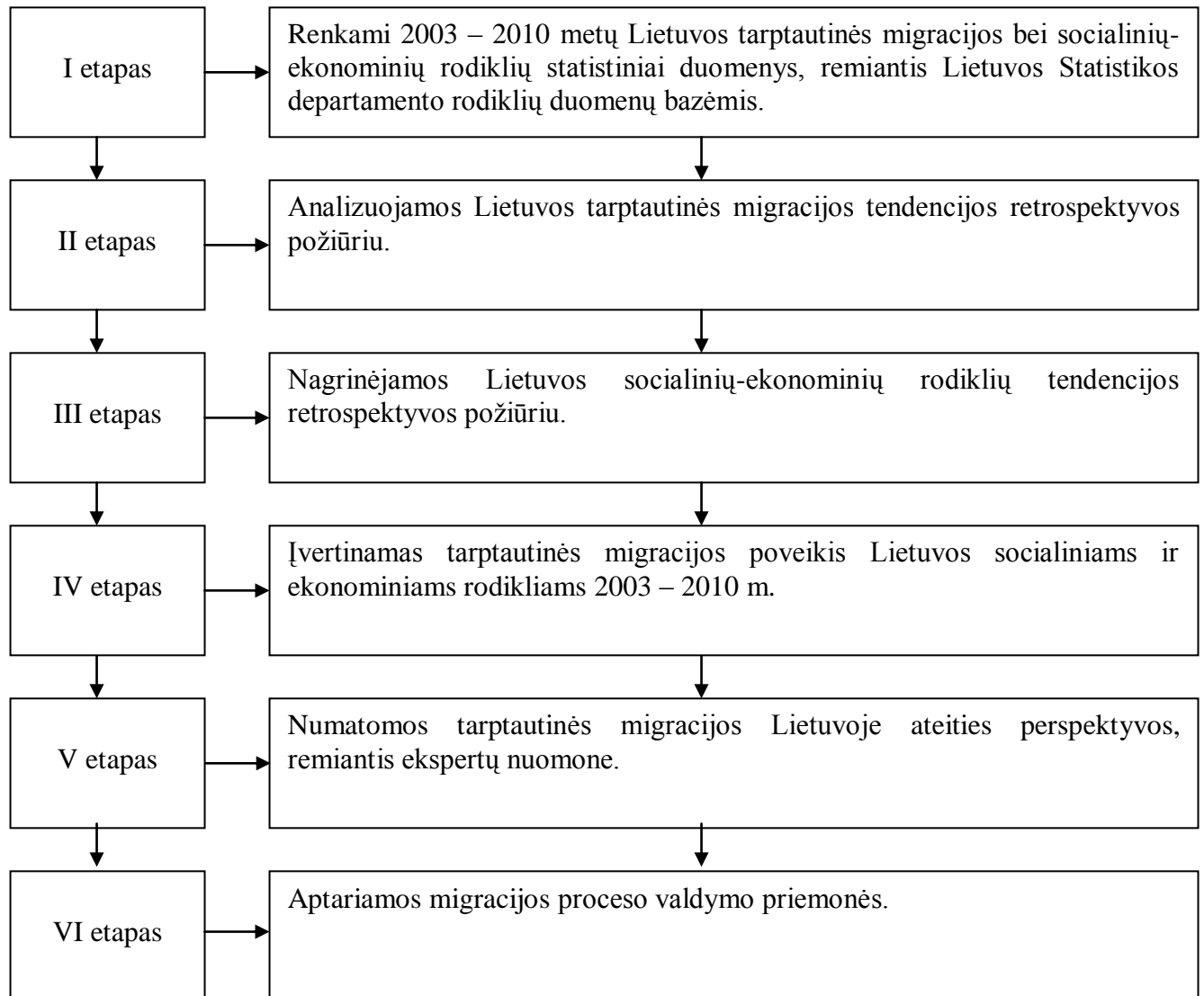
Apibendrinat galima teigti, kad migracijos poveikį šalies social-ekonomikai galima vertinti tiek neigiamai, tiek teigiamai, priklausomai nuo kiekvienos šalies išsivystymo lygio, socialinės padėties, migrantų srautų dydžio ir kt. Tačiau ir moksliniuose tyrimuose dėl kai kurių migracijos pasekmių bendro sutarimo nėra. Viena iš priežasčių - skiriasi autorių tyrimų metodikos, nes iki šiol nėra vieno bendro migracijos poveikio modelio, įvertinančio migracijos lemiamus pokyčius šalies social-ekonomikai. Lietuvą labiausiai veikia emigracijos procesas, sukeliantis nevienareikšmes pasekmes.

1.6. Migracijos poveikio šalies socioekonomikai tyrimo metodologija

Tiriamąjį darbo konceptualioje dalyje analizuojama lietuvių ir užsienio autorių socialinės ir ekonominės tematikos mokslinė literatūra, t.y. moksliniai straipsniai, monografijos, konferencijų medžiaga ir pan. bei pateikiamas šių autorių požiūris į migracijos procesus ir jos pasekmes. Analizei atlikti taikomi sintezės, interpretavimo, abstrahavimo, indukcijos ir dedukcijos metodai.

Analitinėje magistro darbo dalyje tarptautinės migracijos tendencijos ir jų poveikis šalies socioekonominiams rodikliams analizuojami 6 etapais, pavaizduotais 1 paveiksle.

Analitinėje magistro darbo dalyje atliekama migracijos ir socioekonominių rodiklių analizė retrospektyvos požiūriu, remiantis Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis. Apskaičiuojami absoliutūs ir procentiniai rodiklių padidėjimai/sumažėjimai ir santykiniai pokyčiai, jų apibendrinimai pateikiami sintezės metodu. Tiesinės koreliacinės analizės pagalba tiriamas ryšys tarp migracijos proceso ir socioekonominių rodiklių bei nustatomas migracijos poveikis socioekonomikai 2003 – 2010 metais. Apibendrinimui naudojami abstrahavimo metodai.

1 pav. Tarptautinės migracijos Lietuvoje tendencijų ir poveikio šalies socialiniams ir ekonominiams rodikliams analizės modelis

Šaltinis: sudaryta autorės

Konstruktvyiojoje tyrimo dalyje įvertinamos migracijos proceso ateities perspektyvos naudojant loginę analizę, t.y. remiantis ekspertų nuomone, analizuojamos ir aptariamos emigracijos mažinimo ir reemigracijos bei imigracijos didinimo priemonės.

2. MIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS SOCIOEKONOMIKAI ANALIZĖ IR VERTINIMAS

Migracijos ir jos pasekmių mokslinės literatūros analizė parodė, kad įvairių šalių autoriai, besidomintys šiuolaikinės migracijos proceso tendencijomis ir nagrinėjantys jo poveikį šalies ir visuomenės raidai sutinka, kad šis reiškinys yra daugiamatis, darantis įtaką socialinei ir ekonominei kiekvienos šalies sričiai. Šiame skyriuje pateikiama Lietuvos migracijos, socioekonominių rodiklių tendencijų, jų tarpusavio priklausomybės analizė, vertinamas migracijos poveikis Lietuvos socioekonomikai.

2.1. Tarptautinės migracijos Lietuvoje retrospektyvinė analizė

Norint įvertinti migracijos iš Lietuvos ir į Lietuvą mastą šiame poskyryje atliekama emigracijos ir imigracijos Lietuvoje retrospektyvinė analizė. Tiriamos migrantų sudėties, pagal lytį, amžių, kvalifikaciją, nurodomą migracijos priežastį ir kitų panašių rodiklių kitimo tendencijos.

Tarptautinę migraciją Lietuvoje paskatino narystė Europos Sąjungoje. Ji atvėrė Lietuvos gyventojams naujas darbo rinkas, padidino laisvo asmenų judėjimo galimybes ES šalyse

Lietuva yra ne tik viena iš mažiausių gyventojų skaičių turinčių ES valstybių, bet ir pasižyminti sparčiausiai dėl emigracijos mažėjančiu gyventojų skaičiumi. Siekiant įvertinti emigracijos mastą buvo remtasi LR Statistikos departamento surinktais duomenimis, kuris fiksuoja visus oficialiai išvykstančius asmenis. Tačiau ne visi gyventojai, išvykstantys iš Lietuvos Respublikos nuolat ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui, deklaruoja savo išvykimą pagal galiojantį Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą, todėl realus emigravusių asmenų skaičius gali būti didesnis.

Tiriant gyventojų emigracijos dinamiką nustatyta, kad 2003 – 2010 metų laikotarpiu iš Lietuvos iš viso emigravo 299165 gyventojai, tačiau Statistikos departamentas nepateikia 2010 m. nedeklaruotos emigracijos duomenų, tad šis skaičius turėtų būti didesnis. Tiriamuoju laikotarpiu kasmet iš Lietuvos emigravo vidutiškai 37396 gyventojai (10 lentelė).

Bendras emigrantų skaičius sparčiausiai augo 2004 m., 2005 m., 2009 m. atitinkamai 42,8 proc., 48,1 proc., 46,2 proc., tačiau ypač akivaizdūs pokyčiai pastebimi 2010 m., kuomet emigracijos mastas išaugo 139,9 proc. Nuo 2006 m. iki 2009 m. kasmetinės bendros emigracijos (deklaruotos ir nedeklaruotos) apimtys mažėjo. Tam didžiausios įtakos turėjo nedeklaruotos emigracijos mažėjimas nuo 2006 m. iki 2009 m., kadangi deklaruota emigracija beveik visą analizuojamą laikotarpį augo.

**Emigracija iš Lietuvos, jos pasiskirstymas pagal deklaravusių ir nedeklaravusių išvykimą
2003 – 2010 m.**

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Emigrantai, deklaravusių išvykimą, sk.	11032	15165	15571	12602	13853	17015	21970	83157	23796
Grandininis pokytis, sk.	-	4133	406	-2969	1251	3169	4955	61187	10304
Grandininis pokytis, proc.	-	37,5	2,7	-19,1	9,9	22,8	29,1	278,5	51,6
Emigrantai, nedeklaravusių išvykimo, sk.	11700	17300	32500	15200	12700	6700	12700	-	15543
Grandininis pokytis, sk.	-	5600	15200	-17300	-2500	-6000	6000	-	167
Grandininis pokytis, proc.	-	47,9	87,9	-53,2	-16,4	-47,2	89,6	-	18,1
Emigrantai iš viso, sk.	22732	32465	48071	27802	26553	23715	34670	83157	37396
Grandininis pokytis, sk.	-	9733	15606	-20269	-1249	-2838	10955	48487	8632
Grandininis pokytis, proc.	-	42,8	48,1	-42,2	-4,5	-10,7	46,2	139,9	31,4

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Daugiau nei pusė emigravusiųjų iš Lietuvos 2003 – 2009 m. sudarė nedeklaravusieji savo išvykimo. Iš pateiktų statistinių duomenų matyti, kad iki narystės Europos Sąjungoje ir per keletą pirmųjų narystės joje metų, sparčiai augo nedeklaruotos emigracijos skaičius. Lyginant 2004 m. ir 2005 m., nedeklaruotos emigracijos santykinis pokytis buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį – net 87,9 proc.

Nedeklaruotos emigracijos augimas iki 2005 m. leidžia manyti, kad atsivėrusios naujos tarptautinės darbo rinkos, laisvo judėjimo Europos Sąjungos šalių teritorijoje galimybės paskatino žmones išvykti, pabandyti atrasti naujas galimybes. Nedeklaruotos emigracijos statistika rodo, kad iki 2005 m. vyko trumpalaikė emigracija. Nuo 2006 m. emigrantų, nedeklaravusiųjų savo išvykimo, skaičius kasmet mažėjo. Tačiau 2009 m. nedeklaruota emigracija vėl išaugo.

Visą analizuojamą laikotarpį, išskyrus 2006 m., augo emigrantų, deklaravusiųjų savo išvykimą, skaičius. Vieni didžiausių augimo tempų užfiksuoti stojimo į ES metais, 2008 m. ir 2009 m., atitinkamai 37,5 proc., 22,8 proc. ir 29,1 proc., tačiau ypatingai deklaruota emigracija išaugo 2010 metais, lyginant su 2009 m. beveik keturis kartus. Gyventojų išvykimo deklaravimą 2009 m. galima susieti Lietuvos ekonominiu nuosmikiu, prasidėjusiu 2008 m. ir su privalomojo sveikatos draudimo mokesčiu. Pastarasis veiksnys smarkiai lėmė deklaruoto žmonių išvykimo 2010 m. žymų padidėjimą,

nes šiais metais deklaruojant šalies gyventojams pajamas už 2009 m., dalis gyventojų pamatė, kad liko skolingi valstybei. Tiems gyventojams, kurie niekur nebuvo drausti, pavyzdžiui, darbo biržoje nesiregistravę bedarbiai, savo išvykimo nedeklaravę emigrantai, kiekvieną mėnesį reikėjo sumokėti po 72 Lt už PSD. Taigi emigrantai 2010 m. siekė oficialiai pranešti apie savo išvykimą dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

Iki 2006 m. deklaravusiųjų savo išvykimą emigrantų santykinė dalis bendrame emigrantų skaičiuje kasmet buvo mažesnė, nei nedeklaravusiųjų. Nuo 2007 m. iš Lietuvos išvyko daugiau tvirtai apsisprendusiųjų dėl savo išvykimo, ir savo apsisprendimą deklaravusiųjų žmonių, nei nedeklaravusiųjų išvykimo iš Lietuvos (žr. 1 priedą).

Deklaruotos migracijos didėjimo ir nedeklaruotos migracijos mažėjimo pokyčiai gali būti paaiškinami tuo, kad ekonominis sunkmetis prasidėjęs 2008 m. paskatino į užsienį vykti tuos, kurie yra labiau užtikrinti dėl darbo ir gyvenimo sąlygų tikslo šalyje. Labai didelės įtakos turėjo ir atsiradusi legalaus išvykimo bei įsidarbinimo tikslo šalyse galimybė, Lietuvai tapus ES nare, bei teisiniai susitarimai tarp Lietuvos ir kitų šalių.

Atlikus Lietuvos gyventojų migracijos tyrimą nustatyta, kad 2003-2010 metų laikotarpiu iš Lietuvos oficialiai išvykus 190365 asmeniui, atvyko tik 54421 asmuo. Taigi iš Lietuvos emigravo 135944 gyventojais daugiau nei imigravo.

Remiantis oficialiąja statistika, tiriamuoju laikotarpiu į Lietuvą kasmet imigravo vidutiškai 6803 asmenys (11 lentelė). Tai sudaro mažiau nei trečdalį (28,6 proc.) Lietuvos gyventojų, kasmet vidutiniškai deklaravusių savo išvykimą iš šalies. Mažiausiai į Lietuvą imigravo gyventojų 2003 metais, t. y. 4728 asmenys. Daugiausiai imigravo į Lietuvą 2008 metais (9297 asmenys). Bet 2009 metais, palyginus su 2008 metais, imigravo 30,2 proc. mažiau gyventojų, šis su mažėjimas buvo didžiausias tiriamuoju laikotarpiu. Nuo 2003 m. iki 2008 m. kiekvienais metais vis labiau didėjo imigrantų skaičius, tačiau net kylant šalies ekonomikai, kai masiškai ėmė trūkti darbo jėgos įvairiuose Lietuvos ekonomikos sektoriuose, šie mastai išliko gana nedideli. Krizės sąlygomis imigracijos srautai visai sumenko, 2009 m. sugrįžo į 2005 m. lygį ir 2010 m. toliau stebimos imigracijos mažėjimo tendencijos. Tad galima daryti prielaidą, kad 2008 m. įvykęs ekonominis nuosmukis sumažino imigraciją, nes Lietuva tapo mažiau patraukli kitų šalių gyventojams. Viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių mažus imigracijos srautus, yra tai, kad Lietuva dar ir šiandien neturi aiškios, strateginės darbo jėgos pritraukimo politikos, o dabartinė darbo imigracijos politika greičiau skirta atsirandančioms skylėms užkaišioti ir orientuota į stambaus verslo neatdėliotinus interesus.

Tarptautinė migracija Lietuvoje 2003 – 2010 m.

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Emigrantai, deklaruotą išvykimą, sk.	11032	15165	15571	12602	13853	17015	21970	83157	23796
Grandininis pokytis, sk.	-	4133	406	-2969	1251	3169	4955	61187	10304
Grandininis pokytis, proc.	-	37,5	2,7	-19,1	9,9	22,8	29,1	278,5	51,6
Imigrantai, deklaruotą atvykimą, sk.	4728	5553	6789	7745	8609	9297	6487	5213	6803
Grandininis pokytis, sk.	-	825	1236	956	864	688	-2810	-1274	69
Grandininis pokytis, proc.	-	17,5	22,3	14,1	11,2	8	-30,2	-19,6	3,3
Deklaruotos migracijos saldo, sk.	-6304	-9612	-8782	-4857	-5244	-7718	-15483	-77944	-16993
Grandininis pokytis, sk.	-	-3308	830	3925	-387	-2474	-7765	-62461	-10234
Grandininis pokytis, proc.	-	52,5	-8,6	-44,7	8	47,2	100,6	403,4	79,8

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Deklaruotos migracijos saldo Lietuvoje kiekvienais metais yra neigiamas. Tai rodo, kad imigracija turi tik simbolinę, iš dalies kompensacinę reikšmę. Nors migracijos saldo tendencijos nėra pastovios, periodiškai keičiasi, tačiau labiausiai atkreipia dėmesį 2009 m. ir 2010 m. 2009 m. padidėjęs migracijos saldo, kuris lyginant su 2008 m. išaugo daugiau nei dvigubai, t. y. 100,6 proc. ir pasiekė 15483 gyventojų. Net penkis kartus šis rodiklis padidėjo 2010 m. Tai ekonominės krizės ir privalomojo sveikatos draudimo mokesčio pasekmė, kuomet labai padidėjo deklaruotų išvykstančiųjų ir tuo pačiu sumažėjo atvykstančiųjų į šalį skaičius.

2006 m. vyksta priešingi 2009 m. pokyčiai: gyventojų, deklaravusių savo išvykimą, skaičius sumažėja, o gyventojų, deklaravusių savo atvykimą, didėja. Tai lėmė mažiausią migracijos saldo Lietuvoje 2003 – 2010 m. periodu, kuri 2006 m. buvo -4857.

Apibendrinant Lietuvos tarptautinės migracijos rodiklių tendencijas, galima išskirti 2006 m., 2009 m. ir, žinoma, 2010 m. Neigiamo migracijos saldo rodiklis 2006 m. buvo mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį. Šiais metais labiausiai sumažėjo deklaruota emigracija ir tai buvo vienintelis jos sumažėjimas per 2003 m. - 2010 m.

Nuo 2006 m. pradėjo didėti deklaruotos emigracijos srautai, mažėti bendras emigrantų skaičius ir toliau mažėjo nedeklaruojančiųjų emigracijos iš Lietuvos skaičius. 2009 m. situacija pasikeitė ir 2010

m. šie pokyčiai dar labiau išryškėjo. 2009 m. išaugo visi rodikliai: deklaruota, nedeklaruota ir bendra emigracija, išskyrus imigraciją, kuri kasmet didėjusi 2009 m. sumažėjo. Tokios migracijos tendencijos, išlikusios ir 2010 m., stipriai paveikė migracijos saldo, kuris 2010 m. pasiekė didžiausią ribą nagrinėjamu periodu. Šie rodiklių pokyčiai leidžia daryti išvadą, kad ekonominė situacija šalyje stipriai veikė Lietuvos gyventojų tarptautinį judėjimą, o privalomasis sveikatos draudimo mokestis emigracijos deklaravimą.

2001-2010 laikotarpio emigrantų, deklaravusių savo išvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dinamika pateikta 12 lentelėje. Karaliavičienė ir Matuzevičiūtė (2009) teigia, kad Lietuva dėl emigracijos visų pirma praranda darbingo amžiaus gyventojus. Šio teiginio teisingumą pagrindžia ir šio tyrimo rezultatai. Pagal emigracijos srautus 25 – 59 amžiaus gyventojai užima lyderio poziciją. Per analizuojamus metus kasmet vidutiniškai iš šios amžiaus grupės šalį paliko 15131 gyventojai. Mažiausiai emigravo 60 metų ir vyresnių amžiaus grupės žmonių, per aštuonerius metus kasmet vidutiniškai 552 gyventojas. Kitų amžiaus grupių, t. y. 0 – 14 metų bei 15-24 metų emigravusių gyventojų skaičius vidutiniškai kiekvienais metais buvo atitinkamai 2910 ir 5077.

12 lentelė

Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirtymas pagal amžių 2003 – 2010 m.

Amžius, m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
0 – 14 m.	1585	1978	2159	1891	2176	2397	2613	8483	2910
Grandininis pokytis, sk.	-	393	181	-268	285	221	216	5870	985
Grandininis pokytis, proc.	-	24,8	9,2	-12,4	15,1	10,2	9	224,6	40,1
15 – 24 m.	2093	3442	3580	1677	2706	3133	3945	20040	5077
Grandininis pokytis, sk.	-	1342	138	-1903	1029	427	812	16095	2564
Grandininis pokytis, proc.	-	64,5	4	-53,2	61,4	15,8	25,9	408	75,2
25 – 59 m.	6717	9276	9379	7552	8466	10944	14851	53865	15131
Grandininis pokytis, sk.	-	2559	103	-1827	914	2478	3907	39014	6735
Grandininis pokytis, proc.	-	38,1	1,1	-19,5	12,1	29,3	35,7	262,7	51,4
60 ir vyresni m.	637	469	453	482	505	541	561	769	552
Grandininis pokytis, sk.	-	-168	-16	29	23	36	20	208	19
Grandininis pokytis, proc.	-	-26,4	-3,4	6,4	4,8	7,1	3,7	37,1	4,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo Europos Sąjungos nare dėl atsiradusio laisvo darbo jėgos judėjimo, pastebėta didesnė gyventojų emigracijos rodiklio augimo tendencija 15-24 ir 25-59 amžiaus grupėse.

2004 metais, palyginus su 2003 metais, jaunimo amžiaus grupėje emigravo 1342 gyventojais arba 64,5 proc. gyventojų daugiau. Vidutinio amžiaus grupės išvyko 2559 asmenimis, t.y. 38 proc. gyventojų daugiau. Vaikų dalies nedidelis padidėjimas (24,8 proc.) ir solidaus amžiaus emigrantų mažėjimas (-26,4 proc.) rodo, kad šiais metais buvo būdinga žvalgybinė migracija, kuomet sparčiausiai augo likusių dviejų amžiaus grupių gyventojų dalis.

2006 metais, kai Lietuvoje vyko ekonominis pakilimas, pastebėtas emigracijos sumažėjimas visose amžiaus grupėse, išskyrus 60 m. ir vyresnių. Didžiausi pokyčiai įvyko 15 – 24 m. amžiaus grupėje, jaunų emigrantų sumažėjo –53,2 proc. lyginant su 2005 m.

Nuo 2006 m. iki 2010 m. visi emigracijos pasiskirstymo pagal amžių rodikliai kilo. 2010 m. visų amžiaus grupių, palikusių šalį gyventojų mastas buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį: 0-14 m. piliečių išvyko 8483, 15-24 m. piliečių - 20040, 25-29 m. piliečių - 53865 ir 60 ir vyresnių – 769, nors dar 2009 m. pirmosios trys amžiaus grupės jau buvo pasiekusios didžiausius emigracijos srautus nuo 2003 m. Lyginant su 2010 m. su 2009 m. labiausiai išaugo jaunimo emigracijos mastas, padidėjęs daugiau nei penkis kartus, nors prieš tai buvusius metus daugiausiai emigravo darbingo amžiaus gyventojai. Galima sakyti, kad tokiems pokyčiams įtaką padarė 2008 m. prasidėjusio Lietuvos ekonominio nuosmukio padariniai ir jų nepašalinimas.

Per aštuonerius analizuojamus metus 30 – 59 m. amžiaus grupės gyventojų emigracija kasmet turėjo didžiausią poveikį bendros emigracijos srautams, nes užėmė santykinai didžiausią dalį – daugiau nei pusę visų emigravusių (žr. 2 priedą). Galima daryti prielaidą, kad sunki ekonominė padėtis buvo viena pagrindinių priežasčių, lėmusi šios amžiaus grupės lyginamojo svorio padidėjimą 2008 m. ir 2009 m.

Jaunimo emigracija (15-24 m.) užima santykinai mažesnę dalį nei prieš tai aptarta išvykusių gyventojų amžiaus grupė. Ji sudaro apie trečdalį 25-59 amžiaus žmonių emigracijos srautų. 2010 m. santykinai padidėjusi iki 24,1 proc. jaunimo emigracija rodo apie šios amžiaus grupės žmonių perspektyvų paieškas užsienyje, nematant jų gimtojoje šalyje. Taip pat galima teigti, kad paspartėjo mokslo emigracija – vis didesnė jaunimo dalis renkasi studijas užsienyje.

2006 m. ir 2007 m. santykinai padidėjusi vaikų ir mokyklinio amžiaus jaunimo emigracija atitinkamai iki 15 proc. ir 15,7 proc. visų emigravusių rodo, kad tuo metu vyko šeimų susijungimas, tuo pačiu nutraukiami ryšiai su Lietuva. 2004 m. ir 2005 m. lyginamasis svoris, padidėjęs 15 – 24 m. amžiaus grupėje atitinkamai iki 22,7 proc. ir 23 proc., leidžia daryti išvadą, kad laisvas judėjimas Europos sąjungoje paskatino jaunus žmones išbandyti atsivėrusias naujas galimybes kitose šalyse.

60 m. ir vyresnio amžiaus žmonės emigruoti linkę mažiau ir sudaro mažiausią paliekančių Lietuvą dalį, nuo 2004 m. neviršijančią 4 proc. Šie statistikos departamento duomenys patvirtina Pilinkienės (2009) teiginį, kad kuo vyresnis žmogus, tuo jo apsisprendimo migruoti tikimybė mažesnė. Nuo 2006 m. iki 2008 m. padidėjusi solidaus amžiaus emigrantų santykinė dalis rodo, kad emigrantai, apsisprendę įsikurti kitoje šalyje ir nebegrižti į Lietuvą, pasikviečia pas save ir tėvus – vyresnio ir pensijinio amžiaus žmones.

2003 – 2010 m. emigrantų pasiskirstymas pagal lytį pateiktas 13 lentelėje. Per nagrinėjamą laikotarpį išvyko 92759 vyrų ir 4847 daugiau moterų, emigrančių skaičius siekė 97606. Vidutiniškai kasmet šalį palikdavo 11595 vyrai ir 12201 moterys. Tiek vyrų, tiek moterų rodiklių dinamika (išskyrus 2005 m.) buvo vienoda: vienais metais kartu kildavo, kitais – kartu krisdavo, bet srautai skyrėsi kiekybiškai.

13 lentelė

Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2010 m.

Lytis, sk.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Vyrai, sk.	5173	7146	7558	6130	6607	8371	11811	39963	11595
Grandininis pokytis, sk.	-	1973	412	-1428	477	1764	3440	28152	4970
Grandininis pokytis, proc.	-	38,1	5,8	-18,9	7,8	26,7	41,1	238,4	48,4
Moterys, sk.	5859	8019	8013	6472	7246	8644	10159	43194	12201
Grandininis pokytis, sk.	-	2160	-6	-1541	774	1398	1515	33035	5333,6
Grandininis pokytis, proc.	-	36,9	-0,1	-19,2	12,0	19,3	17,5	325,2	55,9

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Daugiausiai vyrų ir moterų oficialiai išvyko per 2009 m. ir 2010 m. Per 2009 m. išvyko 11811 vyrai ir 10159 moterys. Lyginant su 2008 m. emigrantų vyrų skaičius išaugo beveik perpus, t.y. 41,1 proc., tuo tarpu moterų mažiau nei penktadaliu – 17,5 proc. Ypatingai išaugusi emigracija per 2010 m. rodo, kad vyrų emigracija išaugo beveik 3,4 karto, o moterų apie 4,3 karto. Moterų emigracijos didžiausias padidėjimas, neskaitant 2010 m., įvyko 2004 m., kai lyginant su 2003 m. emigrančių srautas padidėjo 36,9 proc. Vyrų emigracija 2006 m. sumažėjo 18,9 proc. ir tai tik 0,3 proc. punkto mažiau nei moterų emigracija.

Butkus ir Matuzevičiūtė (2009) teigia, kad dešimtmečio pradžioje didesnė dalis emigrantų buvo vyrai ir tai rodė tipišką pirmosios bangos darbo emigraciją, o nuo 2003 m. jų dalis pradėjo mažėti. 2003 - 2010 m. laikotarpiu emigruojančios moterys vidutiniškai sudaro apie 51,3 proc. Kiekvienais metais iki 2008 m. moterų dalis bendrame emigrantų skaičiuje buvo didesnė nei vyrų (žr. 3 priedą). Jų

mažėjimo tendencija matoma iki 2006 m., 2007 m. lyginamasis svoris padidėjo ir toliau vėl kasmet pradėjo mažėti iki 2010 m.

2009 m. santykis pasikeitė - moterys sudarė 46,2 proc. visų emigruojančių, tuo pačiu santykinai mažiausią dalį per 2003 – 2010 m. Tai rodo, kad 2009 m. vyksta trumpalaikė emigracija, kai ekonominiais tikslais išvyksta vienas iš šeimos narių, dažniausiai vyras ir šį laikotarpį galima įvardinti kaip dar vieną darbo emigracijos bangą. 2010 m. vėl santykinai išaugusią moterų emigraciją ir anksčiau susiklosčiusią situaciją, kai emigruojančių moterų buvo santykinai daugiau negu vyrų, galima paaiškinti tuo, kad vyko šeimų susijungimas, moterys išvyko pas kitose šalyse jau įsikūrusius savo vyrus.

Per analizuojamą laikotarpį daugiausiai išvykusių gyventojų buvo nevedę, vidutiniškai per metus šalį palikdavo 9082 tokios šeimyninės padėties asmenų (žr. 4 priedą). Susituokusių asmenų emigracija pasireiškė kiek mažesniais srautais, vidutiniškai kiekvienais metais išvyko 8031 žmonės. Likusią emigravusiųjų dalį sudaro našlės ir našliai, išsituokę arba savo šeimyninės padėties nenurodę asmenys.

Apibendrinant galima teigti, kad 2004 m. ir 2008 m. įvykiai pakeitė emigrantų pasiskirstymą pagal lytį ir pagal amžių. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą labiausiai įtakojo jauno amžiaus gyventojų emigracijos padidėjimą, o Lietuvos ekonominis nuosmukis pirmaisiais jo metais labiausiai paveikė vidutinio amžiaus ir ypač vyrų emigracijos padidėjimą, vėliau lėmusį moterų emigraciją vykstant šeimų susijungimui. Tuo pačiu tai byloja apie trumpalaikės emigracijos vertimąsi į ilgalaikę. Tebesitęsiančios ekonominio nuosmukio pasekmės po kurio laiko įtakojo ir jaunimo emigraciją, kurios tikslas darbas arba studijos užsienyje. Emigravusiųjų pasiskirstymo analizė pagal šeimyninę padėtį parodė, kad galima patvirtinti Matiušaitytės (2003) teiginį, kad šeimyninė padėtis yra svarbus veiksnys, lemiantis apsisprendimą išvykti, ir kad nesusituokę asmenys emigruoja dažniau nei susituokę.

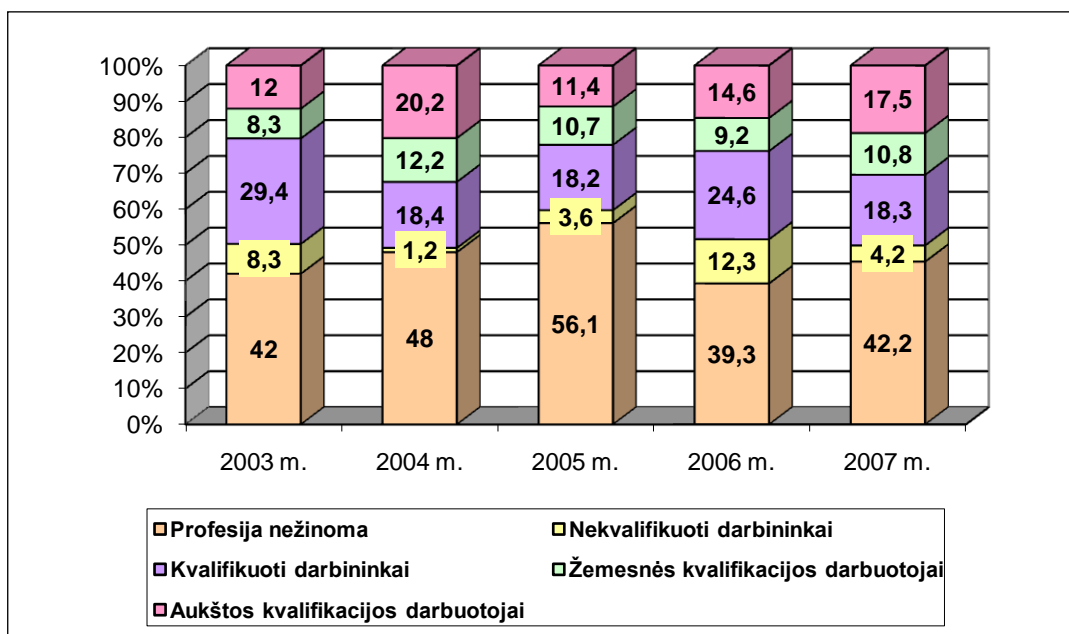
Išvykimo nedeklaravusių gyventojų pasiskirstymas pagal kvalifikacijos lygmenį remiantis Statistikos departamento duomenimis pateiktas 2 paveiksle. Pateiktas nepilnas nagrinėjamas laikotarpis (nėra 2008 – 2010 m. statistikos), nes tų metų paklaida yra per didelė.

2003 – 2007 m. duomenys rodo, kad didelės dalies išvykusių profesija nėra žinoma. Likusių santykinai didžiausią dalį sudarė turintys kvalifikaciją, nepriklausomai nuo jos lygio, darbuotojai. Tai rodo, kad vyko Lietuvai nenaudingas „protų nutekėjimo“ procesas, išsilavinę Lietuvos gyventojai linkę emigruoti.

Analizuojamu laikotarpiu didžiausią dalį neoficialių emigrantų bendrame emigrantų skaičiuje sudaro kvalifikuoti darbininkai, vidutiniškai apie 21,8 proc. kasmet. Antrą - aukštos kvalifikacijos emigrantų dalis, kuri kasmet vidutiniškai sudaro apie 15,1 proc. Trečią – vidutiniškai kasmet apie 10,2

proc. emigrantų sudaro žemesnės kvalifikacijos darbuotojai. Ketvirtą, mažiausią dalį, vidutiniškai kiekvienais metais apie 5,9 proc. sudaro nekvalifikuoti darbininkai.

Aukštos ir žemesnės kvalifikacijos darbuotojų migracijos santykinė dalis visų emigravusių skaičiuje ypač padidėjo Lietuvai integravusis į Europos sąjungą. Įvairių sričių specialistai išvyko tikėdamiesi geresnių karjeros galimybių bei finansų. Tačiau naujomis darbo rinkos galimybėmis nepasinaudojo nekvalifikuoti darbuotojai, jų santykinė dalis 2004 m. buvo mažiausia iš viso nagrinėjamo periodo.

2 pav. Emigrantų (15 m. ir vyresnių), nedeklaravusių išvykimo, pasisikirstymo pagal kvalifikacijos lygmenį dalis bendroje nedeklaruotos emigracijos apimtyje 2003 – 2007 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Matiušaitė (2003) teigia, kad kuo labiau išsilavinę, kvalifikuoti asmenys, tuo labiau linkę migruoti, nes dažnai gerai moka užsienio kalbas, aukštos kvalifikacijos darbo jėga labiau paklausi ir yra didesnių įsidarbinimo ir darbo užmokesčio didėjimo galimybių. Taip pat šie asmenys sugeba pasiekti ir surinkti reikiamą informaciją tiek apie situaciją ir darbo užmokestį tų šalių darbo rinkose.

Apibendrinant galima teigti, kad iš dalies pasitvirtina Pilinkienės (2009) ir Matiušaitės (2003) padarytos išvados, kad kuo aukštesnis žmogaus išsilavinimas, tuo didesnė tikimybė, kad žmogus emigruos. Lietuva, investavusi į žmogiškąjį kapitalą, jį praranda ir dažnai negrįžtamai. Nuo to blogėja šalies socialinė ir ekonominė padėtis.

Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, pasiskirstymas pagal priežastis pateiktas 3 lentelėje. Dažniausiai išvykusiųjų minima priežastis yra darbas. Per 2003 – 2009 m. laikotarpį dėl šios priežasties išvyko 12014 piliečių. Šalies ekonominei situacijai gerėjant, šios grupės žmonių skaičius mažėja,

priešingu atveju – didėja. Tai įrodo 2006 m. 63,9 proc. sumažėjęs, o 2009 m. 134 proc. išaugęs emigrantų, ieškančių darbo svetur, skaičius. 2004 m. ir 2005 m. padidėję jų srautai atitinkamai iki 43,8 proc. ir 92,8 proc. rodo padidėjusias galimybes ir žmonių norą ieškoti darbo užsienyje, atsivėrus ES darbo rinkai.

14 lentelė

Emigrantų, nedeklaravusių išvykimo, pasisikirstymas pagal išvykimo priežastis 2003 – 2009 m.

Priežastis	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	Vid.
Dirbti	9600	13800	26600	9600	8800	4700	11000	12014
Grandininis pokytis, sk.	-	4200	12800	-17000	-800	-4100	6300	233
Grandininis pokytis, proc.	-	43,8	92,8	-63,9	-8,3	-46,6	134,0	25,3
Mokyti	500	700	1400	1000	1600	700	-	983
Grandininis pokytis, sk.	-	200	700	-400	600	-900	-	40
Grandininis pokytis, proc.	-	40,0	100,0	-28,6	60,0	-56,3	-	23,0
Dėl šeiminių aplinkybių	1300	800	2900	2100	1000	500	-	1433
Grandininis pokytis, sk.	-	-500	2100	-800	-1100	-500	-	-160
Grandininis pokytis, proc.	-	-38,5	262,5	-27,6	-52,4	-50,0	-	18,8
Kitos priežastys	300	2000	1600	2500	1300	800	-	1417
Grandininis pokytis, sk.	-	1700	-400	900	-1200	-500	-	100
Grandininis pokytis, proc.	-	556,7	-20,0	56,3	-48,0	-38,5	-	101,3

Saltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apie dėl kitų priežasčių paskatintus išvykimus Statistikos departamento duomenys pateikiami tik iki 2008 m. Šeima yra sekanti aplinkybė, lemianti emigraciją. Iki 2005 m. šios grupės emigrantų srautai svyravo, vėlesniais metais pradėjo mažėti. Labiausiai dėl šeiminių aplinkybių išvykusių gyventojų skaičius padidėjo 2005 m., kai šis rodilys išaugo beveik keturis kartus. Šią situaciją galima paaiškinti tuo, kad po įstojimo į ES emigravę ir įsitvirtinę kitoje šalyje Lietuvos piliečiai, vėlesniais metais atsivežė ir savo artimuosius.

Su tikslu mokyti per 2003 m. – 2008 m. išvyko vidutiniškai kasmet 983 gyventojai. Lietuvai tapus ES nare dėl šios priežasties išvykusių skaičius augo iki 2005 m., šiais metais emigravusiųjų srautas išaugo daugiausiai per visą analizuojamą laikotarpį ir padidėjo dvigubai, nuo 700 iki 1400 emigravusiųjų. Labiausiai šios grupės emigrantų skaičius sumažėjo (56,3 proc.) 2008 m.

Nuo 2003 m. iki 2009 m. su tikslu įsidarbinti išvykusių gyventojų santykinė dalis buvo didžiausia bendroje nedeklaruotos emigracijos apimtyje ir svyravo nuo 63,2 proc. iki 86,6 proc. (žr. 5 priedą). Pastarasis skaičius rodo 2009 m. išaugusią žmonių, ieškančių darbo užsienyje, dalį, kurios padidėjimą lėmė Lietuvoje susiklosčiusi nepalanki ekonominė situacija.

Dėl šeiminių aplinkybių emigravusiųjų santykinės dalies pokyčiai neigavo pastovios tendencijos tiriamuoju laikotarpiu ir sudarė apie 9 proc. visų nedeklaravusių emigracijos. Santykinės dalies padidėjimas pastebimas 2003 m. (iki 11,1 proc.) ir 2006 m. (iki 13,8 proc.). Galima teigti, kad tuo metu svetur apsigyvenę artimieji paskatino atvykti likusius Lietuvoje šeimos narius.

2001-2008 metų laikotarpiu su tikslu mokytis išvykusių skaičius sudarė apie 7 proc. visų emigravusiųjų. Pirmuosius analizuojamus metus šios grupės asmenų skaičius balansavęs ties 4 proc. riba, vėlesniais metais pradėjo augti. 2007 m. šis rodiklis padidėjo tris kartus ir emigravusių mokytis santykinė dalis sudarė 12,6 proc.- didžiausią per visą nagrinėjamą laikotarpį. Tokios tendencijos gali būti siejamos su vykdoma Lietuvos švietimo reforma.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad svarbiausias veiksnys, darantis didžiausią įtaką emigracijos procesams, yra darbas. Tad Karaliavičienė ir Matuzevičiūtė (2009) yra visiškai teisingos, kad pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t.y. susijusios su darbu ir materialine gerove. Visa tai rodo šalies socialines ir ekonomines nesėkmes.

Kaip teigia Butkus ir Matuzevičiūtė (2009) praėjusį dešimtmetį vyravusi emigracija į buvusias sovietines respublikas, vėliau persikėlė į ES šalis. Tai, kad ES šalys yra vienos populiariausių tarp tikslo šalių rodo atlikta emigracijos srautų analizė pagal būsimąją gyvenamąją šalį (žr. 6 priedą).

Pagrindinės šalys, kurios sulaukia didžiausių lietuvių emigracijos srautų yra Jungtinė Karalystė, Airija, Vokietija, Ispanija – tai ES šalys ir Jungtinės Valstijos. 2003 m. – 2009 m. laikotarpiu daugiausia asmenų išvyko į Jungtinę Karalystę, vidutiniškai per metus apie 8338 žmones. Antra pagal populiarumą tarp Lietuvos gyventojų tikslo šalis yra Airija, sulaukianti vidutiniškai maždaug du su puse karto mažesnių lietuvių imigrantų srautų kasmet nei Jungtinė Karalystė. Trečios – Jungtinės Valstijos, į kurias kiekvienais metais vidutiniškai išvyksta apie 2109 asmenų. Ketvirta yra Vokietija, o penkta – Ispanija, kurios kasmet atitinkamai vidutiniškai sulaukia 1663 ir 1175 lietuvių.

Per analizuojamą laikotarpį emigracijos į tikslo šalis tendencijos rodo, kad šį procesą galima apjungti į emigraciją į ES šalis ir JAV, nes tarp ES šalių pokyčiai panašūs. Visose ES šalyse lietuvių imigracijos srautai labiausiai padidėjo 2004 m. ir 2010 m. Lietuvai tapus viena iš ES narių, smarkiau suveikė kitų šalių traukos veiksniai, o nuo 2008 m. iki 2010 m. galima teigti, kad apsisprendimą išvykti labiausiai lėmė stūmos iš Lietuvos veiksniai, atsiradę ekonominės krizės metu.

2004 m. didžiausias lietuvių atvykėlių skaičiaus padidėjimas (daugiau nei tris kartus) pastebimas Anglijoje ir Airijoje, o 2010 m. net apie septynis kartus Anglijoje. 2006 m. emigracijos srautai mažėjo į visas ES šalis, o labiausiai į Airiją, kiek mažiau į Jungtinę Karalystę ir Vokietiją. Išvykstančių į JAV

emigrantų padidėjo 2004 m., 2008 m. ir 2010 m., o visais kitais metais sumažėjo. Kasmet išvykstančių į JAV padidėdavo apie 7 proc., tuo tarpu į kitas šalis mažiausiai po 24 proc.

Santykinis emigrantų pasiskirstymas pagal būsimąją gyvenamąją vietą pateiktas 7 priede. 2003 m., Lietuvai dar neįstojus į ES, apie 21 proc. išvykusiųjų kaip tikslo šalį nurodė Jungtines Valstijas. Iš likusių šalių populiariausia buvo Vokietija.

Nuo 2004 m. tikslo šalių struktūra pasikeitė. Atsivėrus didesnėms galimybėms keliauti į ES šalis, Jungtinių Valstijų santykinė dalis kaip būsimosios gyvenamosios vietos pradėjo kasmet mažėti, 2004 m. dar siekusi 19,7 proc., 2010 m. sudarė tik 3,3 proc. visų deklaravusių išvykimą. Emigruojančių į Angliją santykinė dalis iki 2010 m. išliko didžiausia, sudaranti kasmet vidutiniškai daugiau nei ketvirtadalį visų išvykusių. Laisvas asmenų judėjimas ES ribose lėmė, kad lietuviai dažniau kaip tikslo šalį rinkdavosi Airiją. Kasmet vidutiniškai į šią šalį atvykdavo apie 10,6 proc. Vokietija dar 2004 m. praradusi lyderio pozicijas iš minimų ES šalių, sulaukdavo vis mažiau į ją atvykstančių lietuvių. 2010 m. lyginant su 2004 m. šios šalies santykinė dalis sumažėjo 6,8 proc. punkto. Ispanijos populiarumas visu analizuojamu laikotarpiu buvo panašus ir kiekvienais metais, šieki tiek padidėdamas ar pamažėdamas, balansavo ties 5 proc.

Apibendrinant emigrantų pasiskirstymą pagal būsimąją gyvenamąją vietą galima teigti, kad Lietuvos įstojimas į ES 2004 m. pakeitė tikslo šalių tarpusavio pozicijas, nors pagrindinės tikslo šalys išliko tos pačios. Prieš tai daugiausiai lietuvių emigrantų sulaukusias Jungtines Valstijas pakeitė Jungtinė Karalystė ir kitos ES šalys. Vis didesnę šių šalių kaip gyvenamosios vietos pasirinkimą lėmė susidaręs ir vis didėjantis migracijos tinklas, kai anksčiau atvykę asmenys perduoda informaciją apie šalį ir padeda įsitvirtinti naujiems atvykėliams.

Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymas pagal pilietybę pateiktas 15 lentelėje. Žmonių, turinčių Lietuvos pilietybę, imigravimas dar gali būti vadinamas reemigracija. Analizuojamu laikotarpiu į Lietuvą kasmet vidutiniškai imigruodavo 4547 Lietuvos ir 2256 užsienio šalių piliečiai.

Lietuvių reemigracija nuo 2003 m. iki 2008 m. nuolat augo, tačiau vis mažesniais tempais. 2008 m. sugrįžusiųjų skaičius siekė 6337 asmenų, o 2009 m. jis sumažėjo 23,9 proc., t.y. iki 4821 asmenų. Mažėjimo tendencijos išlieka ir 2010 m.

Užsienio šalies piliečių imigracija į Lietuvą pasižymėjo trimis periodais: nuo 2003 m. iki 2005 m. mažėjo, 2006 – 2008 m. laikotarpiu augo, o nuo 2009 m. vėl pradėjo mažėti. Užsieniečių imigracijos augimą galima susieti su geresne šalies imigracijos politika bei šalies ekonominiu vystymusi. Po šio periodo pradėjusius mažėti imigracijos srautus sąlygojo ekonominio sunkmečio sukelti padariniai.

Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirtymas pagal pilietybę 2003 – 2010 m.

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Lietuviai, sk.	1313	3397	4705	5508	6141	6337	4821	4153	4547
Grandininis pokytis, sk.	-	2084	1308	803	633	196	-1516	-668	406
Grandininis pokytis, proc.	-	158,7	38,5	17,1	11,5	3,2	-23,9	-13,9	27,3
Užsieniečiai, sk.	3415	2156	2084	2237	2468	2960	1666	1060	2256
Grandininis pokytis, sk.	-	-1256	-72	153	231	492	-1294	-606	-336
Grandininis pokytis, proc.	-	-36,9	-3,3	7,3	10,3	19,9	-43,7	-36,4	-11,8

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Vertinant imigrantų pasiskirstymą pagal pilietybę bendroje imigracijos apimtyje matyti, kad per visą nagrinėjamą laikotarpį, išskyrus 2003 m., lietuvių imigrantų santykinė dalis buvo didesnė nei užsienio šalies piliečių (žr. 8 priedą). Ši dalis po truputį didėjo iki 2007 m., vėliau nors ir sumažėjusi 2008 m., nuo 2009 toliau didėjo. Imigracijos srautus kiekvienais metais sudarydavo vidutiniškai 65,4 proc. Lietuvos ir 34,6 užsienio piliečių.

Apibendrinant imigrantų pasiskirstymą pagal pilietybę galima daryti išvadą, kad Lietuvai būdingas reemigracijos procesas, kuomet išvykę svetur šios Lietuvos piliečiai grįžta atgal. Tačiau palyginus imigracijos srautus su emigracijos srautais, grįžta tik gana nedidelė dalis išvykusių. Ekonominis sunkmetis pakoregavo tiek Lietuvos, tiek ir užsienio piliečių imigraciją neigiama linkme, tačiau pastarųjų piliečių sparčiau mažėjantys imigracijos rodikliai rodo, kad Lietuva užsieniečiams tampa vis mažiau patraukli.

Per 2003 – 2010 m. laikotarpį į Lietuvą daugiausiai atvyko 25 – 59 amžiaus grupės imigrantų, kasmet vidutiniškai apie 4324 gyventojų, mažiausiai - 60 m. ir vyresnių, kiekvienais metais vidutiniškai apie 375 gyventojų (16 lentelė).

Nuo to laiko, kai Lietuva tapo Europos Sąjungos nare, iki ekonominės krizės pradžios vaikų, jaunimo ir vidutinio amžiaus gyventojų imigracijos rodikliai augo, tačiau vis mažesniu absoliučiu dydžiu. 2004 m. palyginus su 2003 metais, 15 - 24 amžiaus gyventojų imigravo 620 gyventojais arba 75,2 proc. daugiau, o 25 – 59 amžiaus gyventojų 20 asmenų mažiau nei jaunimo arba 22,6 proc. mažiau nei prieš tai buvusiais metais.

2005 m. labiausiai išaugęs 0 – 14 m. ir 25 – 59 m. atvykusių amžiaus grupių procentas (iki 62,9 proc. ir 28 proc.) rodo, kad tais metais į Lietuvą imigravo daug šeimų, tėvai kartu su vaikais arba jau anksčiau imigravę tėvai atsivežė ir vaikus.

2009 m. imigrantų pradėjo mažėti visose pasiskirstymo pagal amžių grupėse. Lyginant su 2008 m. labiausiai sumažėjo jaunimo ir vidutinio amžiaus gyventojų, atitinkamai 33,2 proc. ir 32,3 proc. Imigracijos į Lietuvą mažėjimo tendencijos išlieka ir 2010 m., labiausiai šiais metais pasikeičia imigrantų vaikų skaičius, kuris sumažėja 32,8 proc. Vidutinio amžiaus ir vyresnių gyventojų amžiaus grupėse imigrantų skaičius sumažėja atitinkamai 21,2 proc. ir 19,3 proc. Tad galima teigti, kad Lietuvos ekonominis nuosmukis padarė labai didelę įtaką visoms imigrantų grupėms.

16 lentelė

Imigrantų, deklaravusių atvykimą, pasiskirstymas pagal amžių 2003 – 2010 m.

Amžius, m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
0 – 14 m.	687	428	697	877	953	960	807	542	744
Grandininis pokytis, sk.		-259	269	180	76	7	-153	-265	-21
Grandininis pokytis, proc.		-37,7	62,9	25,8	8,7	0,7	-15,9	-32,8	1,7
15 – 24 m.	825	1445	1563	1669	1603	1634	1091	1049	1049
Grandininis pokytis, sk.		620	118	106	-66	31	-543	-42	32
Grandininis pokytis, proc.		75,2	8,2	6,8	-4	1,9	-33,2	-3,8	7,3
25 – 59 m.	2660	3260	4172	4849	5648	6334	4288	3379	4324
Grandininis pokytis, sk.		600	912	677	799	686	-2046	-909	103
Grandininis pokytis, proc.		22,6	28	16,2	16,5	12,1	-32,3	-21,2	6
60 ir vyresni m.	556	420	357	350	405	369	301	243	375
Grandininis pokytis, sk.		-136	-63	-7	55	-36	-68	-58	-45
Grandininis pokytis, proc.		-24,5	-15	-2	15,7	-8,9	-18,4	-19,3	-10,3

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Imigrantų, deklaravusių savo atvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje emigracijos apimtyje analizuojamu laikotarpiu pateikta 9 priede. 25 – 59 m. imigrantų dalis bendroje imigracijos apimtyje nuolat augo iki 2008 m., 2009 m. sumažėjo 2 proc., 2010 m. - dar 1,3 proc., bet išliko santykinai didelė.

2004 m. plūstelėjo jaunų imigrantų banga, žmonių nuo 15 iki 24 m., tačiau vėlesniais metais Lietuva jiems darėsi vis mažiau patraukli. Per septynerius metus santykinė jaunimo imigrantų dalis nukrito nuo 26 proc. iki 20,1 proc.

Tiriant imigrantų pasiskirstymą 2003-2010 m. laikotarpiu pagal lytį buvo nustatyta, kad daugiau atvyko vyrų negu moterų, atitinkamai kiekvienais metais vidutiniškai apie 3772 vyrų ir 3030 moterų (17 lentelė). Iki 2008 m. vyrų imigravo vis daugiau, labiausiai imigracija spartėjo 2005 m., kuomet

lyginant su 2004 m. imigruojančių padaugėjo 28,6 proc. Moterų imigracijos dinamikos eilutė didėjo iki 2007 m. Šiame laikotarpyje 2004 m. labiausiai padidėjo emigrančių srautai, jų atvykimas į Lietuvą palyginus su prieš tai buvusiais metais padidėjo 21 proc.

Imigravusių vyrų sumažėjo tik dvejais metais. 2009 nemaža dalimi – 39 proc., o 2010 – 16,8 proc. Moterų sumažėjimas pasireiškė per pastaruosius trejus metus. Pirmaisiais metais sumažėjo tik 1 proc., antraisiais jau 17,5 proc., o trečiaisiais nukrito dar 22,7 proc.

17 lentelė

Imigrantų pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2010 m.

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Vyrai, sk.	2594	2968	3816	4372	4777	5502	3357	2792	3772
Grandininis pokytis, sk.	-	374	484	556	405	725	-2145	-565	28
Grandininis pokytis, proc.	-	14,4	28,6	14,6	9,3	15,2	-39	-16,8	3,7
Moterys, sk.	2134	2585	2973	3373	3832	3795	3130	2421	3030
Grandininis pokytis, sk.	-	451	388	400	459	-37	-665	-709	41
Grandininis pokytis, proc.	-	21,1	15	13,5	13,6	-1	-17,5	-22,7	3,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

10 priede pavaizduotos santykinės imigravusių vyrų ir moterų dalys bendroje emigracijos apimtyje analizuojamais metais. Kasmet daugiau nei pusė atvykstančiųjų buvo vyrai, jų užimama dalis svyravo nuo 51,7 proc. iki 59,2 proc. Didžiausias skirtumas tarp imigravusių vyrų ir moterų buvo stebimas 2008 metais, atitinkamai 59,18 proc. ir 40,82 proc. Sekančiais metais imigravusių moterų dalis santykinai pradėjo didėti.

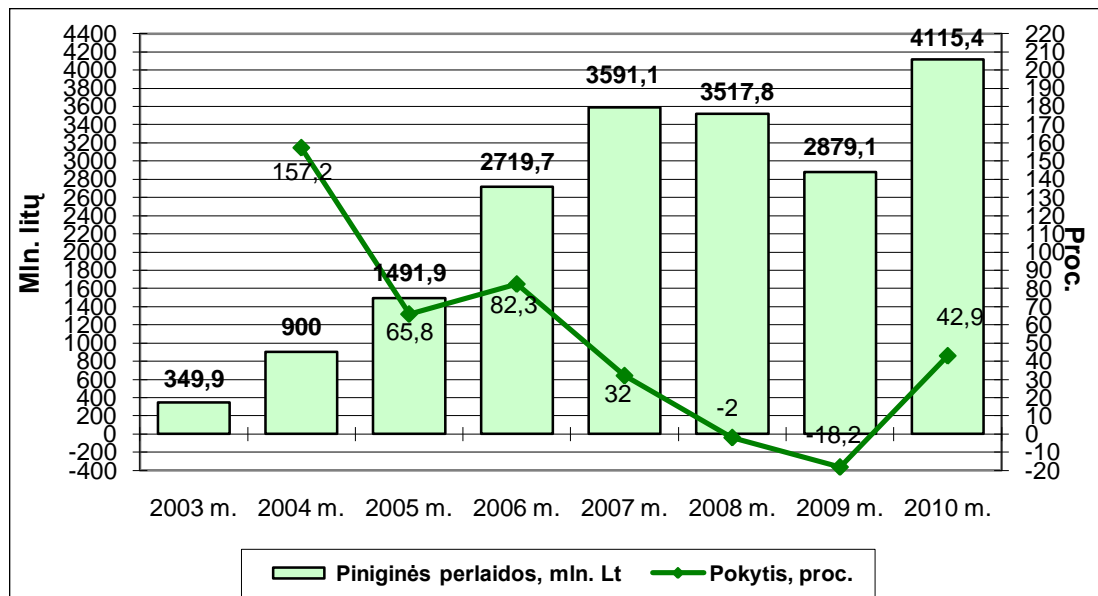
Išanalizavus imigrantų pasiskirstymą pagal amžių ir lytį galima teigti, kad Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, o taip pat ir Lietuvos ekonominio nuosmukio padariniai labiausiai paveikė jaunimo imigraciją. Pastarieji buvo vieni iš pagrindinių priežasčių, lėmę 15 – 24 amžiaus asmenų imigracijos sumažėjimą. Tai turėjo įtakos ir imigrantų pasiskirstymui pagal lytį, tačiau vyrų santykinė dalis visu analizuojamu periodu išliko vyraujanti.

Migrantų galimos perlaidos yra laikomos esmine darbo jėgos migracijos priežastimi. Emigrantų piniginės perlaidos ir šių srautų intensyvumas, traktuojamas kaip motyvuojantis veiksnys emigruoti. Jų įtaka šalies ekonomikai priklauso nuo to, kaip jos yra išleidžiamos gavėjų. Didžiausia nauda pasiekama, kai migrantų persiūstais pinigais finansuojamas išsimokslinimas, naujų įmonių steigimas ir kitos daug pridėtinės vertės galinčios sukurti verslo sritys, o ne trumpalaikių prekių ir paslaugų vartojimas arba spekuliacijos nekilnojamojo turto rinkoje. Migrantų parama gali suteikti

šalies ūkiui galimybę išleisti daugiau nei jame pagaminama, importuoti daugiau nei iš jo eksportuojama ir investuoti daugiau nei jame sutaupoma (SEB Vilniaus bankas, 2007).

Tiriamą laikotarpį pagal piniginių perlaidų srautus galima išskirti į kelis periodus (3 pav.). 2003 - 2007 m. periodas pasižymi sparčiai didėjančiomis emigrantų piniginėmis perlaidomis. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą 2004 m. pinigines perlaidas padidino daugiau nei 2,5 karto, 2003 m. migrantų perlaidos sudarė 349,9 mln. Lt, o po metų jau 900 mln. Lt. 2007 m. emigrantų atsiųstos pinigų sumos siekė 3591,1 mln. Lt.

2008 – 2009 m. periodu pinigų srautai sumažėjo: 2007 m. - 2 proc., 2008 m. – 18,2 proc. 2009 m. migrantų piniginiai pervedimai buvo panašūs į 2006 m. siunčiamų pinigų srautus, t.y. 159,4 mln. Lt didesni nei 2006 m. Ekonominis sunkmetis, palietęs visas pasaulio valstybes, sumažino pinigų pervedimus iš užsienio šalių į Lietuvą, tačiau ne vien dėl mažesnių užsienyje gautų pajamų. Kaip teigia SEB Vilniaus Banko analitikai, neigiamos įtakos turėjo ir sumenkusi valiutos vertė: 2009 m. Didžiosios Britanijos svaras sterlingų buvo net 23,3 proc. pigesnis lito atžvilgiu nei 2007 m., Švedijos krona – 12,9 proc., Norvegijos krona – 8,3 proc., JAV doleris – 1,6 proc.

3 pav. Piniginės perlaidos į Lietuvą (mln. litų) ir jų pokytis (proc.) 2003 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis

2010 m. migrantų piniginių perlaidų suma padidėjusi 42,9 proc. buvo rekordinė – 41115,4 mln. Lt. Ši suma prilygo beveik ketvirtadaliui Lietuvos gyventojų „į rankas“ gauto darbo užmokesčio fondo (Bankai.lt). Per analizuojamus aštuonerius metus pinigines perlaidos į Lietuvą padidėjo beveik 12 kartų.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad migrantų piniginės perlaidos priklauso nuo migracijos masto, o pastarasis yra įtakojamas šalyje vykstančių ir su šalimi susijusių procesų. 2004 m. įstojimas į ES ir 2008 m. pasaulinės krizės padariniai paskatino lietuvių emigraciją, o tai tuo pačiu po kurio laiko padidino jų siunčiamus pinigų srautus.

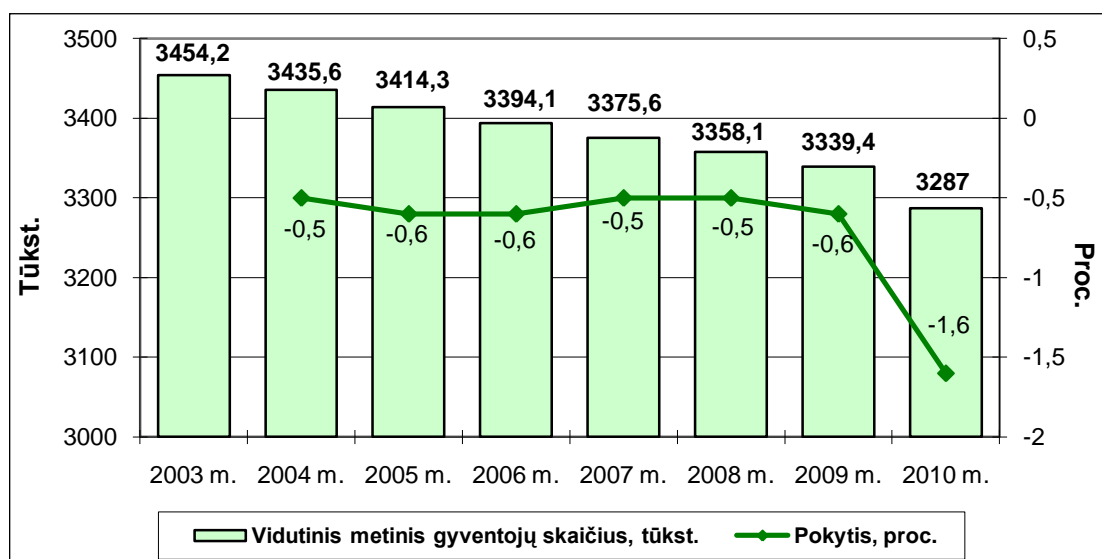
2.2. Lietuvos socioekonominių rodiklių retrospektyvinė analizė

Šiuolaikinės valstybės socialinė ir ekonominė raida – sudėtingų ir prieštaringų procesų kompleksas, reikalaujantis gilaus ir daugialypio suvokimo bei pažinimo, sisteminio požiūrio ir efektyvaus valdymo. Dažnai pagal socialinius ir ekonominius rodiklius sprendžiama apie valstybių ūkio plėtrą, jo reikšmę pasaulio ekonomikai, valstybių gyvenimo lygį, socialinius laimėjimus ir pan. Taigi Lietuvai, kaip ir kitoms šalims, socioekonomika ir jos analizė vaidina svarbų vaidmenį šalies lygmeniu.

Šiuo metu pasaulyje stebimi dviejų krypčių su gyventojais susiję procesai, t. y. gyventojų skaičiaus augimas ir depopuliacija, vykstantys įvairiais tempais. Šie reiškiniai negali būti vertinami vienareikšmiškai. Viena vertus, daugiau gyventojų reiškia daugiau darbo jėgos, didesnę gaminamos produkcijos kiekį, daugiau suteiktų paslaugų, didesnę vartojimą ir, žinoma, daugiau valstybei sumokamų mokesčių. Kita vertus, pernelyg spartus gyventojų skaičiaus augimas sukuria specifines problemas, susijusias, visų pirma, su darbo rinka.

Nuo praėjusio dešimtmečio pradžios Lietuvos demografinė raida taip pat sparčiai kinta, tačiau šalyje stebima priešinga tendencija - gyventojų skaičiaus spartus mažėjimas. Viena iš priežasčių, lemianti Lietuvos gyventojų mažėjimą yra neigiamas natūralus gyventojų prieaugis. Lietuvos vidutinis gyventojų skaičius kiekvienais nagrinėjamais metais pateikiamas 4 paveiksle.

Kasmet pastebimos Lietuvos gyventojų mažėjimo tendencijos: 2003 m. gyventojų skaičius siekė 3454,2 tūkst., o 2010 m. užfiksuotas 3287 tūkst. Lietuvos gyventojų skaičius. Per aštuonerius analizuojamus metus gyventojų skaičius sumažėjo 4,9 proc. šalies gyventojų, iki 2009 m. pokyčiai buvo gana pastovūs, kasmet asmenų, gyvenančių Lietuvoje, skaičius sumažėdavo 0,5 - 0,6 proc. Didžiausias pokytis užfiksuotas 2010 m., kuomet 2009 m. gyventojų buvo 3339,4 o jau 2010 metais liko 3287, t.y. sumažėjo 1,6 proc. gyventojų skaičiaus.

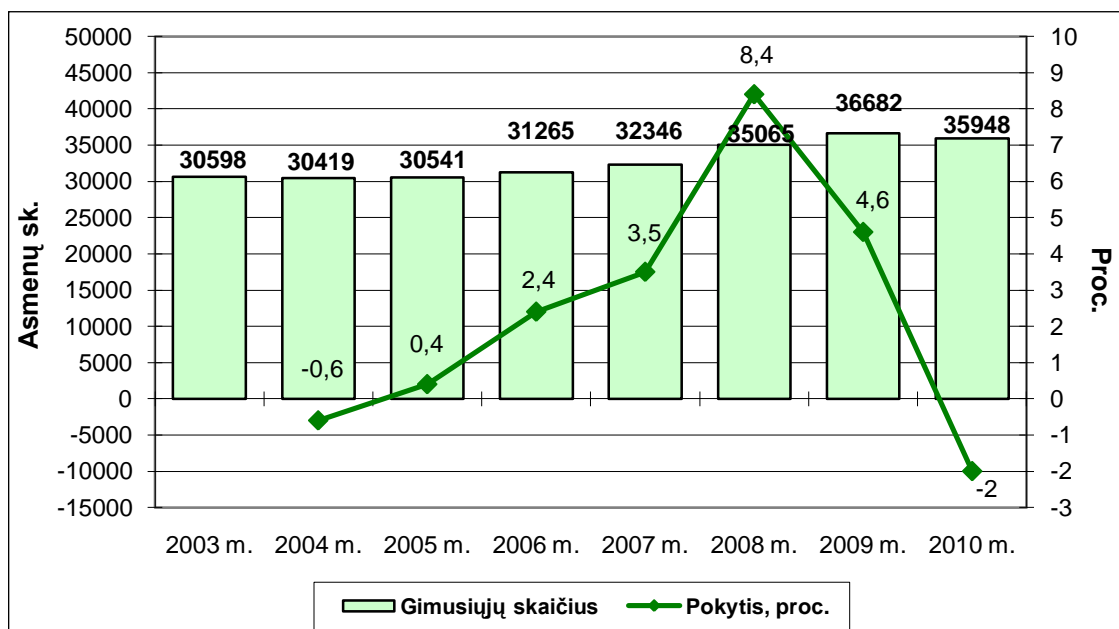
4 pav. Vidutinis metinis gyventojų skaičius (tūkst.) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 -2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Taigi atsižvelgiant į nagrinėjamų metų neigiamas Lietuvos gyventojų skaičiaus tendencijas galima teigti, kad šalyje grėsmingai didėja demografinė krizė ir galima pritarti Kaminskienės (2009) nuomonei, kad Lietuva kaip ir daugelis išsivysčiusių Europos valstybių yra priskiriama prie valstybių su mažėjančiu gyventojų skaičiumi.

Labai svarbus ir neatsiejamas nuo gyventojų skaičiaus yra gimstamumo rodiklis. Tai - svarbiausias veiksnys atskirų valstybių gyventojams gausėti, o globaliniu mastu – vienintelė galimybė žmonijai išlikti. Statistikos departamento duomenimis nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo iki 2004 m. gimstamumas šalyje nuolat mažėjo ir pastaraisiais metais gimė tik 30419 kūdikiai (5 pav.). 2005 m. Lietuvos ekonomikai stabilėjant ir gerėjant gyvenimo lygiui gimstamumas stabilizavosi ir pradėjo augti. Nors gimusiųjų skaičius didėjo, bet padidėjimo tempai buvo nevienodi. Šis rodiklis labiausiai padidėjo 2008 m., t. y. 8,4 proc. Lemiami tokio pokyčio veiksniai buvo padidintos motinystės (tėvystės) išmokos bei motinystės atostogų ilginimas, kuriais ir buvo siekiama padidinti gimstamumą šalyje.

Nors 2009 m. gimusiųjų skaičius dar augo ir buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį gimus 36682 asmenims, tačiau padidėjimas buvo beveik perpus mažesnis (4,6 proc.) nei 2008 m. Nuo 2005 m. nuolat didėjęs, 2010 m. gimstamumo rodiklis nukrito iki 35948 gimusių asmenų, sumažėjo 2 proc.

5 pav. Gimusiųjų skaičius ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 -2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

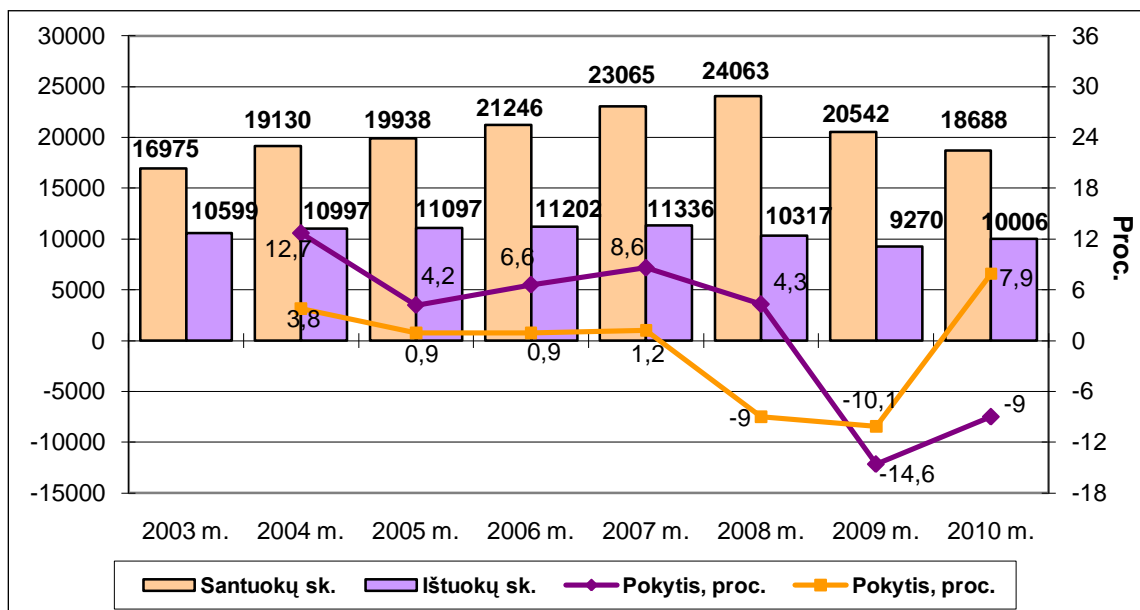
Apibendrinant galima teigti, kad nors pastaruosius kelerius metus (išskyrus 2010 m.) Lietuvoje gimė šiek tiek daugiau vaikų, tačiau gimstamumas šalyje vis dar labai mažas ir neužtikrinantis natūralios kartų kaitos, kai mirštanti karta pakeičiama bent tokio paties dydžio gimstančia karta. Statistinių duomenų analizė rodo, kad vieni svarbiausių (tačiau nevieninteliai) gimstamumą lemiančių veiksnių yra ekonominiai.

Santuokos betarpiškai susijusios su gimstamumu: kuo mažiau žmonės tuokiasi, tuo mažiau vaikų gimsta. Paskutiniaisiais dešimtmečiais industrinėse šalyse kartu su vykstančiais gyvenimo būdo pokyčiais kinta ir požiūris į šeimą, lemiantis jos struktūrą. Lietuva – ne išimtis. Šalies gyventojų santuokų ir ištuokų skaičius per 2003 – 2010 m. laikotarpį pavaizduotas 6 paveiksle.

Nuo nagrinėjamo laikotarpio pradžios iki 2008 m. santuokų skaičius nuolat augo. 2003 m. buvo įregistruotas 16975 santuokų skaičius, o 2008 metais – 24063 santuokos. Augimo tempai buvo nepastovūs, labiausiai šis rodiklis padidėjo 2004 m. (12,7 proc.). Vėlesniais metais santuokų skaičius didėjo, tačiau pokyčiai buvo mažesni, t.y. nuo 4,2 iki 8,6 proc. Nuo 2009 m. santuokų akivaizdžiai mažėjo. Per 2009 m. susituokė 20542 poros, šiais metais susituokusių porų skaičius sumažėjo 14,6 proc. - labiausiai per analizuojamus metus. Visa tai rodo, kad ekonominio nestabilumo metu paprastai vengiama papildomos atsakomybės ir įsipareigojimų.

Skyrybų skaičiaus tendencijos analizuojamu laikotarpiu buvo nepastovios. Gyventojai daugiausiai skyrybų įregistravo 2007 m. (11336), mažiausiai 2009 m. (9270). Pastaraisiais metais šis rodiklis labiausiai sumažėjo (10,1 proc.) per visą nagrinėjamą laikotarpį. Nuo 2003 m. išsiskyrusių porų skaičius augo skirtingais tempais, 2008 m. sumažėjęs 9 proc., 2010 m. vėl padidėjo 7,9 proc.

Pastaruosius pokyčius galima paaiškinti remiantis Maslauskaite (2005), kurios nuomone skyrybų skaičių lemia ne tik vidiniai stresoriai, kylantys iš tarpusavio santykių socialinių ir psichologinių procesų, bet ir išoriniai – apspręsti platesnių ūkinių ir socialinių visuomenės pokyčių tokių kaip nedarbas, suirutė ir pan. Galima teigti, kad užsitęsios ekonominės krizės pasekmės paveikė šeimas dvejopai: sutvirtino jas arba, priešingai, išskyrė.

6 pav. Gyventojų santuokų ir ištuokų skaičiaus pasiskirstymas bei jų pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 - 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis
Apibendrinant galima teigti, kad gana didelė sukurtų santuokų dalis išyra. Nors ekonominio nuosmūgio metais ištuokų skaičius sumažėjo, tačiau jų padidėjimas 2010 m. rodo, kad dalis šeimų neatlaikė užklupusių bei tebesitęsiančių sunkumų ir santykiai žlugo. Nepalanki šalies ekonominė situacija stipriai paveikė ir žmonių apsisprendimą tuoktis – santuokų skaičius žymiai sumažėjo.

Lietuvos gyventojų pasiskirstymas pagal lytį pateiktas 11 priede. Analizuojamu laikotarpiu moterų ir vyrų skaičius kiekvienais metais mažėjo. 2003 m. šalyje gyveno 1845,2 tūkst. moterų, o vyrų – 1617,3 tūkst. Tačiau 2010 m. jų skaičius sumažėjo atitinkamai iki 1781,3 tūkst. ir 1547,7 tūkst. Moterų skaičius kasmet vidutiniškai sumažėdavo po 5 proc. ir pastaruosius ketverius metus 5 proc. sumažėjimo tendencija buvo pastovi. Vyrų skaičius nagrinėjamais metais sumažėdavo nuo 0,5 iki 0,7 proc.

Gyventojų pasiskirstymo pagal lytį struktūros pokyčiai pavaizduoti 12 priede. Per visus analizuojamus metus moterų dalis bendroje gyventojų skaičiaus apimtyje didėjo, o vyrų mažėjo. Moterys sudarė daugiau nei pusę visų gyventojų ir vidutiniškai kasmet siekė 53, 4 proc. Gyventojų pasiskirstymas pagal lytį po 0,1 proc. punktą keitėsi kas 2 - 3 metai.

Apibendrinant gautus duomenis galima daryti išvadą, kad analizuojamu laikotarpiu mažėjant bendram gyventojų skaičiui, mažėja ir moterų, ir vyrų skaičius. Pastarųjų mažėjimas vyksta sparčiau. Iš dalies tai galima paaiškinti gyvensenos įgūdžiais ir įpročiais: moterims labiau būdingas sveikata stiprinantis elgesys, o vyrams priešingai – sveikata žalojantis elgesys, lemiantis išgyvenamumą ir mirtingumą.

Socialiniu demografiniu požiūriu svarbu, kaip kis gyventojų struktūra sustambintose amžiaus grupėse, kokie bus vaikų, jaunimo, likusių darbingo amžiaus asmenų ir pensinio gyventojų skaičiaus santykio pokyčiai. Žinios apie gyventojų sudėtį pagal amžių yra būtinos ir reikalingos ne tik numatyti procesų tendencijas ateityje, bet ir pagal vykstančius pokyčius pritaikyti švietimo, sveikatos apsaugos, socialines, ekonomikos, finansų ir kt. sistemas. Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas pagal amžių Lietuvoje pateiktas 18 lentelėje.

Analizuojamu laikotarpiu iš visų amžiaus grupių labiausiai išsiskiria 0 - 14 m. gyventojų skaičiaus tendencijos, kiekvienais metais šių asmenų nuolat sumažėja, vidutiniškai po 3,3 proc. per metus. 2003 m. šalyje vaikų augo 633 tūkst., o 2010 m. tik 499,3 tūkst. Tačiau būtina pažymėti, kad nors ir 0 – 14 m. amžiaus asmenų skaičius mažėjo, tačiau nagrinėjamą laikotarpį galima išskirti į du periodus: 2003 – 2006 m. ir 2007 – 2010 m. Pirmuoju periodu neigiamas pokytis vis labiau didėjo, t.y. nuo 3,8 proc. iki 4,2 proc., o antruoju pradėjo kasmet mažėti ir lyginant 2006 m. su 2010 m. sumažėjo 3,1 proc. punkto. Atsižvelgiant į gimstamumo ir vaikų skaičiaus rodiklius galima teigti, kad didėjantis gimstamumas paveikė vaikų skaičių – jų mažėjo nebetaip sparčiai, tačiau neigiama tendencija išlieka.

18 lentelė

Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirstymas pagal amžių 2003 – 2010 m., tūkst.

Amžius, m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
0 – 14 m.	633	609	585,1	560,4	538,1	517	504,9	499,3
Grandininis pokytis, proc.		-3,8	-3,9	-4,2	-4	-3,9	-2,3	-1,1
15 – 24 m.	517,1	522,6	526,2	530,2	533,1	534,8	525,8	509,2
Grandininis pokytis, proc.		1,1	0,7	0,8	0,5	0,3	-1,7	-3,2
25 – 59 m.	1625,9	1622,2	1622,4	1618,7	1621,7	1623,7	1626,6	1623,4
Grandininis pokytis, proc.		-0,2	0	-0,2	0,2	0,1	0,2	-0,2
60 ir vyresni m.	686,6	692	691,7	694	691,9	690,8	692,6	697,1
Grandininis pokytis, proc.		0,8	0	0,3	-0,3	-0,2	0,3	0,7

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

15 – 24 m. amžiaus asmenų skaičius iki 2008 m. nuolat kilo. 2003 m. šis rodiklis siekė 517,1 tūkst., o 2008 m. – 534,8 tūkst. Išskyrus 2006 m., jaunimo skaičius didėjo vis mažesne dalimi, nuo 1,1 proc.

2004 m. iki 0,3 proc. 2008 m. Sekančius dvejus metus 15 – 24 m. amžiaus asmenų skaičius pradėjo kristi ir daug sparčiau, nei jis prieš tai kilo. 2010 m. šių gyventojų buvo 509,2 tūkst., nuo 2009 m. sumažėjo dar 3,2 proc. 25 – 59 m. amžiaus grupės gyventojų skaičius 2003 – 2010 m. laikotarpyje nuolat svyravo, tačiau pokyčiai nebuvo dideli, nes padidėjimai ir sumažėjimai apsiribojo intervale nuo teigiamos iki neigiamos 0,2 proc. reikšmės. Daugiausiai šios grupės asmenų gyveno 2009 m. (1626,6 tūkst.), o mažiausiai – 2006 m. (1618,7 tūkst.). 60 m. ir vyresnio amžiaus žmonių skaičiaus tendencijos nepastovios. 2004 m. šis rodiklis perkopęs 690 tūkst. ribą ir padidėjęs 0,8 proc., likusiais metais žemiau jos taip ir nenukrito. Iki 2009 m. šios grupės asmenų skaičiaus pokyčiai vyravo tarp teigiamos ir neigiamos 0,3 proc. reikšmės. Daugiausiai šios amžiaus grupės žmonių gyveno 2010 m. (697,1 tūkst.) per visą nagrinėjamą laikotarpį, kuomet jų padidėjo 0,7 proc.

13 priede pavaizduotas gyventojų pagal amžių pasiskirstymas bendroje gyventojų apimtyje. Galima teigti, kad kiekvienos amžiaus grupės santykinės dalies tendencijos analizuojamu laikotarpiu pastovios, išskyrus 15 – 24 m. amžiaus piliečių, nes iki 2008 m. jų dalis nuolat didėjusi ir pasiekusi 15,9 proc., 2009 m. pradėjo mažėti. Kasmet šios grupės gyventojų dalis bendroje gyventojų apimtyje vidutiniškai sudaro 15,5 proc.

Iš likusių ir pastovias kitimo tendencijas įgavusių asmenų amžiaus grupių didžiausią dalį bendroje gyventojų apimtyje sudaro 25 - 59 m. amžiaus piliečiai. Jų santykinė dalis, padidėdama 1 – 4 proc. punktais, išaugo nuo 47 proc. iki 48,8 proc. ir kiekvienais metais vidutiniškai sudaro 47,8 proc. visų piliečių. 60 m. ir vyresnių amžiaus grupės asmenų santykinė dalis per 2003 – 2010 m. nuolat didėjo po 1 – 3 proc, nuo 19,8 proc. laikotarpio pradžioje iki 20,9 proc. laikotarpio pabaigoje. Nuo 2004 m., kuomet senjorų dalis perkopė 20 proc. ribą bendroje gyventojų apimtyje, kas penktas Lietuvos pilietis buvo pensijinio amžiaus. Šios amžiaus grupės gyventojų dalis vidutiniškai kasmet sudarė po 20,4 proc. visų gyventojų.

0 – 14 m. amžiaus gyventojų grupės dalis bendroje gyventojų apimtyje, priešingai nei prieš tai aptartos dvi amžiaus grupės, nagrinėjamu periodu vis mažėjo ir sparčiausiais tempais. 2003 m. vaikų grupė sudarė 18,3 proc., o 2010 m. - vos 15 proc. visų asmenų. Iki 2007 m. šis rodiklis mažėdavo net po 6 proc. kasmet, nuo 2009 m. jis pradėjo kristi žemyn vis mažesniais tempais. 0 – 14 m. asmenys kiekvienais metais vidutiniškai sudarė 16,4 proc. gyventojų bendroje apimtyje.

Įvertinus gyventojų iki 14 metų, 15 – 24 metų, 25 – 39 metų bei 60 metų ir vyresnių gyventojų skaičiaus ir jų proporcijų kaitą, galima padaryti išvadą, kad Lietuvos gyventojų amžiaus struktūra nagrinėjamu laikotarpiu nuolat senėjo ir pokyčiai buvo gana dramatiški. Vis labiau vaikų (0 – 14 m. asmenų) skaičių viršijant pagyvenusiu (60 m. ir vyresnių) žmonių skaičiui, mažėjant vaikų ir didėjant

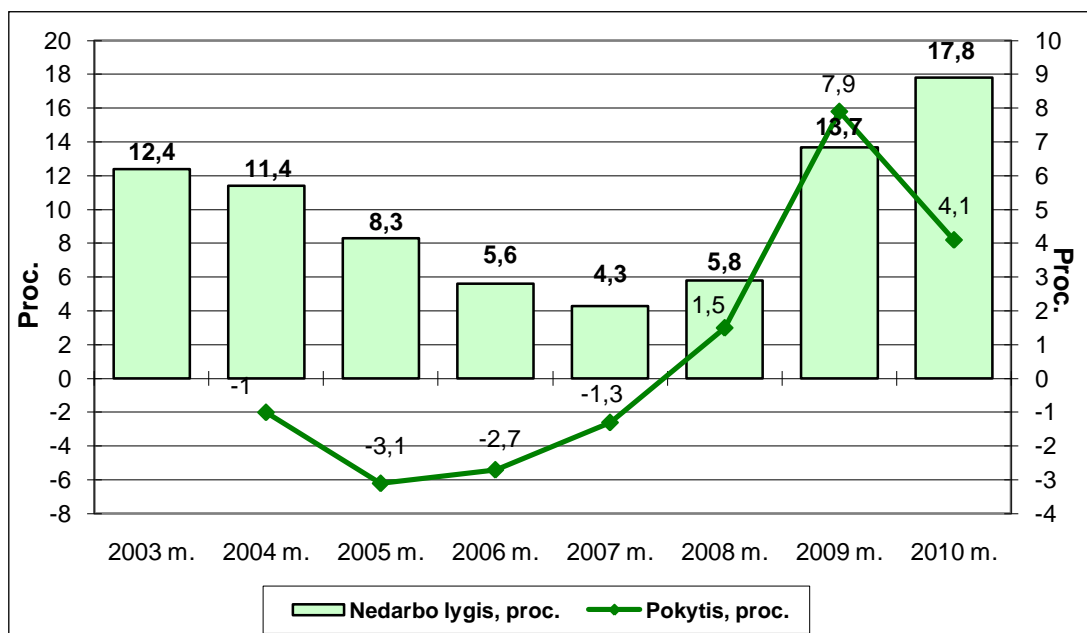
pagyvenusių žmonių daliai bendroje apimtyje Lietuvoje fiksuojama sparti gyventojų senėjimo tendencija. Nors tai mažina konkurenciją darbo rinkoje, tačiau gyventojų senėjimas tuo pačiu mažina ir gyventojų ekonominį aktyvumą, menkina darbuotojų perkvalifikavimo bei naujausių žinių panaudojimo galimybes, didina išlaidytinių lyginamąjį svorį.

Darbo rinka yra ekonomikos posistemis, atstovaujantis svarbų gamybos veiksnį – darbą. Jos rodikliai yra vieni pagrindinių indikatorių, padedančių įvertinti esamą ekonominę-socialinę šalies ūkio būklės padėtį. Teigiami šalies pokyčiai skatina užimtumą, mažėjanti nedarbą ir skurdo lygį, didėjanti darbo užmokestį, gerėjanti pragyvenimo lygį bei vartojimą. Kiekvienos šalies prioritetas turėtų būti išlaikyti stabilią padėtį darbo rinkoje.

Kadangi darbo rinka yra stichiškas save reguliuojantis mechanizmas, todėl ji negali visiškai suderinti darbo jėgos pasiūlos ir paklausos. Visuminė darbo pasiūla ir paklausa šalyje atskirais momentais gali ir sutapti, tačiau visuomet išlieka didesnės ar mažesnės disproporcijos atskiruose darbo rinkos segmentuose – ekonominėse veiklose, profesijų grupėse, teritorijose (Stulgienė, Daunorienė, 2009). Kuo darbo pasiūla šalyje mažesnė už paklausą, tuo labiau vystosi nedarbas. Šis reiškinys yra viena iš aktualiausių, sunkiai sprendžiamų problemų daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuva.

2003 – 2010 m. laikotarpiu galima išskirti dvi skirtingas bedarbių skaičiaus tendencijas: nuo 2003 m. iki 2007 m. bedarbių mažėjimo, o nuo 2008 m. iki 2010 m. bedarbių didėjimo (žr. 14 priedą). Gyventojų, neturinčių, bet ieškančių darbo skaičius 2003 m. sudarė 203,9 tūkst. Įstojimas į ES suteikė galimybę neemigravusiems gyventojams įsidarbinti likusiose tuščiose darbo vietose, nes padidėjo gamybos ir teikiamų paslaugų apimtys dėl atsidariusių eksporto rinkų. Plečiantis Lietuvos ūkiui, kuriant naujas darbo vietas, taikant darbo rinkos reguliavimo priemones 2007 m. šis skaičius, sumažėjęs net 3 kartus, siekė 69 tūkst. Atitinkamai nedarbo lygio rodiklis tuo laikotarpiu sumažėjo 8,1 proc. punkto, nuo 12,4 proc. iki 4,3 proc. nedarbo lygio (7 pav.).

Nuo 2008 m. pradėjęs didėti bedarbių skaičius 2009 m. išaugo iki 225,1 tūkst. bedarbių. Šiais metais įvyko didžiausias bedarbių skaičiaus padidėjimas per visą analizuojamą laikotarpį. 2010 m. nors ir daug lėčiau, bet bedarbių skaičius vis didėjo ir viršijo 2003 m. bedarbių mastą 87,2 tūkst. žmonių. Tuo pačiu nedarbo lygis 2008 – 2010 m. laikotarpiu išaugo 3 kartus, nuo 5,8 poc. iki 17,8 proc. Šias pasekmes lėmė 2008 m. įsibėgėjusi pasaulinė recesija ir kartu su ja dėl nepalankių ekonominių sąlygų vyskiantys neigiami procesai, t. y., įmonių bankrotai, laisvų darbo vietų ženklus mažėjimas bei reorganizacijų atleisti darbuotojai. Viena pagrindinių priežasčių, lėmusi nedarbo masto išryškėjimą 2010 m. buvo neregistruotų bedarbių siekis įteisinti savo bedarbystę darbo biržoje dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

7 pav. Nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Stebint nedarbo lygio pokyčius tiriamaisiais metais pasitvirtino Millard ir kt. (1997) teiginys, kad nedarbas yra linkęs sparčiau didėti nuosmūkio nei mažėti ekonomikos augimo laikotarpiu. Lietuvos atveju gerėjant šalies ekonomikai nedarbo lygis sumažėdavo nuo 1 iki 3,1 procentinio punkto, o recesiniu laikotarpiu padidėdavo nuo 1,5 iki 7,9 proc. punkto.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad nedarbo mastas yra kintamas dydis, nes nuolat vyksta bedarbių pagrausėjimo procesas ir kita vertus dalis bedarbių susiranda sau tinkamą darbą taip papildydami dirbančiųjų asmenų gretas. Nedarbą kaip problemą apsprendžia didelis bedarbių skaičius ir nedarbo lygis. Vertinant kiekybinę nedarbo rodiklių išraišką galima teigti, kad Lietuvos ekonomikos augimas gerino bedarbių situaciją šalies darbo rinkoje ir, priešingai, ekonomikos nuosmūkis ją blogino.

Bedarbių vyrų ir moterų situacija darbo rinkoje tiriamuoju laikotarpiu pavaizduota 15 priede. Iki 2008 m. abiejų lyčių asmenų nedarbo lygis buvo panašus, todėl daug nenutolo nuo bendro nedarbo lygio. Didžiausias skirtumas (0,8 proc. punkto) susidarė 2004 m., minėtu skirtumu moterų nedarbas viršijo vyrų nedarbą. 2007 m. tiek moterų, tiek vyrų nedarbo lygis buvo vienodas, t.y. 4,3 proc.

Nuo 2009 m. vyrų ir moterų padėtis darbo rinkoje ėmė keistis. Nors abiejų lyčių gyventojų nedarbo lygis sparčiai išaugo, tačiau vyrų nedarbo lygis aplenkė viso prieš tai analizuoto periodo vyrų nedarbą ir sudarė 17 proc. (vyrų bedarbių skaičius lyginant su 2008 m. išaugo 3 kartus). 2010 m. dar padidėjęs 4,2 proc. punkto vyrų nedarbas išaugo iki 21,2 proc. (172,4 tūkst. bedarbių). Tuo tarpu moterų nedarbo lygis 2009 m. išaugo iki 10,4 proc., o 2010 m. padidėjęs 4 proc. sudarė 14,4 proc. Bedarbių moterų skaičius 2010 m. siekė 118,8 tūkst. ir tai didžiausias mastas per visą 2003 – 2010 m. laikotarpį. Per

tiriamąjį laikotarpį vidutiniškai kasmet bedarbių vyrų dalis bendroje bedarbių skaičiaus apimtyje buvo didesnė nei moterų ir sudarydavo 53,4 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad ir vyrų, ir moterų nedarbo lygio tendencijos atspindi bendro šalies nedarbo lygio tendencijas. Nors ekonominis nuosmūkis padidino abiejų lyčių gyventojų nedarbą, tačiau stipriau įtakotas buvo vyrų nedarbas. Tai galima paaiškinti tuo, kad stipresnis recesijos smūgis buvo suduotas didesnei daliai sričių, kur paprastai naudojama vyriška darbo jėga, tarp jų labiausiai paminėtini statybos ir pramonės sektoriai.

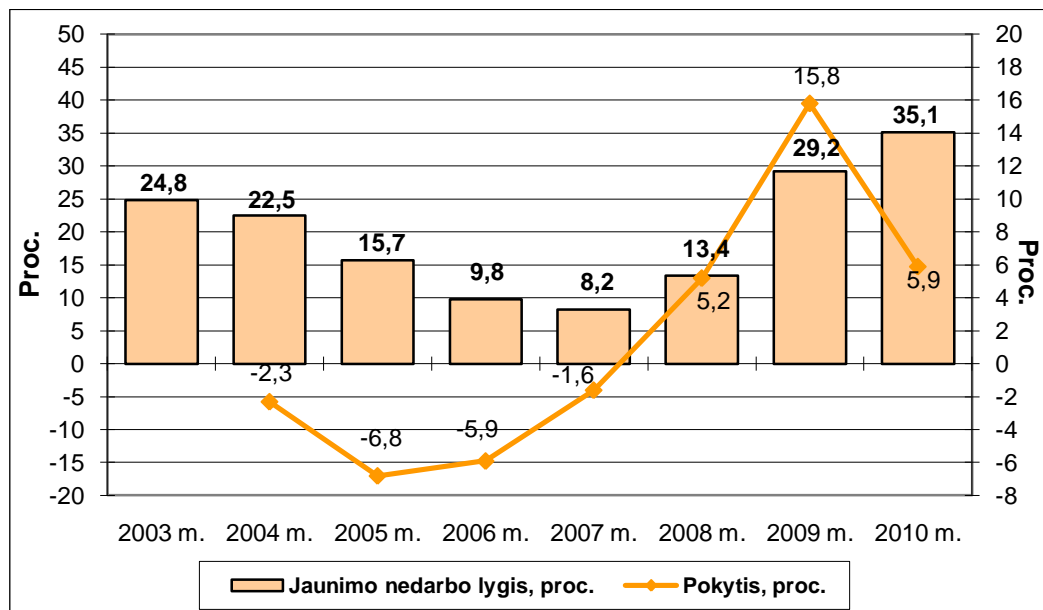
Atliekant nedarbo analizę pagal amžiaus grupes Lietuvoje, didžiausias dėmesys skiriamas jaunimui (15 – 24 m. amžiaus asmenims), nes tai yra labiausiai pažeidžiama grupė darbo rinkoje – darbą sunkiau rasti jauniems, net ir profesiją įgijusiems, tačiau patirties neturintiems asmenims. Ilgą laiką negaunantis darbo jaunimas ne tik negauna reikalingų darbo įgūdžių, bet ir pamažu praranda tas žinias, kurias įgavo mokymosi įstaigose. Jaunimas įsitraukia į darbą tik su pagrindinėmis žiniomis, o specialiuju, konkrečiam darbui reikalingu, jis turėtų gauti darbo vietoje.

Per visą analizuojamą laikotarpį jaunimo nedarbo lygis kiekvienais metais buvo didesnis už bendrą šalies nedarbo lygį apie 2 kartus (8 pav.). Daugiau nei dukart didesnis jaunimo nedarbo lygis užfiksuotas 2008 m. ir 2009 m. Kaip ir anksčiau nagrinėtu nedarbo pasiskirstymo pagal lytį atveju, jaunimo nedarbas didėjo ir mažėjo tais pačiais periodais kaip ir bendras nedarbo lygis. Tačiau mažėjant ar didėjant bendram nedarbo lygiui, 15 – 24 m. amžiaus asmenų nedarbo lygis kito sparčiau. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad jaunimo nedarbas mažėjimo periodu kito lėčiau (vidutiniškai kasmet sumažėdavo 4,5 proc. punkto), o didėjimo periodu - greičiau (vidutiniškai kasmet padidėdavo 9 proc. punkto) negu šalies nedarbo lygis.

Labiausiai jaunų, neturinčių ir ieškančių darbo žmonių skaičius padidėjo 2008 - 2009 m. laikotarpiu – dvigubai kiekvienais metais. 2010 m. šis rodiklis dar augo, bet palyginus su prieš tai aptartais metais gana nedaug (12,8 proc.). Paskutiniaisiais analizuojamais metais bedarbio jaunimo skaičius buvo pats didžiausias, t.y. 52,7 tūkst. Tuo tarpu, esant mažiausiam jaunimo nedarbui 2003 m., 15 -24 m. amžiaus bedarbių žmonių palyginus su 2010 m. buvo mažiau nei keturis kartus (12 tūkst.). Jaunų bedarbių asmenų santykinė dalis bendroje bedarbių apimtyje tiriamuoju laikotarpiu svyravo nuo 15,3 proc. iki 23,4 proc.

Pagrindinės priežastys, visų pirma, lėmusios didelį jaunimo nedarbą buvo mokykloje nesusistemintas ir kryptingai nesuformuojamas moksleivių nusiteikimas dirbti, nesuteikiami ekonominiai bei verslumo pagrindai. Antra, aukštą jaunimo nedarbo lygį sąlygojo jų bendrojo

išsilavinimo ir profesinio pasirengimo lygis, kuris buvo nepakankamas, nes dažniausiai darbdaviai pageidauja ypač aukštą kvalifikaciją ir darbo patirtį turinčių asmenų.

8 pav. Jaunimo (15 - 24 m. amžiaus) nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad didelis bedarbio jaunimo skaičius ir nedarbo lygis signalizuoja apie esančias šio amžiaus gyventojų integracijos į darbo rinką problemas. Vykstantys ekonominiai pokyčiai daro labai didelį poveikį jaunimo nedarbui. Palyginus su šalies nedarbo lygiu, jaunimo nedarbo lygis ir pokyčius, ypač į neigiamus, reaguoja daug jautriau.

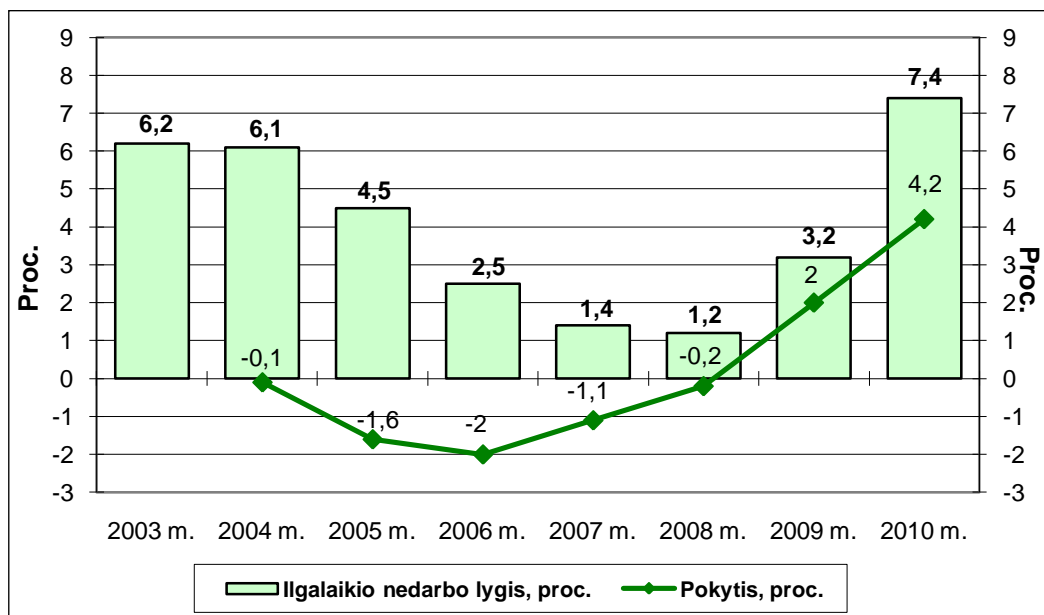
Ilgalaikio nedarbo problema Lietuvoje yra aktuali ir išsiskynijusi, besikaupianti jau daugelį metų. Kaip teigia Beržinskienė (2005) integracija į Europos Sąjungą leido asmenims išvirtinti darbo rinkoje, suteikė naujas erdves ir galimybes, tačiau ilgalaikio nedarbo problemos šalyje neišsprendė. Tačiau ši problema akcentuojama ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Vakarų valstybės, nors ir turėdamos gerokai labiau išplėtotą rinkos ūkį, nepajėgia išspręsti ilgalaikio nedarbo problemos.

Ilgalaikiai bedarbiai turi tik šiai kategorijai būdingų savybių, kurios trukdo sėkmingai integruotis į darbo rinką. Šie žmonės dažnai neturi profesinio pasirengimo arba turi nepaklausią darbo rinkoje profesiją, daugelis jų praradę pasitikėjimą savo jėgomis, abejingi susiklosčiusiai situacijai. Ilgalaikiai bedarbiai nėra tikri, kad jų darbinių įgūdžių pakanka įsidarbinti, jie mažiau pasitiki savimi – tai dar labiau sumažina jų įsidarbinimo galimybes.

9 paveiksle pateikti ilgalaikio nedarbo lygio duomenys Lietuvoje 2003 – 2010 m. laikotarpiu. Ilgalaikis nedarbas kito atitinkamai reaguodamas į ekonomikos pakilimus ir nuosmūkius. Iki 2006 m. ilgą laiką nesurandančių darbo gyventojų skaičius sudarė apie pusę visų bedarbių. Ilgalaikio nedarbo lygis šiuo periodu sumažėjo 3,7 proc. punkto nukrito nuo 6,2 iki 2,5 proc. 2006 m. ilgalaikio nedarbo lygio santykis su šalies

nedarbo lygiu pagerėjo, buvo 3 kartus mažesnis. Tai rodo, kad ekonomikos pakilimas lėmė didėjančią šio bedarbių žmonių sluoksnio integraciją į šalies darbo rinką.

Tačiau 2008 m. sulėtėjus ekonominio augimo procesams ir šalies ūkio plėtrai, ilgalaikio nedarbo lygis sumažėjo tik 0,2 proc., o nuo 2009 m. pradėjo staigiai augti. Paskutiniaisiais analizuojamais metais ilgalaikio nedarbo lygis buvo didžiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį, padidėjęs 4,2 proc. jis sudarė 7,4 proc. Būtina akcentuoti tai, kad ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis 2008 m. ir 2009 m. buvo 4 - 5 kartus mažesnis už šalies nedarbo lygį. Tai rodo, kad šiuo metu dėl ekonomikos nuosmūkiu padidėjęs trumpalaikis nedarbas lėmė ilgalaikio nedarbo lygio mažėjimą, tačiau jam besitęsiant buvę trumpalaikiai bedarbiai tapo ilgalaikiais bedarbiais ir dėl šios priežasties ilgalaikio nedarbo lygis 2010 m. išaugo.

9 pav. Ilgalaikio nedarbo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima teigti, kad per visą analizuojamą laikotarpį ilgalaikio nedarbo lygis išlieka santykinai aukštas. Ekonomikos nuosmūkiu paveiktoje darbo rinkoje iš pradžių ilgalaikio nedarbo lygis išlieka santykinai žemas, tačiau vėliau išauga. Tai lemia praradusių darbą gyventojų užtrukusios darbo paieškos, bedarbių konkurencingumo sumažėjimas dėl prarastos ar sumažėjusios kvalifikacijos ir darbinių įgūdžių.

Analizuojant ilgalaikio nedarbo lygio pasiskirstymą pagal lytį matoma, kad ilgalaikis nedarbas paplitęs tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų (žr. 16 priedą). Nuo 2003 m. iki 2008 m. vyrų ir moterų ilgalaikis nedarbas nesiskyrė labai ženkliai ir buvo panašus į bendrą ilgalaikio nedarbo lygį. Nuo 2009 m. didėjant šalies ilgalaikio nedarbo lygiui pradėjo augti ir abiejų lyčių asmenų ilgalaikio nedarbo

lygis. Vyrų ilgalaikio nedarbo lygis augo sparčiau nei moterų. Kasmet vyrų ilgalaikio nedarbo lygis padidėdavo apie 3, o moterų apie 2 kartus. 2010 m. moterų nedarbo lygis sudarė 5,8 proc. ilgalaikio nedarbo lygio, tačiau šis pasiektas rodiklio lygis buvo mažesnis už 2003 m. ir 2004 m. lygis, kuomet moterų, ilgai ieškančių ir nerandančių darbo, buvo atitinkamai 6,3 proc. ir 6,4 proc. Tuo tarpu vyrų ilgalaikio nedarbo lygis 2010 m. padidėjęs 5,4 proc. punkto išaugo iki 9 proc. ir buvo didžiausias per 2003 – 2010 m. laikotarpį.

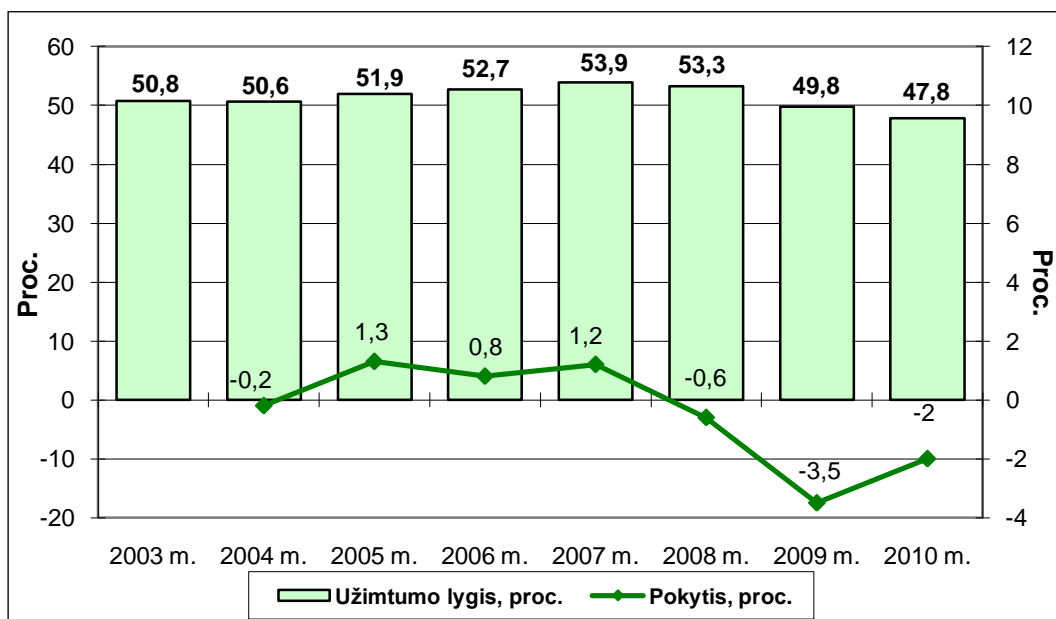
Apibendrinant galima daryti išvadą, kad ekonomikai kylant, ilgalaikio nedarbo pasiskirstymo pagal lytį tendencijos yra vienodos ir tarpusavyje šie rodikliai mažai atitolsta vienas nuo kito. Tuo tarpu smunkant šalies ekonomikai recesijos padariniai moterų ir vyrų ilgalaikio nedarbo lygiui skiriasi, neigiamas poveikis stipriausiai lyčiai yra didesnis. Susidariusią situaciją galima paaiškinti tuo, kad ekonominė krizė labiausiai paveikė statybos ir pramonės sektorius, kuriuose didelę darbuotojų dalį sudaro vyrai.

Blogiau už nedarbą yra žemas užimtumo lygis, kadangi iš užimtumo lygio formuojasi biudžetas. Kuo aukštesnis užimtumas, tuo valstybei geriau. Tai yra darbas, pajamos, garantijos žmogui, galimybės ekonomikai, biudžeto garantijos. Visiškas užimtumas – tai bet kurios šalies ekonominės politikos tikslas. Tikrovėje rinkos ūkis daugiau ar mažiau nutolsta nuo šio tikslo: jis neaprupina visus norinčius dirbti darbo vietomis.

Gyventojų užimtumo didėjimas susijęs su sparčiu nedarbo mažėjimu. Nuo 2003 iki 2007 m. bedarbių skaičiui sumažėjus 134,9 tūkst., užimtųjų skaičius padidėjo 96,2 tūkst. asmenų (žr. 14 priedą). Didesnis bedarbių skaičiaus sumažėjimas negu užimtųjų padidėjimas gali būti paaiškinamas neoficialiu nedarbiu ir kitomis priežastimis. Aptariamam periodu užimtumo lygis išaugo atitinkamai nuo 50,8 proc. iki 53,9 proc. (10 pav.). 2004 m. šiek tiek sumažėjęs (0,2 proc. punkto) iki 2007 m. kasmet jis padidėdavo 0,8 – 1,3 proc. punkto.

Nuo 2008 m. sparčiai didėjant nedarbui šalyje, užimtųjų skaičius mažėjo. Labiausiai užimtų asmenų skaičius sumažėjo 2009 m. (-6,8 proc.). Užimtumo lygis 2008 – 2010 m. laikotarpiu nukrito nuo 53,3 proc. iki 47,8 proc. ir 2010 m. užimtumo lygio riba buvo žemiausias per visą 2003 – 2010 m. laikotarpį.

Apibendrinant galima teigti, kad sparčiai augant Lietuvos ekonomikai, ūkio augimas daro teigiamą įtaką žmonių užimtumui, todėl ir pokyčiai darbo rinkoje plėtojosi darbo jėgai palankia kryptimi. Tuo tarpu gyventojų užimtumas krinta žemiau apibrėžto lygio, kai šalies ekonomika yra nepajėgi sukurti pakankamai darbo vietų tiems, kurie nori ir gali dirbti. Tuomet šalis netenka dalies nacionalinio produkto, mažėjančios gyventojų pajamos išbalansuoja šalies stabilumą ir menkina gyventojų gerovę.

10 pav. Užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

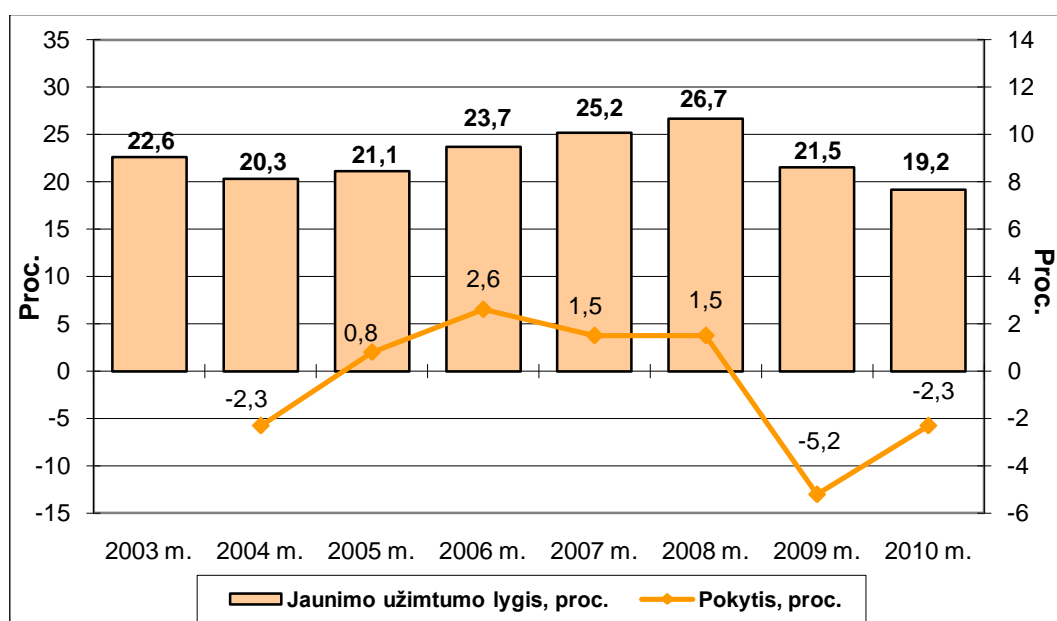
Šalies užimtumo lygio pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2010 m. laikotarpiu pateiktas 18 priede. Moterų, nors ir sudarančių kiekybinę daugumą šalyje, padėtis tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose buvo prastesnė nei vyrų. Minėtu laikotarpiu moterų užimtumo lygis kiekvienais metais buvo mažesnis, o vyrų didesnis už bendrą šalies užimtumo lygį. Iki 2007 m. vyrų užimtumo lygis augo kasmet padidėdamas nuo 0,4 iki 1,6 proc. punkto. Užimtų vyrų skaičius labiausiai padidėjęs 2007 m. (2,9 proc.) pasiekė 777,7 tūkst.(žr. 14 priedą). Tuo tarpu 2003 m. užimtų vyrų skaičius buvo 726,2 tūkst. Moterų užimtumo lygis 2004 m. sumažėjęs 0,7 proc. iki 2007 m. augo, tačiau lėtesniais tempais negu vyrų. Lyginant su 2003 m. užimtų moterų skaičius padidėjo 44,7 tūkst., nuo 711,8 tūkst. 2003 m. iki 756,5 tūkst. 2007 m.

Nuo 2008 m. prasidėjus pasaulio ekonominiam nuosmūkiui abiejų lyčių asmenų užimtumo lygis mažėjo, tačiau vyrų sparčiau nei moterų. Užimtų vyrų lygis 2009 m. sumažėjo net 6,7 proc. punkto - keturis kartus geičiau nei žymiausias jo padidėjimas 2005 m. (1,3 proc.). Tuo tarpu moterų nedarbo lygis šiais metais sumažėjo 1 proc. punkto. 2009 – 2010 m. laikotarpiu užimtų moterų santykinė dalis, sudarydama atitinkamai 52 proc. ir 52,4 proc. bendroje užimtųjų apimtyje, viršijo užimtų vyrų dalį. 2010 m. moterų nedarbo lygis sugrįžo į 2003 m. lygį, o vyrų, pirmą kart per aštuonerius metus nukritęs žemiau 50 proc. ribos, buvo mažiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį. 2010 m. pastebimas ir mažiausias atotrūkis tarp vyrų ir moterų užimtumo lygio, kuris skyrė 3,8 proc. punkto.

Apibendrinant užimtųjų skaičiaus ir užimtumo lygio pasiskirstymą pagal lytį galima teigti, kad esant didesniam vyrų negu moterų užimtumui, vyrų užimtumo rodikliai jautriau reaguoja ir į šalyje

vykstančius procesus. Tai lemia nors ir po truputį nykstančios, bet visuomenėje vis dar tyrojančios tradiciškos veiklų asociacijos su lyties vaidmeniu. Augant ekonomikai ir vis labiau klestint pramonei bei statybų verslui, kuriuose vyrų dalis vyraujanti, vyrų užimtumas sparčiai didėja, ir, priešingai, vykstant ūkio stagnacijai arba smukimui vyrų užimtumas, atsižvelgiant į labiausiai recesijos paveiktas sritis, daug sparčiau mažėja.

Tiek jau aptartas jaunimo nedarbo lygis, tiek ir šio amžiaus tarpsnio gyventojų užimtumo lygis, pateiktas 11 paveiksle, signalizuoja apie problematiškas jaunimo konkurencines galimybes darbo rinkoje. 15- 24 m. amžiaus asmenų užimtumo lygis nagrinėjamu laikotarpiu buvo apie 2 – 3 kartus mažesnis už šalies užimtumo lygį.

11 pav. Jaunimo užimtumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Lyginant 15 – 24 m. asmenų užimtumo lygį su nedarbo lygiu nustatyta, kad jaunų gyventojų užimtumo lygis didėjo ne taip sparčiai kaip nedarbo lygio mažėjimas, o taipogi ne taip sparčiai ir mažėjo didėjant nedarbo lygiui. Tokį jaunimo užimtumo lygio ir nedarbo lygio pokyčių neatitikimą Neverauskienė ir Pocius (2008) aiškina neoficialiu jaunimo užimtumu, jaunų žmonių pasyvumu ir emigracija.

Gerėjanti ekonominė padėtis Lietuvoje, dideli emigracijos srautai į užsienio valstybes, santykiškai didelis jaunų žmonių profesinis ir teritorinis mobilumas skatino jaunimo integraciją į darbo rinką, užimtumo lygis nuo 2003 m. iki 2008 m. pakilo iki 26,7 proc. Šiais metais jaunų užimtų asmenų buvo 142,6 tūkst., kas 10 Lietuvos 15 - 24 m. amžiaus gyventojas buvo užimtas (žr. 19 priedą). Sekančiais metais, jaunimo užimtumo lygis sumažėjo 5,2 proc., o 2010 m. sumažėjęs dar 2,3 proc užimtumo lygis

buvo žemiau 20 proc. ribos (19,2 proc.) – žemiausias per visą tiriamą laikotarpį. Užimtų jaunų gyventojų skaičius siekė 97,4 tūkst. Kasmet vidutiniškai jaunimo užimtųjų dalis sudarė 8,1 proc. bendroje.

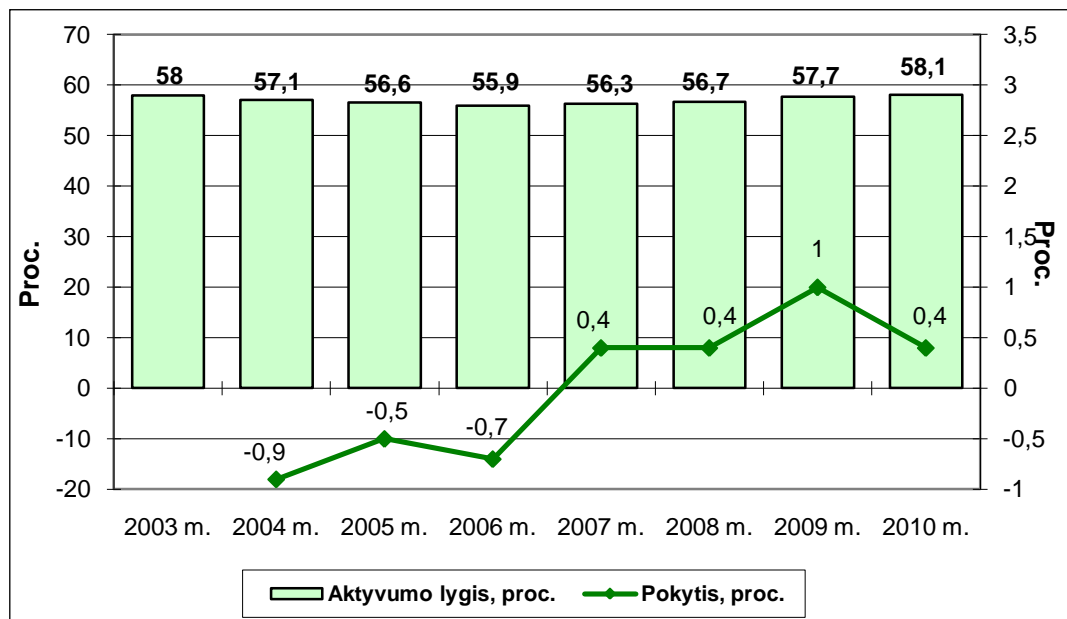
Apibendrinant jaunimo užimtumą 2003 – 2010 m. laikotarpiu galima teigti, kad ekonominio augimo metu jaunimo užimtumo rodikliai didėja, tačiau išlieka gana žemais. Tai galima susieti su jaunimui siūlomo darbo patrauklumo problemomis, pritariant Neverauskienės bei Pociaus (2008) nuomonei, kad mažą užimtų jaunuolių skaičių lemia gana mažas darbo užmokestis, prastos darbo sąlygos, siūlomas nelegalus darbas ir pan. Lietuvos jaunimo, kaip ir kitus šalies užimtumo rodiklius neigiamai paveikė recesijos pasekmės.

Gyventojų aktyvumo lygis parodo, kiek darbingo amžiaus žmonių aktyviai dalyvauja darbo rinkoje. Darbo jėga yra ribotas išteklius, susijęs su paties žmogaus darbingo amžiaus riba, darbingo amžiaus gyventojų skaičiumi, jų paruošimo lygiu, išsimokslinimu. Ūkio sistemoje darbo jėga yra pagrindinis produktas – prekė, kurią teikia namų ūkio sistema.

Nagrinėjamu laikotarpiu vidutiniškai kasmet darbo jėga sudarė 1618,8 tūkst. asmenų (žr. 14 priedą). Per tiriamą laikotarpį darbo jėgos ištekliai seko – kiekvienais metais vidutiniškai sumažėjo 0,1 proc. punkto. Tai Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimo ir bedarbių skaičiaus pokyčių rezultatas. Labiausiai darbo jėgos sumažėjo 2004 m. (1,3 proc.), padidėjo 2007 m. (1,6 proc.). Didžiausi darbo jėgos ištekliai buvo 2003 m. ir siekė 1641,9 tūkst.

2003 – 2010 m. laikotarpiu buvo pastebimos dvi darbo jėgos aktyvumo lygio tendencijos: iki 2006 m. Lietuvoje didėjo darbo jėgos trūkumas, nes darbo jėga mažėjo, o nuo 2007 m. situacija pradėjo keistis, darbo jėga pradėjo daugėti (12 pav.). Mažėjimo laikotarpiu darbo jėgos aktyvumo lygis pakito nuo 58,1 proc. iki 55,9 proc. Labiausiai darbo jėgos aktyvumo lygis sumažėjo 2004 m. (0,9 proc. punkto). Didėjimo laikotarpiu šis rodiklis labiausiai padidėjo 2009 m. (1 proc. punkto), likusiais metais padidėdavo 0,4 proc. punkto. 2010 m. gyventojų aktyvumo lygis, išaugęs iki 58,1 proc., buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį.

Apibendrinant Lietuvos gyventojų darbo jėgos ir jos aktyvumo lygį 2003 – 2010 m. laikotarpiu galima daryti išvadą, kad prie Lietuvos darbo išteklių mažėjimo nuo 2003 m. prisidėjo narystė ES, o prie didėjimo – visoje Europoje, tuo pačiu ir Lietuvoje prasidėjęs ekonomikos nuosmūkis, didinantis bedarbių skaičių.

12 pav. Aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Per tiriamus metus darbo jėgos santykinės dalies pasiskirstymas tarp moterų ir vyrų kito (žr. 14 priedą). Iki 2008 bendroje darbo jėgos apimtyje vyravo vyrų dalis (nuo 50,5 proc. iki 50,9 proc.), 2009 m. abiejų lyčių darbo jėga išsilygino (po 50 proc.), o 2010 m. moterų dalis išaugo iki 50,3 proc. Vidutiniškai kasmet vyrų darbo jėgos sumažėdavo 0,3 proc. punkto. Tuo tarpu moterų padidėdavo 0,2 proc. punkto.

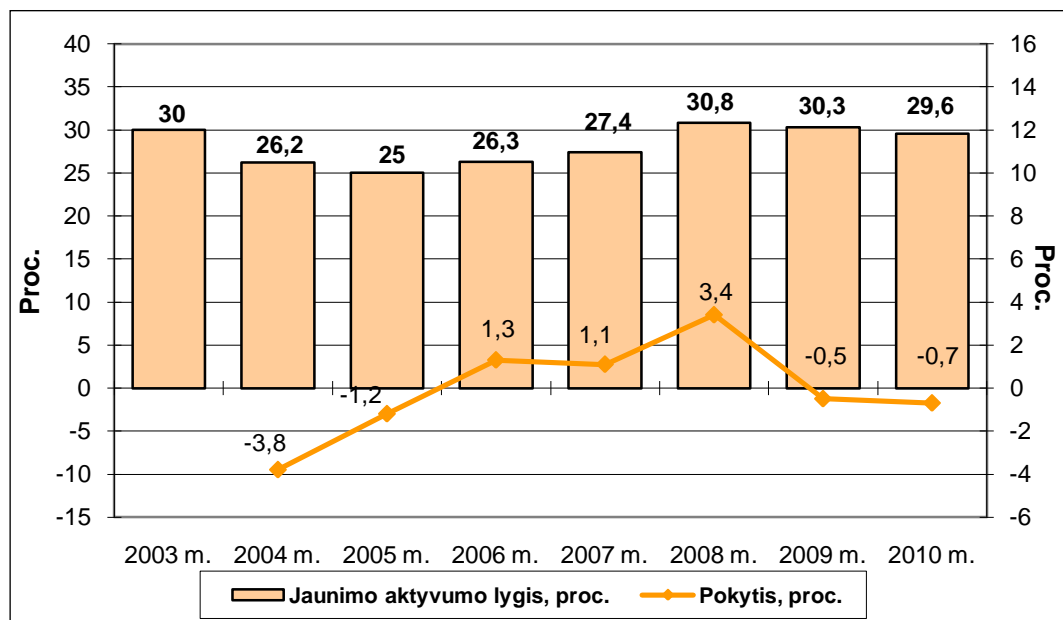
Mažėjant bendram šalies darbo jėgos aktyvumo lygiui, vyrų ir moterų aktyvumo lygis taip pat mažėjo (žr. 18 priedą). Vyrų nuo 64,3 proc. iki 61,8 proc., moterų nuo 52,7 proc. iki 50,9 proc. Didžiausias moterų aktyvumo lygio sumažėjimas (1 proc. punkto) įvyko 2004 m., vyrų 2006 m. ir buvo dar 0,2 proc. punkto mažesnis nei moterų. Didėjant šalies aktyvumo lygiui, tiek moterų, tiek ir vyrų aktyvumas augo. Tačiau pateikti duomenys rodo, kad moterys tapo ekonomiškai aktyvesnės kaip niekad anksčiau. Nuo 2007 m. kasmet vidutiniškai moterų aktyvumo lygis padidėjo 0,9 proc. punkto, kai tuo tarpu vyrų aktyvumo lygis tik 0,25 proc. punkto. 2010 m. moterų aktyvumo lygis buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį (53,8 proc.). Tuo tarpu vyrų didžiausias aktyvumo lygis (64,3 proc.) pasireiškė pirmaisiais 2003 – 2010 m. laikotarpio metais. Kaip vienos iš pagrindinių moterų mažesnio aktyvumo priežasčių gali būti įvardintos Lietuvoje iš esmės labai prastai suderinta šeimos politika lanksčių sistemų klausimu derinant globą, priežiūrą ir profesinę veiklą, diskriminacija ir netolerancija darbo rinkoje.

Apibendrinant daroma išvada, kad gyventojų aktyvumo lygio pasiskirstymas pagal lytį atitinka bendro darbo jėgos aktyvumo lygio tendencijas, tačiau 2007 – 2010 m. laikotarpiu moterų aktyvumo lygio spartėjimas buvo dvigubai, o 2009 m. netgi devyniskart didesnis nei vyrų. Pastarųjų metų

didėjanti moterų proporcija darbo jėgoje suteikia moterims galimybę geriau išnaudoti savo potencialą darbo rinkoje ir pasiekti ekonominės nepriklausomybės.

Jaunų 15 - 24 m. amžiaus asmenų darbo jėga per tiriamąjį laikotarpį kasmet vidutiniškai sudarė nedidelę santykinę dalį šalies darbo jėgos, t.y. 9,2 proc. (žr. 19 priedą). 2008 m. labiausiai padidėjusi (12,7 proc.) 15 – 24 m. asmenų darbo jėga išaugo iki 164,7 tūkst. ir buvo didžiausia per 2003 – 2010 m. Labiausiai šios amžiaus grupės darbo jėgos sumažėjo 2004 m. (11,8 proc.).

Lietuvos jaunimo aktyvumo lygio tendencijos pateiktos 13 paveiksle. 2003 – 2005 m. ir 2009 – 2010 m. periodais jaunimo aktyvumo lygis mažėjo. Pirmuoju išskirtu periodu keturis kartus sparčiau nei antruoju. Mažiausias jaunų žmonių aktyvumo lygis užfiksuotas 2005 m. ir sudarė 25 proc. Viduriniu, 2006 – 2008 m., laikotarpiu šis rodiklis augo padidėdamas 1,1 – 3,4 proc. punkto ir 2008 m. sudarė 30,8 proc.

13 pav. Jaunimo aktyvumo lygis ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

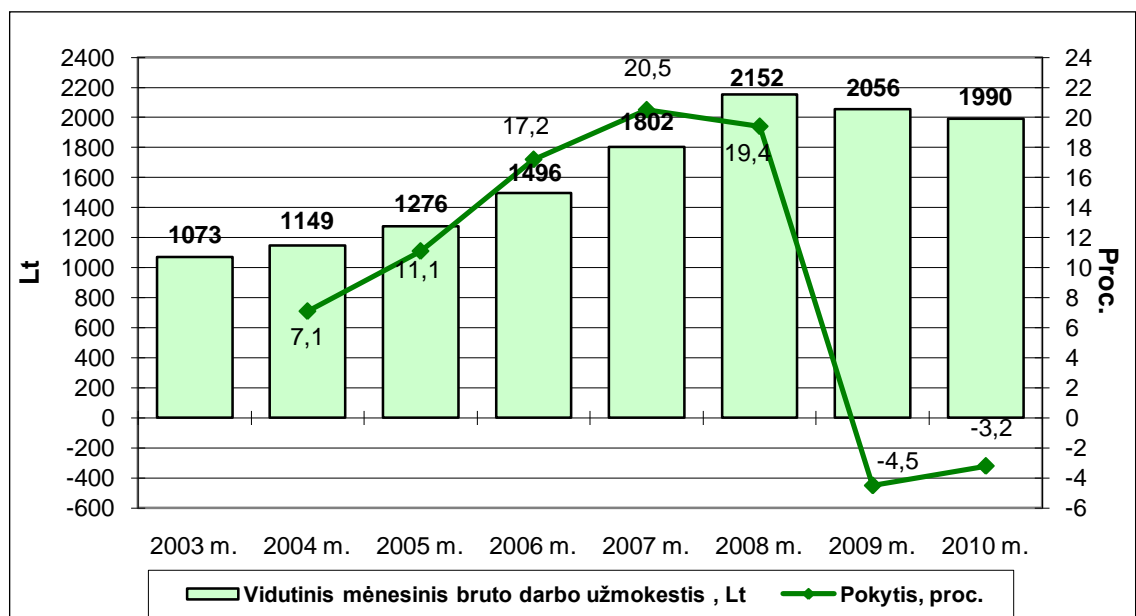
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant jaunimo darbo jėgos ir aktyvumo lygio pokyčius 2003 – 2010 m. laikotarpiu galima teigti, kad jaunų asmenų ir bendrų šalies rodiklių tendencijos nevienodos. Tai lemia maža jaunimo darbo jėgos santykinė dalis bendroje darbo jėgos apimtyje.

Darbo užmokestis – pagrindinis žmogaus pragyvenimo šaltinis, pagrindinė jo pajamų dalis, išlikimo ir savo šeimos materialinės padėties pagerinimo priemonė. Būtent darbo užmokestis dažniausiai lemia žmogaus darbo vietos pasirinkimą ir patrauklumą, atlieka materialinio ir moralinio pasitenkinimo ir skatinimo vaidmenį. Darbo pajamas tiesiogiai veikia ne tik daugumos žmonių gyvenimo lygį, bet ir jų visuomeninę padėtį ir pripažinimą. Gaudami didesnę atlyginimą už darbą, jie

gali įsigyti daugiau vartojimo reikmenų, o tai savo ruožtu garantuoja aukštesnį pragyvenimo lygį ne tik patiems darbo žmonėms, bet ir jų šeimos nariams. Kylant darbuotojų ir jų šeimos narių kultūriniam, intelektiniam lygiui, stiprėja jų valstybės kūrybinis potencialas, taip pat didėja galimybės sparčiau didinti bendrąjį nacionalinį produktą, šalies ekonominę ir politinę galią (Rudytė ir kt., 2008).

Per nagrinėjamą laikotarpį galima išskirti kelis vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio tendencijų etapus: iki 2008 m. – didėjimo, o nuo 2009 – mažėjimo (14 pav.). Per pirmuosius analizuojamo laikotarpio šešerius metus darbo pajamas padidėjo dvigubai: 2003 m. siekęs 1073 Lt, 2008 m. pakilo iki 2152 Lt. Kiekvienais metais iki 2007 m. šis rodiklis didėdavo vis spartesniais tempais, kol 2008 m. antroje pusėje ekonominė finansinė krizė šiuos tempus sumažino ir jie pradėjo mažėti: 2007 m. padidėjimas buvo 20,5 proc., o jau 2008 m. 19,4 proc. Šio laikotarpio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio didėjimą lėmusios priežastys yra kelios. Visų pirma tai galima susieti su infliacijos lygio kilimu, nes kainų kilimas įpareigoja darbdavius bent iš dalies kompensuoti kai kurių prekių ir paslaugų pabrangimą. Tarp kitų vidutinio darbo užmokesčio didėjimui turėjusių įtakos veiksnių galėtų būti įvardintas iki 800 litų padidintas minimalus mėnesinis darbo užmokestis, sumažintas gyventojų pajamų mokesčio tarifas bei išryškėjęs pajamų legalizavimo efektas.

14 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (Lt) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 – 2010 m.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Nuo 2009 m. darbo užmokestis pradėjo mažėti. 2009 m. sumažėjusios 4,5 proc. žmonių vidutinės darbo pajamos siekė 2056 Lt, o 2010 m. krito dar 3,2 proc. ir gaunamas atlyginimas buvo 1990 Lt. Pasak Rudytės (2008) darbo užmokesčio didinimas kartu didina ir įmonės išlaidas – didėja produkcijos kaštai ir savikaina. Todėl mokėti daugiau darbdaviai gali tik tuomet, kai kartu auga veiklos

efektyvumas. Todėl pritariant autorės teiginiui 2009 – 2010 m. laikotarpiu vykstančius vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio pokyčius galima paaiškinti tuo, kad ekonominis nuosmūkis palietė visas pramonės ir ūkio sritis, sumažino pardavimus, tuo pačiu ir gamybos apimtį, lėmusias išdarbinimo galimybių Lietuvoje sumažėjimą. Sumažėjus išdarbinimo galimybėms ir pasiūlai viršijant paklausą, darbdaviai ne tik kad nėra suinteresuoti didinti darbo užmokesčio, bet jie gali mokėti ir mažiau. Tai ir matoma stebint pastarųjų metų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčius.

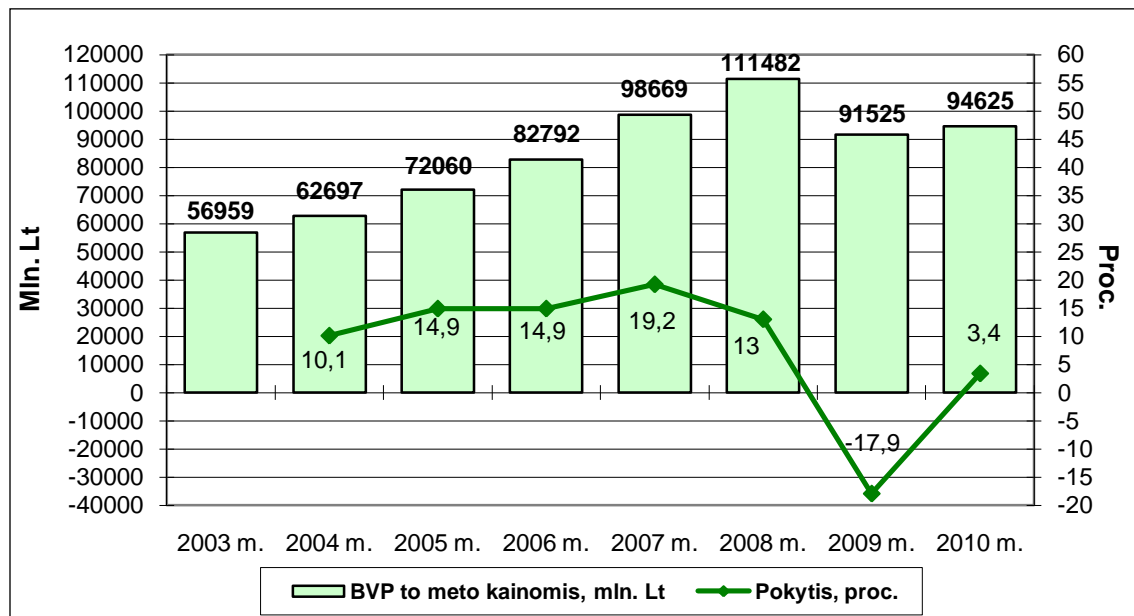
Atkreipiamas dėmesys į tai, kad iki 2008 m. Statistikos departamento duomenimis bruto darbo užmokestis didėjo lėčiau nei neto. Tai rodo, kad tuo metu šalies socialinė politika buvo nukreipta į mokesčių naštos mažinimą šalies gyventojams. Tačiau nuo 2009 m. dėl ekonominio nuosmūgio atotrūkis tarp bruto ir neto darbo užmokesčių padidėjo, vadinasi, ekonominės krizės problemos buvo bandoma spręsti didinant mokesčių našta šalies piliečiams.

Apibendrinant vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio tendencijas analizuojamu laikotarpiu galima daryti išvadą, kad vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dydėjimą lėmė keletas veiksnių, tačiau bendra ekonominė šalies būklė ekonominio nuosmūgio metu buvo pagrindinis veiksnys, lėmęs neigiamus šio rodiklio pokyčius.

Ekonomikos augimas yra vienas iš svarbiausių šalies makroekonominės raidos rodiklių. Ilgu laikotarpiu ekonomikos augimo skirtumai lemia nevienodą šalių pragyvenimo, taip pat ir gyventojų gerovės, lygį. Nors ekonomikos augimą galima susieti su daugeliu ekonominių rodiklių kitimu, paprastai jam išmatuoti naudojamas bendrojo vidaus produkto pokytis (Vetlov, 2003). Šiandien BVP rodiklis tapo neatskiriama vyraujančios ekonomikos teorijos bei praktikos dalimi. Jis atspindinti kiekvienos šalies ekonomikos lygį ir padėtį šalies viduje bei tarp šalių. Šis rodiklis nusako visos ekonomikos sukuriama vertę, dydį ir aktyvumą. Lietuvos BVP to meto kainomis tendencijos analizuojamu laikotarpiu pateiktos 15 paveiksle.

2003 - 2008 m. laikotarpiu šalies BVP rodiklis sparčiai augo kasmet padidėdamas nuo 10,1 iki 19,2 proc. punkto. 2003 m. Lietuvos BVP sudarė 56959 mln. litų, o 2008 m. išaugo dvigubai (111482 mln. litų). Labiausiai šalies ekonomika pakilo 2007 m., BVP rodiklis padidėjo 19,2 proc. Sekančiais metais, BVP nors ir augo, tačiau lėčiau nei 2007 m. Tokius pokyčius įtakojo 2008 m. antroje pusėje prasidėjusi ir Lietuvą skaudžiai palietusi pasaulinė ekonomikos ir finansų krizė. Pradėjo kristi nekilnojamo turto rinkos apyvarta, mažėti statybų aktyvumas. Akivaizdžiausias ekonominio nuosmūgio pasekmės pasirodė 2009 m., kuomet dėl sumenkusios gamybos ir mažesnio vartojimo BVP susitraukė 19,57 mln. litų, t.y. sumažėjo 17,9 proc. punktais. 2010 m. ekonomika po patirto šoko, nors ir lėtai, bet pradėjo

atsigauti ir padidėjo 3,4 proc. punkto. Pagrindiniai veiksniai, kurie pagerino šalies ekonominę padėtį buvo geri eksporto rezultatai, po truputį didėjantis vidaus vartojimas.

15 pav. BVP to meto kainomis (mln. Lt) ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant BVP pokyčius nagrinėjamu laikotarpiu galima teigti, kad šalies BVP jautriai reaguoja į vykstančius ekonomikos procesus. Išgyvenant ekonominę pakilimą šis rodiklis gana ženkliai didėja, o ekonominio nuomūnio metu sparčiai krenta žemyn.

2.3. Migracijos poveikio Lietuvos socioekonomikai vertinimas

Aptarus Lietuvos migracijos ir socioekonominių rodiklių praeities tendencijas, šiame poskyryje tiriamas tarptautinės migracijos proceso poveikis Lietuvos socialiniams ir ekonominiams rodikliams. Siekiant matematiškai įrodyti priklausomybę tarp tarptautinės migracijos Lietuvoje ir šalies socioekonominių rodiklių bei įvertinti migracijos įtakos Lietuvos socioekonomikai reikšmingumą, buvo panaudota tiesinė koreliacinė analizė. Analizės metu apskaičiuoti koreliaciniai koeficientai (r), parodantys tarp migracijos ir socioekonominių rodiklių ryšio buvimą ir stiprumą. Vertinant koreliacinę priklausomybę vien pagal koreliacijos koeficiento dydį negalima daryti išvados, kad tarp dviejų atsitiktinių dydžių egzistuoja stochastinis ryšys. Nustatytiems ryšiams patvirtinti įvertinamas pastarųjų reikšmingumas. Todėl vertinant koreliacijos koeficientų reikšmingumą buvo apskaičiuotos faktinės reikšmės (t_f) ir palygintos su Stjudento kriterijumi (t_{kr}).

Šiame poskyryje, remiantis empiriniais tyrimais, siekiama nustatyti, kuriems šalies socioekonominiams rodikliams migracijos įtaka Lietuvoje yra didžiausia. Tikrinamas ryšio buvimas ir

poveikio reikšmingumas tarp migracijos srautų ir gyventojų skaičiaus, gimusiųjų skaičiaus, santuokų, ištuokų skaičiaus, bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio, užimtųjų skaičiaus, užimtumo lygio, darbo jėgos, aktyvumo lygio, darbo užmokesčio bei BVP. Kadangi 2008 m. antroje pusėje pasaulinis ekonomikos ir finansų nuosmūkis palietė ir Lietuvos socioekonomiką, todėl analizė atliekama 2003 - 2008 m. laikotarpiu (iki šalies ekonominio nuosmūkio) ir 2003 – 2010 m. laikotarpiu (įvertinant šalies ekonominio nuosmūkio metus).

Emigracijos ir imigracijos srautų ryšio su socioekonominiais rodikliais analizė pradedama nuo migrantų skaičiaus ryšio su Lietuvos gyventojų skaičiumi tyrimo (19 lentelė).

19 lentelė

Migracijos srautų ir vidutinio metinio gyventojų skaičiaus ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,5531	0,3059	1,3279	2,7764	Pastebimas	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,9986	0,9973	38,2295		Labai stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,7723	0,5964	2,9776	2,4469	Stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,1799	0,0324	0,4481		Silpnas	Atvirkštinis	Nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Tiriant emigrantų įtaką vidutiniam metiniam gyventojų skaičiui Lietuvoje 2003 – 2008 m. nustatytas pastebimas atvirkštinis, statistiškai nereikšmingas ryšys (-0,5531). Tuo tarpu 2003 – 2010 m. laikotarpiu nustatytas stiprus atvirkštinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,7723$). Galima daryti prielaidą, kad augant emigracijai, ypač deklaruotiems jos srautams išaugus 2010 m., vidutinis metinis gyventojų skaičius Lietuvoje mažėjo. Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,5964$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakuoja 59,64 proc. vidutinio metinio gyventojų skaičiaus, o likusius 40,36 proc. įtakuoja kiti veiksniai.

Gautus rezultatus būtų galima paaiškinti tuo, kad beveik kasmet nuo 2003 m. emigracijos srautams didėjant, reiškiasi vadinamasis grandininis efektas, kai atsitiktinės darbo paieškos užsienyje, virsta gerai organizuota migracijos strategija, veikiančia per anksčiau migravusių lietuvių tinklą. Vis dažniau darbui užsienyje įgaunant legalų pobūdį, įvertinant geresnes gyvenimo ir darbo sąlygas svečiose šalyse, trumpalaikė emigracija virsta ilgalaikė. Tuo pačiu prie pirmųjų migrantų, įsikūrusių užsienyje,

prisijungia jų šeimos nariai, kiti giminės ar draugai. Visa tai tik dar labiau paspartina gyventojų skaičiaus mažėjimo procesus Lietuvoje.

Tiesinės koreliacinės analizės rezultatai parodė, kad 2003 - 2008 m., t.y. ekonomikos augimo laikotarpiu, labai stiprus atvirkštinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,9986$) siejo imigrantų skaičių su gyventojų skaičiumi. Papildomai įvertinus sekančius dvejus metus, 2003 – 2010 m. laikotarpiu tarp imigrantų skaičiaus ir gyventojų skaičiaus nustatytas statistiškai nereikšmingas, silpnas atvirkštinis ryšys ($r = -0,1799$).

Nepaisant apskaičiuoto abiejų laikotarpių neigiamo koreliacijos koeficiento, negalima daryti prielaidos, kad imigrantų skaičius įtakojo gyventojų skaičiaus Lietuvoje mažėjimą. Imigrantų skaičius buvo per mažas, kad darytų poveikį gyventojų skaičiui Lietuvoje, o statistinei priklausomybei įtakos turėjo šių rodiklių tendencijos: beveik kasmet (išskyrus pastaruosius dvejus metus) didėjantys imigracijos srautai, kuriuos lėmė šalies ekonominė situacija, ir nuolat mažėjantis gyventojų skaičius, kurio viena iš pagrindinių priežasčių yra mažas, mirtingumui kasmet nusileidžiantis, gimstamumas.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį vidutiniam metiniam gyventojų skaičiui Lietuvoje, didžiausią įtaką turi emigrantų skaičius, nes imigrantų srautai per menki. Ekonominio nuosmūkiu metu emigracija dar sparčiau mažino gyventojų skaičių.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir gimusiųjų skaičiaus Lietuvoje, rezultatai pateikti 20 lentelėje:

20 lentelė

Migracijos srautų ir gimusiųjų skaičiaus ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,5456	0,2977	1,3020	2,7764	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,8214	0,6746	2,8800		Stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,5694	0,3242	1,6965	2,4469	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,1567	0,0246	0,3886		Silpnas	Tiesioginis	Nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Remiantis atliktais skaičiavimais pastebėta, kad 2003 – 2010 m. emigracijos ir imigracijos poveikis gimusiųjų skaičiui nėra reikšmingas. Tarp emigrantų ir gimusiųjų skaičiaus nustatytas pastebimas tiesioginis ryšys ($r = 0,5694$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,3242$) galima teigti, kad

emigrantų skaičius įtakojo 32,42 proc. gimusiųjų skaičiaus, o likusius 67,58 proc. įtakojo kiti veiksniai. Ekonominis nuosmūkis beveik nepaveikė ryšio tarp šių analizuojamų rodiklių, nes 2003 -2008 m. buvo užfiksuotas taip pat pastebimas tiesioginis ryšys ($r = 0,5456$). Galima daryti prielaidą, kad didėjantis emigrantų skaičiui, didino gimstamumą. Tai galima paaiškinti daugiau trumpalaikės nei ilgalaikės emigracijos poveikiu gimstamumui, kadangi trumpalaikė emigracija dažniausiai vyksta vedama ekonominių paskatų, tačiau gimdyti ir auginti vaikus grįžtama į Lietuvą.

2003 - 2010 m. laikotarpiu silpnas tiesioginis ryšys ($r = 0,1567$) nustatytas tarp imigrantų ir gimusiųjų skaičiaus, nors 2003 – 2008 m. laikotarpiu ryšys tarp šių rodiklių buvo stiprus tiesioginis ($r = 0,8214$). Atsižvelgiant į gautus rezultatus galima teigti, kad 2003 – 2008 m. laikotarpiu abu rodiklius teigiamai įtakojo trečias veiksnys - kylanti Lietuvos ekonomika, kuri lėmė tiek didėjantį imigrantų, tiek ir gimusiųjų skaičių. Sekančiais metais, pasikeitusios šių rodiklių tendencijos nulėmė ir ryšio tarp šių rodiklių pokyčius.

Apibendrinant galima teigti, kad gimusiųjų skaičiui Lietuvoje iš nagrinėjamų migracijos rodiklių, didžiausią poveikį turi emigrantų skaičius. Vykstant trumpalaikiai emigracijai, skatinamas gimstamumas net ir ekonominio nuosmūkio metu.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir santuokų skaičiaus Lietuvoje, rezultatai pateikti 21 lentelėje:

21 lentelė

Migracijos srautų ir santuokų skaičiaus ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, skaičius	0,6016	0,3619	1,5062	2,7764	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, skaičius	0,9875	0,9753	12,5553		Labai stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, skaičius	-0,2649	0,0702	0,6730	2,4469	Silpnas	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, skaičius	0,9793	0,9591	11,8565		Labai stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Emigracijos srautų ryšys santuokų skaičiui skirtingais laikotarpiais buvo nevienareikšmis, tačiau statistškai nereikšmingas. 2003 -2010 m. laikotarpiu emigrantų ir santuokų skaičiui būdingas silpnas atvirkštinis ryšys ($r = -0,2649$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,0702$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakojo 7,02 proc. santuokų skaičiaus, o likusius 92,98 proc. įtakojo kiti veiksniai.

Tuo tarpu išanalizavus 2003 – 2008 m. laikotarpio tiesinės koreliacinės analizės rezultatus tarp bendro emigrantų ir santuokų skaičiaus nustatytas pastebimas tiesioginis ryšys ($r = 0,6016$). Galima daryti prielaidą, kad ekonominio nuosmūgio metais padidėjusi emigracija, sumažino santuokų skaičių, vertinamą visu 2003 – 2010 m. laikotarpiu.

Gautus rezultatus būtų galima paaiškinti tuo, kad iki ekonominio nuosmūgio laikotarpio buvo būdinga trumpalaikė ekonominė migracija, užtikrinusi finansinį stabilumą ir skatinusi šeimų kūrimąsi. Tuo tarpu ekonominis ir finansinis nuosmūkis padidino emigrantų srautus, ypač jaunimo dalį, tuo pačiu sumažindamas apsisprendimą sukurti šeimą dėl sunkios finansinės padėties.

Vertinant migracijos srautų ir santuokų skaičiaus Lietuvoje koreliacinės analizės rezultatus nustatyta, kad tarp imigrantų ir santuokų skaičiaus tiek 2003 – 2008 m., tiek ir 2003 – 2010 m. buvo tiesioginis bei statistiškai reikšmingas ryšys (atitinkamai $r = 0,9875$ ir $r = 0,9793$), kuris parodo, kad tarp šių rodiklių egzistavo labai stiprus ryšys. Nustatyta statistinei priklausomybei įtakos turėjo, augantis imigrantų skaičius ir didėjantis santuokų skaičius. Atsižvelgiant į tai, kad imigrantų skaičius sąlyginai nedidelis, nepaisant gautų tiesinės koreliacinės analizės rezultatų, galima daryti prielaidą, kad imigrantų skaičius, 2003 - 2010 m. esminės įtakos santuokų skaičiaus pokyčiams neturėjo. Šie abu rodikliai buvo priklausomi nuo trečiojo veiksnio – ekonominės būklės šalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad santuokų skaičiui Lietuvoje iš nagrinėjamų migracijos rodiklių, didesni, nors ne reikšmingą, poveikį daro emigrantų skaičius. Ekonominio nuosmūgio metu padidėjusi jaunimo emigracija neigiamai įtakojo santuokų skaičių.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir ištuokų skaičiaus Lietuvoje, rezultatai pateikti 22 lentelėje:

22 lentelė

Migracijos srautų ir ištuokų skaičiaus ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojamų išvykimą, skaičius	-0,2277	0,0518	0,4676	2,7764	Silpnas	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojamų atvykimą, skaičius	0,0208	0,0004	0,0416		Labai silpnas	Tiesioginis	Nereikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojamų išvykimą, skaičius	-0,4372	0,1912	1,1909	2,4469	Vidutinis	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojamų atvykimą, skaičius	0,2524	0,0637	0,6390		Silpnas	Tiesioginis	Nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Tiriamieji emigrantų įtaką ištuokų skaičiui Lietuvoje 2003 – 2010 m. laikotarpiu nustatytas vidutinis atvirkštinis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = -0,4372$). 2003 – 2008 m. laikotarpiu ryšys tarp emigrantų ir ištuokų skaičiaus buvo silpnas atvirkštinis ($r = -0,2277$), statistiškai nereikšmingas. Galima daryti prielaidą, kad didėjantys emigracijos srautai mažino ištuokų skaičių 2003 – 2010 m. laikotarpiu. Nors dažnai teigiama, kad išvažiuojantys į užsienį uždarbiauti ir palikę antrąsias puses Lietuvoje žmonės šeimoje susvetimėja, nutolsta vienas nuo kito ir nebelieka motyvų gyventi kartu, tačiau paaiškinti gautus priešingus koreliacinės analizės rezultatus galima tuo, kad dalis tokių šeimų nėra apsisprendusios dėl skyrybų ir ekonominis emigracijos motyvas galėtų būti įvardintas vienu iš ištuokų skaičių mažinančiu veiksniumi.

Vertinant imigrantų įtaką ištuokų skaičiui nustatyta, kad trumpesniu nagrinėjamu laikotarpiu buvo nustatytas nereikšmingas, labai silpnas tiesioginis ryšys ($r = 0,0208$), ilgesniu metu – nereikšmingas, silpnas tiesioginis ryšys ($r = 0,2524$). Nustatytai statistinei priklausomybei įtakos turėjo panašios imigracijos srautų ir ištuokų skaičiaus tendencijos. Nepaisant nustatytų ryšių tarp imigracijos srautų ir ištuokų skaičiaus, galima daryti prielaidą, kad imigrantų skaičius esminės įtakos ištuokų skaičiui Lietuvoje nesudarė.

Apibendrinant galima teigti, kad didėjanti emigracija mažino ištuokų skaičių Lietuvoje. Ekonominio nuosmūgio laikotarpiu išaugusi emigracija dar stipriau paveikė skyrybų skaičių, juos labiau sumažindama.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir bedarbių skaičiaus Lietuvoje, rezultatai pateikti 23 lentelėje:

23 lentelė

Migracijos srautų ir bedarbių skaičiaus ryšys Lietuvoje

Migracija		Koefficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,3228	0,1042	0,6821	2,7764	Vidutinis	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,9413	0,8860	5,5762		Labai stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	0,7030	0,4942	2,4214	2,4469	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,8344	0,6961	3,7076		Stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Analizuojant atliktos koreliacinės analizės rezultatus nustatyta, kad 2003 – 2008 m. laikotarpiu, vertinant priklausomybę tarp emigrantų ir bedarbių skaičiaus Lietuvoje fiksuotas vidutinio stiprumo atvirkštinis, statistiškai nereikšmingas koreliacinis ryšys ($r = -0,3228$). Didėjant emigrantų skaičiui, bedarbių skaičius mažėjo. Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,1042$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakojo 10,42 proc. bedarbių skaičiaus, o likusius 89,58 proc. įtakojo kiti veiksniai.

2003 - 2010 m. situacija pasikeitė ir rezultatai rodo, kad emigrantų ir bedarbių skaičių susiejo pastebimas tiesioginis, tačiau nereikšmingas ryšys ($r = 0,7030$), t. y. didėjant emigracijos srautams, bedarbių skaičius taip pat didėjo. Nustatyta statistinei priklausomybei šiuo laikotarpiu didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir po 2007 m. sparčiai kilęs bedarbių skaičius.

Galima daryti prielaidą, kad 2003 – 2010 m. laikotarpiu emigrantų skaičius mažino bedarbių skaičių Lietuvoje. Tai galima paaiškinti atsižvelgus į 2003 – 2008 m. laikotarpį. Ekonomikos augimo laikotarpiu vidutinis ryšio stiprumas rodo, kad iš Lietuvos emigruoti nusprendžia nebūtinai bedarbio statusą turintys Lietuvos gyventojai, nes emigrantų skaičių lyginant su bedarbių skaičiumi jie sudaro gana mažą dalį, o emigracijos procese dalyvauja ir darbą turintys asmenys. Be to, atsilaisvinusias emigrantais tapusių darbuotojų vietas užima nebūtinai bedarbiai. Tuo tarpu vertinant 2003 - 2010 m. laikotarpį neišvengiamas yra ekonominio nuosmūkio poveikis, lemiantis tiek emigracijos, tiek ir bedarbių skaičiaus augimą. Didėjant atleidžiamų darbuotojų skaičiui ir sumažėjus galimybėms įsidarbinti bedarbio statusą turinčių asmenų didėja, tuo pačiu padidėja ieškančių galimybių įsidarbinti svetur asmenų, neturinčių darbo, skaičius. Visa tai sušvelnina ir tikrąjį bedarbių skaičiaus mastą Lietuvoje.

Remiantis atliktais skaičiavimais, nustatytas labai stiprus atvirkštinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,9413$) 2003 - 2008 m., o 2003 - 2010 m. laikotarpiu stiprus atvirkštinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,8344$) tarp imigrantų ir bedarbių Lietuvoje skaičiaus. Nustatyta statistinei priklausomybei įtakos turėjo tai, kad atitinkamais periodais augant imigrantų skaičiui, bedarbių skaičius mažėjo, o mažėjant imigrantų skaičiui, bedarbių skaičius didėjo. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad tiek imigracijos rautai, tiek ir bedarbių mastas buvo veikiami šalyje vykstančių ekonominių pokyčių, teigti, kad imigracijos ir nedarbo ryšys yra stiprus, negalima. Abiejų rodiklių tendencijas įtakojo šalies ekonominis augimas, o vėlesniais metais - nuosmūkis. Be to, imigracijos mastas nėra toks didelis, kad paveiktų bedarbių skaičių.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį bedarbių skaičiui Lietuvoje, didesnę įtaką, ypač ekonominio nuosmūkio metu, turi emigrantų srautai, kurie sumažina realųjį bedarbių skaičių.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir nedarbo lygio Lietuvoje, rezultatai pateikti 24 lentelėje:

24 lentelė

Migracijos srautų ir nedarbo lygio ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,3144	0,0988	0,6624	2,7764	Vidutinis	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,9439	0,8909	5,7139		Labai stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	0,7057	0,4980	2,4397	2,4469	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,8369	0,7004	3,7450		Stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Atlikus tiesinę koreliacinę analizę tarp migracijos srautų ir nedarbo lygio Lietuvoje nustatyti tokie pat ryšiai kaip ir migracijos srautų ir bedarbių skaičiaus ryšio tyrimo atveju.

2003 -2008 m. laikotarpiu tarp emigrantų ir nedarbo lygio nustatytas statistiškai nereikšmingas, vidutinio stiprumo atvirkštinis ryšys ($r = -0,3144$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,0988$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakojo 9,88 proc. nedarbo lygio, o likusius 90,12 proc. įtakojo kiti veiksniai. 2003 - 2010 m. emigrantų ir nedarbo lygį susiejo pastebimas tiesioginis, tačiau nereikšmingas ryšys ($r = 0,7057$).

Reikšmingi ryšiai abiem analizuojamais laikotarpiais nustatyti tarp imigracijos srautų ir nedarbo lygio. 2003 – 2008 m. laikotarpiu tarp šių rodiklių nustatytas labai stiprus tiesioginis ryšys ($r = -0,9439$), 2003 – 2010 m. laikotarpiu labai stiprus netiesioginis ryšys ($r = -0,9439$).

Remiantis gautais rezultatais, galima daryti analogiškas prielaidas, kaip ir migracijos srautų ir bedarbių skaičiaus tiesinės koreliacijos tyrimo atveju. Taigi emigrantų skaičius mažina nedarbo lygį Lietuvoje, o imigracijos mastas yra per mažas, kad paveiktų nedarbo lygį, ir šių rodiklių stiprią tarpusavio neigiamą priklausomybę įtakoja ekonominė situacija šalyje.

Apibendrinant šalies ekonominio augimo ir nuosmūnio laikotarpius galima daryti išvadą, kad emigracijos srautai daro įtaką nedarbo lygiui Lietuvoje, jį mažina ekonominio nuosmūnio metu.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir ilgalaikio nedarbo lygio Lietuvoje, rezultatai pateikti 25 lentelėje:

25 lentelė

Migracijos srautų ir ilgalaikio nedarbo lygio ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,3602	0,1297	0,7722	2,7764	Vidutinis	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,9806	0,9615	9,9983		Labai stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	0,5399	0,2914	1,5710	2,4469	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,9438	0,8908	6,9946		Labai stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Atlikus tiesinės koreliacinės analizės tarp migracijos srautų ir ilgalaikio nedarbo lygio Lietuvoje tyrimą buvo gauti panašūs rezultatai kaip ir bedarbių skaičiaus bei nedarbo lygio ryšio tyrimo atveju.

Tiriant emigrantų ir ilgalaikio nedarbo ryšį Lietuvoje 2003 – 2008 m. laikotarpiu nustatytas vidutinis atvirkštinis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = -0,3602$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,1297$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakojo 12,97 proc. ilgalaikio nedarbo lygio, o likusius 87,03 proc. įtakojo kiti veiksniai. Tačiau įvertinus ekonominio nuosmūkio metus 2003 – 2010 m. laikotarpiu gautas pastebimas tiesioginis, bet nereikšmingas ryšys ($r = 0,5399$), kuris rodo, kad didėjant emigracijos srautams, ilgalaikio nedarbo lygis taip pat didėja. Šiuo laikotarpiu nustatytai statistinei priklausomybei didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir nuo 2009 m. pradėjęs sparčiai kilti ilgalaikio nedarbo lygis.

Galima daryti prielaidą, kad 2003 – 2010 m. laikotarpiu emigrantų skaičius mažino ilgalaikių bedarbių skaičių Lietuvoje. Tai galima paaiškinti atsižvelgus į 2003 – 2008 m. laikotarpį. Sprendžiant iš vidutinio ryšio stiprumo ekonomikos augimo laikotarpiu galima teigti, kad ilgalaikiai bedarbiai sudaro sąlyginai nedidelę emigracijos srautų dalį. Menka koreliacija rodo, kad ilgalaikio nedarbo dinamikai didesnės įtakos turi socialinės, psichologinės asmenų problemos, kurios trukdo asmenims susirasti darbą ir išsivirti darbo rinkoje bei naudojamos darbo rinkos priemonės (bedarbio pašalpos dydžio ir minimalaus darbo užmokesčio skirtumas, darbo rinkos profesinio mokymo programos ir kt.). Tuo tarpu vertinant 2003 - 2010 m. laikotarpį neišvengiamas yra ekonominio nuosmūkio poveikis, lemiantis tiek emigracijos, tiek ir ilgalaikių bedarbių skaičiaus augimą. Nuolat didėjantis bedarbių skaičius įvairiuose ekonominės veiklos sektoriuose ir laisvų darbo vietų stygius rodo, kad ilgėja darbo paieškos trukmė ir vis daugiau asmenų papildo ilgalaikių bedarbių gretas. Tai skatina žmones

emigruoti. Didėjantys ilgalaikių bedarbių emigracijos srautai sumažina tikruosius ilgalaikio nedarbo lygio mastą šalyje.

Labai stiprus atvirkštinis, statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp imigracijos ir ilgalaikio nedarbo lygio abiem analizuojamais laikotarpiais (trumpesniu laikotarpiu $r = -0,9806$, ilgesniu $r = -0,9438$). Gautiems rezultatams įtakos turėjo tai, kad atitinkamais periodais augant imigrantų skaičiui, ilgalaikio nedarbo lygis mažėjo, o mažėjant imigrantų skaičiui, nedarbo lygis didėjo. Tad galima teigti, kad tokią glaudžią abiejų rodiklių priklausomybę nulėmė juos abu įtakojantis veiksnys, t.y. ekonominė situacija šalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad ilgalaikio nedarbo lygiui Lietuvoje, ypač ekonominio nuosmūkiu metu, didesnę įtaką, nors ir ne esminę, daro emigrantų srautai. Didėjantis emigrantų skaičius ilgalaikį nedarbo lygį mažina.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir užimtųjų skaičiaus Lietuvoje, rezultatai pateikti 26 lentelėje.

Tiriant emigrantų srautų ir užimtųjų skaičiaus Lietuvoje ryšį 2003 – 2008 m. laikotarpiu nustatytas statistiškai nereikšmingas, vidutinio stiprumo tiesioginis ryšys ($r = 0,3260$). 2003 – 2010 m. laikotarpiu nustatytas stiprus atvirkštinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,7592$). Nustatyta statistinei priklausomybei šiuo laikotarpiu didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir nuo 2008 m. pradėjęs kristi užimtųjų skaičius. Neatsižvelgiant į gautus rezultatus, galima daryti prielaidą, kad emigracija nedarė poveikio užimtumui, nes užimtumas yra daugiau traukos – stūmos veiksnys, nei pasekmė.

26 lentelė

Migracijos srautų ir užimtųjų skaičiaus ryšys Lietuvoje

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _r	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	0,3260	0,1063	0,6897	2,7764	Vidutinis	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	0,9599	0,9215	6,8516		Labai stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,7592	0,5764	2,8575	2,4469	Stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	0,8283	0,6860	3,6208		Stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Atlikus tiesinę koreliacinę analizę 2003 - 2008 m. laikotarpiu nustatytas imigrantų ir užimtųjų skaičiaus ryšys yra labai stiprus tiesioginis ir statistiškai reikšmingas ($r = 0,9599$). Tuo tarpu 2003 -2010 m. laikotarpiu nustatytas stiprus tiesioginis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = 0,8283$) tarp imigrantų skaičiaus ir užimtųjų. Atsižvelgiant, į tai, kad imigrantų skaičius sąlyginai nedidelis, kad darytų įtaką užimtumo lygiui, galima daryti prielaidą, kad užimtumo lygio pokyčiai, analizuojamu laikotarpiu negali būti laikomi imigracijos srautų pasekme.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį užimtųjų skaičiui Lietuvoje, nei emigrantų, nei imigrantų skaičius įtakos neturėjo.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir užimtumo lygio Lietuvoje, rezultatai pateikti 27 lentelėje.

27 lentelė

Migracijos srautų ir užimtumo lygio Lietuvoje ryšys

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,2889	0,0835	0,6036	2,7764	Silpnas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,9458	0,8945	5,8238		Labai stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	-0,7414	0,5497	2,7064	2,4469	Stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,8199	0,6723	3,5085		Stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Atlikus tiesinės koreliacinės analizės tarp migracijos srautų ir užimtumo lygio Lietuvoje tyrimą buvo gauti panašūs rezultatai kaip ir migrantų skaičiaus bei užimtųjų ryšio tyrimo atveju.

Tiriant emigrantų ir užimtumo lygio ryšį Lietuvoje 2003 – 2008 m. laikotarpiu nustatytas silpnas tiesioginis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = 0,2889$). Tačiau įvertinus ekonominio nuosmūkiu metus 2003 – 2010 m. laikotarpiu gautas stiprus atvirkštinis statistiškai reikšmingas ryšys ($r = -0,7414$). Šiuo laikotarpiu nustatytai statistinei priklausomybei didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir nuo 2007 m. pradėjęs mažėti užimtumo lygis. Galima daryti prielaidą, kad 2003 – 2010 m. laikotarpiu emigrantų skaičius darė įtaką užimtumo lygiui. Tai galima paaiškinti atsižvelgus į 2003 – 2008 m. laikotarpį. Didėjant emigracijai dažniausiai prarandami bedarbio statusą turintys gyventojai, o tai mažina bendrą gyventojų skaičių, tuo pačiu didina užimtumo lygį. Esant ekonominiam nuosmūkiui mažėja užimtumo lygis, nes didėja darbą praradusių asmenų skaičius, dalis

jų emigruoja. Jei neemigruotų, užimtumo lygis būtų dar mažesnis, nes užimtieji sudarytų santykinai mažesnę dalį gyventojų skaičiaus.

Vertinant imigracijos ir užimtumo lygio ryšį 2003 -2008 m. laikotarpiu labai stiprus tiesioginis ir reikšmingas ryšys ($r = 0,9458$). 2003 – 2010 m. laikotarpiu gautas stiprus tiesioginis, reikšmingas ryšys ($r = 0,8199$). Tokiems rezultatams įtakos turėjo tai, kad augant imigrantų skaičiui, užimtumo lygis didėjo, o mažėjant imigrantų skaičiui, užimtumo lygis mažėjo. Galima teigti, kad tokį abiejų rodiklių priklausomumą nulėmė ekonominė situacija šalyje, daranti įtaka abiejų rodiklių dinamikai. Atsižvelgiant į sąlyginai mažus imigrantų skaičius, galima daryti prielaidą, kad analizuojamu laikotarpiu užimtumo lygiui imigracijos srautai poveikio nedarė, jie gali būti laikomi imigracijos traukos-stūmos veiksniais, bet ne pasekme.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį užimtumo lygiui Lietuvoje, emigrantų skaičius įtakos turėjo ir šių srautų poveikis sumažino ekonominės finansinės krizės pasekmes, t.y. turėjusį dar labiau sumažėti užimtumo lygį.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir darbo jėgos skaičiaus Lietuvoje, rezultatai pateikti 28 lentelėje.

28 lentelė

Migracijos srautų ir darbo jėgos skaičiaus Lietuvoje ryšys

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	-0,2353	0,0554	0,4842	2,7764	Silpnas	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,6641	0,4411	1,7767		Pastebimas	Atvirkštinis	Nereikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruojančių išvykimą, skaičius	0,3737	0,1397	0,9870	2,4469	Vidutinis	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruojančių atvykimą, skaičius	-0,6778	0,4594	2,2579		Pastebimas	Atvirkštinis	Nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Vertinant migracijos srautų ir darbo jėgos skaičiaus Lietuvoje koreliacinės analizės rezultatus nustatyta, kad tarp emigrantų ir darbo jėgos skaičiaus 2003 - 2008 m. laikotarpiu egzistavo statistiškai nereikšmingas, silpnas atvirkštinis ryšys ($r = -0,2353$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,0554$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakojo 5,54 proc. darbo jėgos skaičiaus, o likusius 94,46 proc. įtakojo kiti veiksniai. Tačiau įvertinus ekonominio nuosmūžio metus 2003 – 2010 m. laikotarpiu gautas vidutinis tiesioginis, nereikšmingas ryšys ($r = 0,3737$). Nustatyta statistinei priklausomybei šiuo

laikotarpiu didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir kintanti darbo jėgos dinamika.

Galima daryti prielaidą, kad didėjantys emigracijos srautai mažino darbo jėgos skaičių 2003 – 2010 m. laikotarpiu. Tai paaiškinama atsižvelgus į 2003 – 2008 m. laikotarpį. Šalies ekonomikai plečiantis didėja darbo rinkos perspektyvos, tačiau geresnė ir stipresnė ekonominė situacija užsienyje skatina didesnius emigracijos srautus, o tai mažina darbo jėgą. Esant recesijai, gamybos nuosmūkiu metu, kai kurie bedarbiai asmenys liaujasi ieškoti darbo Lietuvoje ir emigruoja į kitas šalis.

Tiek 2003 – 2008 m., tiek ir 2003 – 2010 m. tarp imigrantų srautų ir darbo jėgos skaičiaus buvo gautas netiesioginis bei statistiškai nereikšmingas ryšys (atitinkamai $r = -0,6641$ ir $r = -0,6778$), kuris parodo, kad tarp šių rodiklių egzistavo pastebimas ryšys. Nepaisant apskaičiuoto neigiamo koreliacijos koeficiento, teigti, kad imigrantų skaičius įtakoja darbo jėgos Lietuvoje mažėjimą yra neadekvatu, nes jų srautai yra nepakankami.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį darbo jėgos skaičiui Lietuvoje, visgi didesni už imigraciją emigracijos srautai daro didesnę poveikį darbo jėgai ir ją mažina, ypač ekonominio nuosmūkiu metu.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir aktyvumo lygio Lietuvoje, rezultatai pateikti 29 lentelėje.

29 lentelė

Migracijos srautų ir aktyvumo lygio Lietuvoje ryšys

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _r	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaruosiuju išvykimą, skaičius	-0,3124	0,0976	0,6578	2,7764	Vidutinis	Atvirkštinis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruosiuju atvykimą, skaičius	-0,7479	0,5594	2,2536		Stiprus	Atvirkštinis	Nereikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaruosiuju išvykimą, skaičius	0,5435	0,2954	1,5862	2,4469	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaruosiuju atvykimą, skaičius	-0,7710	0,5944	2,9651		Stiprus	Atvirkštinis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Vertinant tiesinės koreliacinės analizės rezultatus nustatyta, kad 2003 – 2008 m. laikotarpiu tarp emigrantų skaičiaus ir aktyvumo lygio buvo vidutinis atvirkštinis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = -0,3124$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,0976$) galima teigti, kad emigrantų skaičius

įtakojo 9,76 proc. aktyvumo lygio, o likusius 90,24 proc. įtakojo kiti veiksniai. Tačiau įvertinus ekonominio nuosmūčio metus 2003 – 2010 m. laikotarpiu gautas pastebimas tiesioginis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = 0,5435$), t.y. didėjant emigracijos srautams, aktyvumo lygis taip pat didėjo. Nustatyta statistinei priklausomybei šiuo laikotarpiu didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir darbo jėgos pokyčiai.

Atlikus tiesinę koreliacinę analizę tiek 2003 – 2008 m., tiek ir 2003 – 2010 m. tarp imigrantų srautų ir aktyvumo lygio buvo gautas stiprus atvirkštinis ryšys (atitinkamai $r = -0,7479$, $r = -0,7710$). Pirmuoju atveju statistiškai nereikšmingas, antruoju – statistiškai reikšmingas. Nepaisant apskaičiuoto neigiamo koreliacijos koeficiento, teigti, kad imigrantų skaičius įtakoja aktyvumo lygio Lietuvoje pokyčius yra neadekvatu, nes jų srautai yra nepakankami.

Remiantis gautais rezultatais, galima daryti analogiškas prielaidas, kaip ir migracijos srautų ir darbo jėgos skaičiaus tiesinės koreliacijos tyrimo atveju. Taigi emigrantų skaičius mažino aktyvumo lygį Lietuvoje dėl mažėjančios darbo jėgos, o imigracijos mastas yra per mažas, kad paveiktų darbo jėgą, ir šių rodiklių stiprią tarpusavio neigiamą priklausomybę įtakoja ekonominė situacija šalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį aktyvumo lygiui Lietuvoje, visgi didesni už imigraciją emigracijos srautai daro didesnę poveikį aktyvumo lygiui ir jį mažina.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir darbo užmokesčio Lietuvoje, rezultatai pateikti 30 lentelė.

30 lentelė

Migracijos srautų ir darbo užmokesčio Lietuvoje ryšys

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,5407	0,2924	1,2855	2,7764	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,9514	0,9053	6,1822		Labai stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,4251	0,1807	1,1503	2,4469	Vidutinis	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,5136	0,2638	1,4662		Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Emigracijos ir imigracijos srautų poveikis darbo užmokesčiui skirtingais laikotarpiais buvo tiesioginis. 2003 - 2008 m. laikotarpiu emigrantų skaičiui ir darbo užmokesčiui būdingas pastebimas

nereikšmingas ryšys ($r = 0,5407$). Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,2924$) galima teigti, kad emigrantų skaičius įtakojo 29,24 proc. darbo užmokesčio, o likusius 70,76 proc. įtakojo kiti veiksniai. Tuo tarpu išanalizavus 2003 – 2010 m. laikotarpio tiesinės koreliacinės analizės rezultatus tarp emigrantų ir darbo užmokesčio nustatytas vidutinis nereikšmingas ryšys ($r = 0,4251$). Galima daryti prielaidą, kad didėjanti emigracija didino darbo užmokestį, nes didesnis darbo užmokestis turėjo būti paskata neišvykti iš šalies ir ieškoti darbo vietinėje darbo rinkoje. Tačiau didele dalimi jis priklauso nuo šalies ekonominės situacijos, nes ekonominio nuosmūgio laikotarpiu emigracijai didėjant, darbo užmokestis sumažėjo.

Vertinant imigracijos srautų ir darbo užmokesčio Lietuvoje koreliacinės analizės rezultatus nustatyta, kad tarp imigrantų ir darbo užmokesčio 2003 – 2008 m. buvo labai stiprus tiesioginis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r = 0,9514$). 2003 – 2010 m. laikotarpiu nustatytas pastebimas tiesioginis bei statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = 0,5136$). Nustatyta statistinei priklausomybei įtakos turėjo, augantis imigrantų skaičius ir didėjantis santuokų skaičius. Atsižvelgiant į tai, kad imigrantų skaičius sąlyginai nedidelis, nepaisant gautų tiesinės koreliacinės analizės rezultatų, galima daryti prielaidą, kad imigrantų skaičius, 2003 - 2010 m. esminės įtakos darbo užmokesčiui pokyčiams neturėjo. Šie abu rodikliai buvo priklausomi nuo trečiojo veiksnio – ekonominės būklės šalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad darbo užmokesčiui Lietuvoje iš nagrinėjamų migracijos rodiklių, didesni, nors ir nereikšmingą poveikį daro emigrantų skaičius. Tačiau ekonominio nuosmūgio metu didėjantys emigruojančių srautai esminio poveikio darbo užmokesčiui nedaro.

Tiesinės koreliacinės analizės, tarp migracijos srautų ir BVP Lietuvoje, rezultatai pateikti 31 lentelėje:

31 lentelė

Migracijos srautų ir BVP Lietuvoje ryšys

Migracija		Koeficientai				Ryšys		
		r	R ²	t _f	t _{kr}	Stiprumas	Kryptis	Reikšmingumas
2003-2008	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,5374	0,2887	1,2743	2,7764	Pastebimas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,9782	0,9568	9,4153		Labai stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas
2003-2010	Emigrantų, deklaravusių išvykimą, skaičius	0,2908	0,0846	0,7445	2,4469	Silpnas	Tiesioginis	Nereikšmingas
	Imigrantų, deklaravusių atvykimą, skaičius	0,7299	0,5328	2,6158		Stiprus	Tiesioginis	Reikšmingas

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Tiriamas emigrantų ir BVP ryšį Lietuvoje 2003 – 2008 m. laikotarpiu nustatytas pastebimas tiesioginis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = 0,5374$). Tačiau įvertinus ekonominio nuosmūkio metus 2003 – 2010 m. laikotarpiu gautas silpnas tiesioginis, statistiškai nereikšmingas ryšys ($r = 0,2908$). Šiuo laikotarpiu nustatyta statistinei priklausomybei didžiausios įtakos turėjo, kasmet augantis emigrantų skaičius ir nuo 2009 m. pradėjusi mažėti BVP apimtis. Kadangi minėtos teorijos apie emigracijos mažinamą BVP Lietuvos atveju nepasitvirtino, galima teigti, kad emigracijos ir BVP ryšį nulėmė ekonominė situacija šalyje. Be to, dėl emigracijos atsiradusias laisvas darbo vietas užpildo buvę bedarbiai ir siekiant sumažinti darbo jėgos poreikį yra tobulinamos technologijos gamyboje.

Vertinant koreliacinės analizės rezultatus pastebėta, kad tarp Lietuvos gyventojų imigracijos ir BVP 2003 – 2008 m. užfiksuotas labai stiprus tiesioginis ($r = 0,9782$), o 2003 – 2010 m. laikotarpiu stiprus tiesioginis ryšys ($r = 0,7299$). Nustatyta statistinei priklausomybei įtakos turėjo dėl ekonominio pakilimo ir nuosmūkio besikeičiantys tiek imigracijos srautai, tiek ir BVP. Neatsižvelgiant į gautus stiprius ir labai stiprius ryšius, galima teigti, kad imigrantų srautai padidina suskuriamą BVP, tačiau jie nėra tokie dideli, kad pajėgtų sukurti reikšmingą dalį BVP.

Apibendrinant galima teigti, kad vertinant migracijos srautų poveikį Lietuvos BVP, jie neturi didelės įtakos nei ekonomikos augimo, nei kritimo laikotarpiu.

Apibendrinant migracijos poveikio Lietuvos socioekonomikai analizę, galima daryti išvadą, kad visu 2003 - 2010 m. laikotarpiu emigracijos poveikis buvo didesnis už imigracijos poveikį. Nepaisant nustatytų stiprių ryšių tarp imigracijos ir nagrinėjamų socioekonominių rodiklių, kuriuos dažniausiai lėmė kiti veiksniai, veikiantys tiek imigraciją, tiek socioekonominius rodiklius, galima teigti, kad dėl gana mažų imigracijos srautų reikšmingos įtakos jie nedaro ir imigracija turėtų būti vertinama kaip darbo rinkos pasekmė. Tuo tarpu keletą kartų didesni emigracijos srautai įtakoja daugelį socioekonominių rodiklių.

Ekonominio nuosmūkio metu didėjant emigracija teigiamai veikia ištuokų skaičių, bedarbių skaičių, nedarbo lygį, ilgalaikio nedarbo lygį, užimtumo lygį, tačiau neigiamas poveikis pasireiškia gyventojų skaičiui, santuokų skaičiui, darbo jėgai ir aktyvumo lygiui. Kitiems likusiems analizuojamiems rodikliams (gimusiųjų skaičiui, darbo užmokesčiui ir BVP) šiuo laikotarpiu išaugę emigracijos srautai didesnio poveikio nedarė.

3. MIGRACIJOS PROCESO IR JO POVEIKIO PROGNOZĖ BEI REGULIAVIMAS

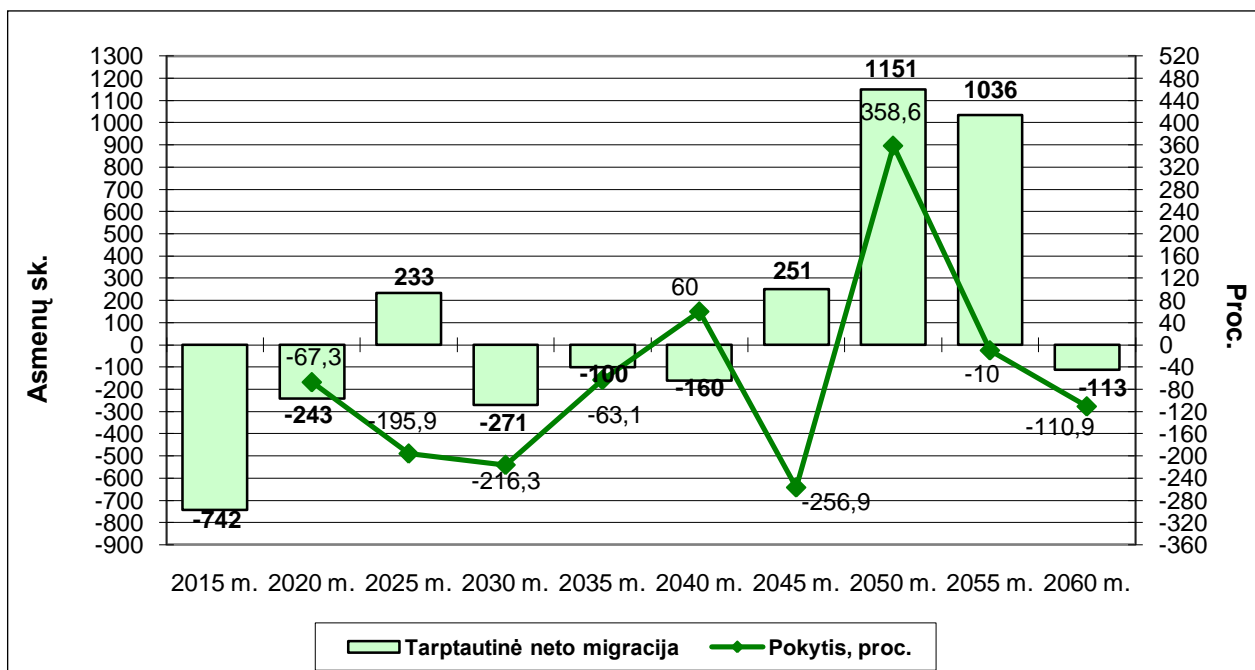
Migracijos ir jos poveikio tyrimas parodė, kad migracija yra vienas iš veiksnių, lemiančių šalies ekonominę ir socialinę raidą. Todėl labai svarbu, numatant šalies ateities socioekonominės perspektyvas, įvertinti būsimas migracijos tendencijas ir nustatyti priemones šiam procesui reguliuoti. Tuo tikslu šiame skyriuje pateikiama Lietuvos migracijos proceso prognozė ir aptariamos migracijos proceso reguliavimo priemonės.

3.1. Migracijos proceso prognozė

Per praėjusius analizuojamus aštuonerius metus Lietuvos socialiniai ir ekonominiai pokyčiai buvo ženklūs. Tai lėmė 2008 m. prasidėjęs ir sekančiais metais dar smarkiau įsibėgėjęs pasaulinis ekonomikos nuosmūkis, sudavęs ypatingai stiprų smūgį Lietuvos ekonominei ir socialinei aplinkai, kurio pasekmės jaučiamos iki šių dienų. Kadangi, kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, migracija yra veikiamą šalyje vykstančių ekonominių ir socialinių procesų bei šie įvykiai akivaizdžiai paveikė Lietuvoje vykstančius migracijos procesus, todėl analizuojamos net tik migracijos proceso, bet ir rodiklių, galinčių daryti įtaką žmonių migracijai, perspektyvos.

Taigi, dėl minėtų šalių paveikusių procesų ateityje vyksiančius migracijos procesus prognozuoti įprastinių statistinių metodų pagalba būtų sudėtinga ir rezultatai būtų neadekvatūs būsimai realiai situacijai. Dėl šios priežasties, norint nustatyti ateities migracijos mastus ir jų poveikį Lietuvos socioekonomikai, tikslinga naudoti loginę analizę ir remiamasi ekspertų nuomone. Šiuo atveju analizuojamos Lietuvos Statistikos Departamento, Lietuvos darbo biržos prognozės, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos rodiklių projekcijos, Swedbank, Lietuvos Banko, Danske Banko, SEB Vilniaus Banko, DnB Nord Banko ekspertų ir finansų analitikų išvados.

Lietuvos Statistikos Departamentas (2009) pateikia Europos Sąjungos statistikos tarnybos parengtas Lietuvos tarptautinės neto migracijos prognozes 2015 - 2060 m. laikotarpiui (16 pav.). Pagal šį šaltinį didesnę dalį laikotarpio dominuos neigiama neto migracija, t. y. emigravusiųjų asmenų skaičius viršys imigravusiųjų asmenų skaičių, tačiau daug mažesniais mastais nei 2003 – 2010 m. laikotarpiu. Didžiausia neigiama neto migracija prognozuojama artimiausiais 2015 m., kuomet šis rodiklis sieks 742 asmenų. Likusiais metais neigiama neto migracija bus mažesnė ir balansuos nuo 271 iki 100 asmenų. Nors pastarųjų aštuonerių metų neto migracija kiekvienais buvo neigiama, tačiau 2025 m. ir 2045 – 2055 m. laikotarpiu prognozuojama, kad imigravusiųjų skaičius bus didesnis nei emigravusiųjų ir padidėjusi daugiau nei 4 kartus 2050 m. bei 2055 m. teigiama neto migracija viršys netgi 1000 asmenų.

16 pav. Tarptautinė neto migracija (asmenų sk.) ir jos pokytis (proc.) 2003 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos Departamento duomenimis

Nepaisant to, kad numatomos ateities migracijos tendencijos dėl imigracijos skatinimo politikos yra optimistiškesnės nei praėjusiu 2003 – 2010 m. laikotarpiu, tačiau pastarojo laikotarpio didelių emigracijos srautų padariniai atsilies ateities kartoms. Remiantis Statistikos Departamento pateiktais duomenimis galima teigti, kad pastarųjų aštuonerių metų emigracija bei neigiama natūrali gyventojų skaičiaus kaita, nepaisant prognozuojamų mažesnių neigiamų ar netgi gana išaugusių teigiamų neto migracijų, paveiks Lietuvos gyventojų skaičių ateityje ir jis sumažės iki 2547678 gyventojų 2060 metais. Neigiama ir vis didėjanti natūrali gyventojų skaičiaus kaita rodo, kad didės Lietuvoje gyvenančių asmenų amžiaus disbalansas bei intensyvės gyventojų senėjimo procesas, todėl galima teigti, kad į šalį imigruos daugiau vyresnio amžiaus gyventojų.

Kiti šaltiniai atsiriboja nuo konkretnių ar ilgesnio laiko tarpo migracijos proceso prognozių, jas vertina remdamiesi pagrindinių makroekonominių rodiklių pokyčiais. Dažniausiai, kaip pagrindinis būsimus migracijos srautus lemsiantis veiksnys, išskiriamas nedarbo lygis.

Nedarbo lygį Finansų Ministerijos, Swedbank, Danske Banko, SEB Vilniaus banko, DnB Nord banko analitikai ir ekspertai prognozuoja skirtingai (32 lentelė). Optimistiškiausias perspektyvas ir net ketveriems metams į priekį pateikia Finansų ministerija. Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos specialistai numato, kad nedarbo lygis 2011 m. sumažės iki 14,9 proc., o 2012–2014 m. toliau nuosekliai mažės ir atitinkamai sudarys 11,5 proc., 9,3 proc. ir 7,8 procento. Pesimistiškiausias ateinančių kelerių metų nedarbo lygio prognozes pateikia Danske bankas, kurio analitikų nuomone tiek

2011 m., tiek 2012 m. jis viršys 16 proc. Panašiausios nuomonės laikosi DNB Nord, Swedbank, Lietuvos ir SEB Vilniaus banko analitikai, kurių nuomones apibendrinus galima teigti, kad 2011 m. nedarbo lygis kis nuo 14,5 iki 15,5 proc, o 2012 m. nuo 13 iki 13,5 proc.

32 lentelė

Nedarbo lygio Lietuvoje prognozės 2011 – 2014 m., proc.

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Finansų ministerija	14,9	11,5	9,3	7,8
Danske Bankas	16,5	16,1	-	-
Lietuvos Bankas	15,5	13,2		
DnB Nord Bankas	14,5	13	-	-
Swedbank	15,5	13,5	-	-
SEB Vilniaus Bankas	15	13	-	-

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos ir Danske Banko, Lietuvos Banko, DnB Nord Banko, Swedbank, SEB Vilniaus Banko duomenimis.

Nors nedarbo lygio prognozės ir skiriasi, tačiau visuose minėtuose šaltiniuose laikomasi nuomonės, kad aukštas nedarbo lygis Lietuvoje bus viena iš pagrindinių emigracijos priežasčių ir tai pratęs 2008 m. prasidėjusį antrą emigracijos etapą. Tuo pačiu Lietuvos Banko analitikų teigimu suintensyvėjusi emigracija gali labiau nei tikimasi sumažinti prognozuojamą nedarbo lygį artimiausiais metais ir taip pašalinti dalį nedarbo problemos. Tačiau kaip pastebi Finansų ministerijos analitikai, emigracijos srautų pokyčius ir jų poveikį nedarbo mažėjimui yra sudėtinga tiksliai įvertinti, kadangi nuo 2010 metų balandžio mėn. stipriai išaugo emigrantų siekis įteisinti savo išvykimą dėl Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatytos prievolės nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

Swedbank ekspertų teigimu, kai kurie ūkio sektoriai (pvz, transportas, gamybos) jau 2010 m. signalizavo apie darbo jėgos trūkumą, kurios dalis emigravo sunkiuoju 2009 m. laikotarpiu. Be to, 2011-2012 m. darbo jėgos skaičius dar mažės dėl besitęsiančios emigracijos ir demografinės situacijos sukulto gyventojų skaičiaus mažėjimo. SEB Vilniaus banko ekspertai akcentuoja tai, kad neigiamą natūralų prieaugį patirianti ir „išsivažinėjanti“ valstybė yra nebepajėgi generuoti ne tik kažkada buvusios 8–10 proc., bet net ir nuosaikios 5–6 proc. plėtros, kadangi jos būtų įmanoma pasiekti tik keliant darbo našumą kasmet 10–15 proc.

SEB Vilniaus Banko analitikai įspėja, kad darbo jėgos praradimas gresia katastrofiškais nuostoliais socialinės apsaugos sistemai ir sukuria situaciją, kuomet darbdaviai nebegali rasti rinkoje tinkamos kvalifikacijos ir patirties darbuotojų, nors nedarbo lygis Lietuvoje išlieka vienas iš didžiausių Europos

Sajungoje. SEB Vilniaus Banko analitikų teiginiui dėl tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumo pritaria ir Darbo biržos ekspertai teigdami, kad specialistų trūkumas — tik didės. Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių darbo rinkose matantys didesnes galimybes, neatsižvelgdami į kalbos barjerą ar laukiančią konkurenciją, darbo neturintys žmonės ir toliau rinksis išvykimą, nei įsidarbinimą Lietuvoje.

SEB Vilniaus Banko analitikai teigia, kad galimybės emigruoti tampa vis labiau viliojančios dėl to, kad pagrindinių emigracijos „taikinių“ ekonomikos padėtis gerėja sparčiau nei Lietuvoje. Pagrindinėse emigracijos šalyse, t.y. Jungtinėje Karalystėje, JAV, Vokietijoje, išskyrus didelio biudžeto deficito kamuojamą Airiją, ekonominė padėtis jau normalizuojasi ar net matoma augimo požymių (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

Darbo biržos ekspertai mano, kad ypač reikšmingai šiame kontekste atrodo nuo 2011 metų atsivėrusi Vokietijos darbo rinka. Nemažai tautiečių ir nesistengia atsispirti šiems pagundoms, ketindami emigruoti artimiausioje ateityje. Be to, pagal darbdavių prognozes, emigravusiems tautiečiams Lietuvoje artimiausiais metais nebus sukurta tokių patrauklių darbo vietų, kad šie grįžtų. Įvertinus šias aplinkybes, darbdaviai, nerandantys darbuotojų vietinėje darbo rinkoje, bus priversti ieškoti pigesnės, menkai kvalifikuotos darbo jėgos trečiųjų šalių darbo rinkose.

Kaip teigia DnB Nord Banko ekspertai, ne tik aukštas nedarbo lygis, bet ir gerokai žemesnis nei ES senbuvėse darbo užmokestis bus taip pat viena iš pagrindinių emigracijos paskatų. Pagal SEB Vilniaus Banko analitikus Vakarų šalyse minimalioji mėnesinė alga gerokai viršija mokamą Lietuvoje. Eurostat duomenimis, Airijoje minimalioji mėnesinė alga 2011 m. pradžioje buvo 1462 eurai per mėnesį, Jungtinėje Karalystėje – 1139 eurai, JAV – 940 eurų, Ispanijoje – 748 eurai, tuo tarpu Vokietijoje ir Skandinavijos šalyse ji valstybės mastu nenustatoma.

SEB Vilniaus banko analitikai neabejoja, kad dėl įsibėgėjančios emigracijos bangos, gerėjančios ekonomikos padėties bei brangstančių valiutų artimiausiais metais perlaidos sieks naujų rekordų. Nors pastebima, kad daugėja ilgalaikės emigracijos su visa šeima atveju, tačiau perlaidų gausėjimo artimiausiais metais tai nepajėgs sustabdyti.

Apibendrinant Lietuvos Statistikos Departamento, Lietuvos darbo biržos, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, Swedbank, Danske Banko, SEB Vilniaus Banko, DnB Nord Banko ekspertų tarptautinės migracijos ir jos poveikio Lietuvoje prognozes galima teigti, kad artimiausiu laikotarpiu emigracijos tendencijos nesikeis: srautai nemažės, nes išliks pagrindinės priežastys išvykti, t.y. aukštas nedarbo lygis, palyginus su kitomis užsienio valstybėmis žemas darbo užmokestis. Didžiausią emigrantų dalį sudarys jaunimas, imigrantų – vyresnio amžiaus žmonės. Mažėjant darbingo amžiaus

gyventojų, jiems tenkantis neaktyvių visuomenės gyventojų išlaikymo krūvis didės. Ilgesnį laiką tarpą vykstanti emigracija mažins potencialų ekonomikos augimą, pasireikš didesne skola ir mokesčių našta, mažiau patvare pensijų sistema.

3.2. Migracijos proceso reguliavimo priemonės

Kaip jau minėta, emigracija yra aktualus šiuolaikinio globalaus pasaulio reiškinys, dažnai minimas ir aptariamas įvairaus pobūdžio tekstuose ir diskursuose. Nors emigracija savaime nėra blogas reiškinys, tačiau mokslinės literatūros šaltiniuose dažniausiai išryškėja polinkis ankstesnių laikų emigraciją iš Lietuvos vertinti neutraliai ar teigiamai, o šiandieninę – daugiausiai negatyviai. Paprastai šiuolaikinė emigracija suvokiama kaip grėsmė Lietuvai. Tuo tarpu nors buvo baiminamasi, kad, įstojus į ES, imigrantų srautas ženkliai padidės, tačiau kol kas tai nėra stebima. Griežta imigracijos politika ir palyginti nepatraukli socialinė bei ekonominė šalies būklė apsprendė, kad imigracijos srautai į Lietuvą per visą nepriklausomybės laikotarpį išlieka gana nedideli. Nors didžiąją imigrantų dalį sudaro grįžtantys Lietuvos gyventojai, tačiau grįžtančių emigrantų dalis palyginti su emigracijos srautais iš šalies yra palyginti nedidelė. Todėl esant šiam emigracijos ir imigracijos (ypatingai Lietuvos piliečių) disbalansui būtina imtis priemonių, skirtų emigracijos ir imigracijos (tuo pačiu ir reemigracijos) problemoms spręsti, jų srautams reguliuoti, siekiant kuo labiau sumažinti neigiamas migracijos pasekmes šalies socioekonomikai.

Kaip teigia Stulgienė ir Daunorienė (2009) emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti, todėl svarbu gerinti bendrą ekonominę situaciją. Lietuvos gyventojų galimybių sudarymas gauti didesnes pajamas, remiantis Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktu tyrimu (2006), yra valstybės priemonėmis pasiekiamos pagrindinės emigracijos priežasties pašalinimas.

Pasak Tracevičiūtės (2010) šiandien ekonominė politika Lietuvoje turėtų būti orientuota į ūkio konkurencingumo didinimą ir jo plėtros spartinimą. Kai 2006-2007 metais Lietuvos ekonomika sparčiai augo, emigracija buvo prislopusi, nes nebuvo prasmės išvykti, numatant geras šalies ekonomines perspektyvas. Taigi emigraciją sustabdytų, spartus ūkio augimas ir gerų darbo vietų kūrimas. Tai patvirtina ir DnB NORD banko analitikai, kurie teigia, kad kova su bedarbyste ir sparti ūkio plėtra be išlygų turi būti pagrindiniais Vyriausybės prioritetais jos veiksmuose.

Kadziausko (2007) teigimu migraciją galima sureguliuoti, jeigu valdžios dėmesys bei ištekliai nukryptų į esminių priemonių, kurios sumažintų motyvą emigruoti, įgyvendinimą - patogesnių

sąlygų užsidirbti sudarymas, skatinat bei kuriant palankesnes sąlygas verslui plėtoti, sveikatos bei švietimo reformų ilgalaikės gyvenimo kokybės užtikrinimas bei viešojo administravimo pertvarkymas. Kadangi valstybė savo ekonomine politika reguliuoja svarbiausias darbo sąlygų dalis, tokias kaip darbo valandos, atostogų trukmė minimalus darbo užmokestis ir pan., o visa tai, kas susiję su darbu, tiesiogiai įtakoja apsisprendimą migruoti, todėl siekiant sumažinti gyventojų apsisprendimą migruoti, ieškant geresnių darbo sąlygų, reikia sudaryti kuo daugiau galimybių darbuotojui susitarti su darbdaviu.

Ypač svarbu mažinti „protų nutekėjimą“. Protų nutekėjimo problemą nagrinėjantys mokslininkai ir ekspertai paprastai sutaria dėl vieno – kad geriausi specialistai nepalikėtų savo šalies, pirmiausia reikia, kad ji būtų trokštama vieta dirbti ir siekti karjeros. Šviesiausi protai visada prarandami ten, kur aukštesnės pareigos, karjera ir atlyginimas priklauso ne nuo gebėjimų ir nuopelnų, o nuo pažinčių, protekcijų ar politinės konjunktūros. Lygiai taip pat svarbi yra studijų finansavimo sistema. Įvairiose valstybėse smarkiai subsidijuojamas aukštasis mokslas sukuria prielaidas absolventams išvykti – tokių subsidijų pakeitimas paskolų sistema leistų išlaikyti valstybėje daugiau kvalifikuotų specialistų. Mėginant neutralizuoti proto nutekėjimo priežastis svarbus vaidmuo tenka mokslo ir technologijų politikai. Plėtodama išskirtinius mokslinių tyrimų centrus ir kurdama sąlygas naujovių diegimui bei pažangių technologijų verslui, šalis gali tapti patraukli tiek vietos, tiek užsienio kvalifikuotiems specialistams (Pilietinės visuomenės institutas, 2005).

Kitas ne mažiau svarbus migracijos proceso reguliavimo aspektas – išvykusiųjų asmenų grįžimo skatinimas, nes Sipavičienės (2006) teigimu vis daugiau trumpalaikių nedeklaruotų išvykų virsta ilgalaikiu buvimu ir emigracija (toks neretai ir yra šios emigracijos tikslas). Kaip teigia Žibas (2006) reikalinga ypač stipri motyvacija grįžti asmeniui, kuris siekdamas susikurti gerovę užsienyje, tam paskyrė ne vienus metus. Be to, reikia atsižvelgti ir į tai, kad grįžęs į Lietuvą asmuo susiduria su įvairiomis socialinio, ekonominio ir kitokio pobūdžio problemomis, kaip būsto ir darbo paieška, mažesnėmis pajamomis, reintegracija į visuomenę. Be to, dalį emigrantų nuo grįžimo į tėvynę sulaiko geros socialinės garantijos, taip pat gerovei kurti paimtos įvairios būsto ar vartojamosios paskolos.

Viena svarbiausių priemonių, galinčių paskatinti emigravusių asmenų grįžimą – ryšių su užsienyje gyvenančiais lietuviais palaikymas bei jų kontaktų su Lietuva palaikymo ir puoselėjimo skatinimas. Siekiant šių tikslų įgyvendinimo, būtina aiški valstybės politikos kryptis emigravusių Lietuvos gyventojų atžvilgiu. Yra būtina ne tik pasirinkti tinkamą valstybės santykių su užsienyje gyvenančiais lietuviais strategiją, bet ir realiai ją įgyvendinti, siekiant paspartinti emigravusių šalies gyventojų grįžimo į tėvynę procesus; tai kartu būtų efektyvi darbo jėgos trūkumo Lietuvoje problemos sprendimo priemonė (Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija, 2007).

Užsienio šalių vykdomoje sugrįžimo skatinimo politiką išskiriamos šios dažniausiai naudojamų priemonių grupės: informacijos sklaidos priemonės, valstybės paslaugų prieinamumo užtikrinimas grįžusiesiems bei jų šeimos nariams, mokesčių politikos priemonės, finansinė parama (padengiant dalį persikėlimo išlaidų, suteikiant lėšų verslo pradžiai ir pan.), lėšų skyrimas moksliniams projektams vykdyti. Kai kurios iš šių priemonių taikomos ne tik siekiant paskatinti grįžti savo piliečius (ar tautiečius), tačiau taip pat skatinti kitų šalių aukštos kvalifikacijos darbuotojų imigraciją bei spręsti aktualias darbo rinkos problemas. Pažymima, jog valstybės intervenciją bet kokioje srityje - įskaitant paskatas sugrįžti emigravusiems asmenims - pirmiausia galima pateisinti tada, kai rinka neveikia, t. y. nėra patenkinamos tam tikros idealios rinkos sąlygos (vienodų konkurencinių sąlygų užtikrinimas, tobula informacija, rinka kuria ryškius neigiamus arba teigiamus efektus). Todėl svarstant valstybės politikos priemones būtina vadovautis prielaida, kad grįžusiems emigrantams neturėtų būti sudaromos išskirtinės sąlygos pasilikusiųjų Lietuvoje atžvilgiu (pvz., dėl būsto įsigijimo, persikėlimo kaštų ar studijų subsidijavimo). Kita vertus, pateisinamos tos priemonės, kurios padeda grįžusiems emigrantams lygiomis sąlygomis su visais Lietuvos piliečiais naudotis valstybės teikiamomis paslaugomis ar dalyvauti konkursuose (pavyzdžiui, pedagoginėms pozicijoms aukštosiose mokyklose užimti). Tinkamos ir priemonės, skirtos paskatinti Lietuvos piliečius užsienyje dirbti legaliai taip išsaugant teisę į valstybės teikiamas paslaugas. Taip pat reikalingos priemonės, skirtos informacijos asimetrijai ir informacijos kaštams mažinti ar tiesiog tam tikriems tarp emigrantų nusistovėjusiems stereotipams pakeisti (Barcevičius, 2006).

Sėkmingas emigrantų susigrąžinimo į tėvynę įgyvendinimas užsienio šalyse visų pirma yra orientuotas į aukštos kvalifikacijos specialistų grįžtamosios migracijos skatinimą. Europos Sąjungos valstybės daugiausia kuria ir įgyvendina „protų susigrąžinimo“ programas, besivystančios šalys skatina sugrįžti tuos, kurie užsienyje studijavo ar dirbo. Taip yra todėl, kad aukštos kvalifikacijos specialistų susigrąžinimo programų įgyvendinimas reikalauja didelių finansinių išteklių ir besivystančios šalys neturi galimybių išlaikyti aukštos kvalifikacijos specialistų. Pagrindiniai instrumentai mokslininkų grįžimui ir reintegracijai kilmės šalyje skatinti yra Europos Sąjungos mokslo programos. Šių programų finansiniais instrumentais gali naudotis visos Europos Sąjungos šalys. Taip pat, skatinamos tautiečių sugrįžimą į tėvynę, Europos Sąjungos šalys (Jungtinė Karalystė, Vokietija, Prancūzija, Suomija) teikia subsidijas, premijas, teikia kitokią paramą grįžusiems migrantams (Barcevičius ir kt., 2005). Remiantis Pilietinės visuomenės institutu (2005) realios valstybės priemonės (gal net privilegijos), skatinančios nedidelių pažangios technologijų firmų kūrimąsi gali teigiamai paveikti informacinių technologijų, biotechnologijų, tikslųjų ir gamtos mokslų specialistų grįžimą.

Vienas sėkmingiausių grįžtamosios migracijos skatinimo pavyzdys yra Airija. Ši šalis, augant valstybės ekonomikai, sugebėjo pritraukti į užsienio šalis išvykusius tautiečius ir tokiu būdu sumažino nedarbą, įdiegė inovacijas biotechnologijos, informacijos, komunikacijos ir kitose srityse. Grįžtamąją migraciją paskatino ne tik ekonominis šalies pakilimas, bet ir sėkmingas priemonių taikymas. Buvo identifikuotos grįžtantiems migrantams kylančios problemos ir numatytos konkrečios priemonės šioms problemoms spręsti. Problemos buvo sprendžiamos leidžiant įvairius leidinius, kuriuose pateikiama informacija apie įsidarbinimo sąlygas, būsto įsigijimą, mokesčius ir pan., organizuojant susitikimus užsienyje, vykdant grįžtančiųjų socialinę integraciją (Barcevičius ir kt., 2005).

Išliekant dideliems migracijos srautams ir nepakankamai reemigracija, vis dažniau keliamas imigracijos skatinimo klausimas. Tačiau šiuo atžvilgiu vieningos nuomonės nėra. Pasak Sipavičienės ir Jeršovo (2010) visų pirma tai lemia Lietuvos gyventojų neigiamas nusiteikimas užsieniečių atžvilgiu („Lietuva – lietuviams“). Antra, vyrauja nuostata, kad kalbėti apie darbo imigraciją yra „nekorektiška“, žinant dabartinius emigracijos iš Lietuvos mastus ir aukštą nedarbo lygį („turime susigrąžinti išvykusius, o ne įsileisti užsieniečius“). Kaip teigia Balčiūnienė (2007) imigracija išsprendžia darbo jėgos trūkumo problemą esant ekonomikos pakilimui, tačiau, kai ekonomika pradeda stagnuoti ir šalyje mažėja darbo jėgos poreikis, imigrantai sukelia papildomų socialinių problemų. Taip pat pažymėtina, kad imigracija, kaip priemonė darbo jėgos trūkumo problemai spręsti, efektyvi tik trumpuoju laikotarpiu.

Tačiau Sipavičienė ir Jeršovas (2010) laikosi kitos nuomonės. Autorių teigimu kitų šalių praktika rodo, kad tikslinė, selektyvi, valstybės darbo rinkos poreikius atitinkanti ir ribota imigracija prisideda prie ekonomikos atgaivinimo ir turi teigiamą įtaką ilgalaikiai ekonomikos raidai. Protinga, šalies ilgalaikius interesus atitinkanti imigracija neišstumia vietnių gyventojų ir netrukdo grįžti išvykusiems. Priešingai, ji gali didinti ekonomikos potencialą, pritraukti investicijų ir daryti Lietuvą patrauklesnę patiems lietuviams.

Skatinant imigraciją galima išskirti tokias priemones: aktyviai kelti bendradarbiavimo su rytinės kaimynystės valstybėmis plėtros klausimą; reglamentuoti darbo jėgos imigraciją taip, kad ji būtų patrauklesnė ir lankstesnė nei kitose ES valstybėse, ir užtikrinti Lietuvos konkurencingumą pritraukiant trūkstamą darbo jėgą; supaprastinti ir paspartinti darbuotojų, kurių trūksta Lietuvoje, atvykimą į Lietuvą (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

Kaip vieną iš galimų priemonių, skatinančių atvykti kitų šalių mokslininkus, ypač gyvenančius ekonomiškai vis dar skurdesniuose kraštuose, tačiau turinčius intelektualinį potencialą, Pilietinės visuomenės institutas (2005) įvardija tikslinių stipendijų skyrimą. Be to, derėtų remti (tiek

stipendijomis, tiek sukuriant kitokio pobūdžio lengvatų bei galimybių ir teikiant pripažinimą) kitų kraštų mokslininkus, tyrinėjančius Lietuvą ir jos gyvenimo procesus (jos ekonomiką, politiką, verslą, visuomenės gyvenimą, kultūrą bei istoriją). Jų patirtis gali būti vertingas naujų idėjų ir sprendimų šaltinis, jeigu šie mokslininkai, neretai galintys pasinaudoti žymiai didesniais Vakarų tyrimų institucijų ištekliais ir pasauline patirtimi, bus veiksmingai įtraukti į Lietuvai rūpimų problemų svarstymą.

Apibendrinant migracijos proseso reguliavimo priemones galima daryti išvadą, kad literatūros šaltiniuose dominuoja emigracijos srautų mažinimo priemonės, kuriose akcentuojamas ekonominių emigracijos priežasčių mažinimas siekiant sustabdyti išvykstančių piliečių srautus. Šį požiūrį galima vertinti teigiamai, nes siekiama šalinti problemos priežastis, o ne taisyti jos pasekmes. Tačiau realiai sunkiai įgyvendinant emigracijos mažinimo priemones, migracijos problemų sprendimui taikomos imigracijos, tuo pačiu ir reemigracijos, skatinimo priemonės. Reemigracijos skatinimo priemonėse didžiausias dėmesys skiriamas „protų susigrąžinimui“. Tuo tarpu imigracijos srautai „tikslu“ šaliai vertinami nevienareikšmiškai ir jų didinimas laikomas trečiaeiliumi migracijos problemų sprendimo būdu. Norint sureguliuoti migracijos procesą, pasirinktos priemonės turi būti tinkamos, Lietuvos atveju daugiausiai orientuotos į šalies ekonomikos kėlimą, ir taikomos kompleksiskai.

LITERATŪRA

1. Adegboyega, B. M. (2010). Migration, literature and cultural identity: The case of Arab emigrants to the United States in the late nineteenth and early twentieth centuries. *The Social Sci.*, 5: 355-358. [žiūrėta 2010 05 20] Prieiga per internetą: <http://docsdrive.com/pdfs/medwelljournals/sscience/2010/355-358.pdf>
2. Aidis, R., Krupickaitė, D. (2007). Jaunimo emigracijos tyrimas: Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti. *Oikos: migracijos ir diasporos studijos*. Vilnius. Nr. 3.
3. *Asylum and Migration Glossary: A Tool for Better Comparability*. (2010). Brussels: European Migration Network. [žiūrėta 2010 09 04]. Prieiga per internetą: http://dofi.ibz.be/fr/statistieken/EMN_GLOSSARY_Publication_Version_January_2010.pdf
4. Azam, J. P., Gubert, F. (2006). Migrant's remittances and the household in Afrika: a review of evidence // *Journal of African Economies*, Vol. 15.
5. Balčiūnienė, I. (2007). Darbo rinkos analizė ir pasiūlymai darbo jėgos trūkumo problemai spręsti, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros prognozę 2008-2015 metams. Kaunas, 150 p. [žiūrėta 2010 10 15] Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/Darbo%20rinkos%20analize_studija%2020080114%20redaguota_UkMin.doc
6. Bankai.lt (2011). *SEB bankas: 2010 metų emigrantų pinigines perlaidos prilygo ketvirtadaliui darbo užmokesčio fondo*. [žiūrėta 2011 04 04]. Prieiga per internetą: <http://www.bankai.lt/naujienos/seb-bankas-2010-metu-emigrantu-pinigines-perlaidos-prilygo-ketvirtadaliui-darbo-uzmokescio-fondo>
7. Barcevičius, E., Tauraitė – Kawai, E., Martinaitis, Ž., Kuzmickaitė, D., Žvalionytė, D. (2005). Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės. Mokslinis tyrimas. Vilnius. P. 74. [žiūrėta 2010 05 20]. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/index.php?-971318340>
8. Barcevičius, E. (2006). Kas paskatintų sugrįžti jaunosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: konferencijos medžiaga, Vilnius, p. 28
9. Верещагина, Т. А. (2004). Миграция как фактор социально-экономического развития территории / Т.А. Верещагина, Е.С. Коростелева //Вестник Челябинского университета. Сер. 8. Экономика. Социология. Социальная работа. № 1. - с. 46-50. [žiūrėta 2010 10 15] Prieiga per internetą: http://www.lib.csu.ru/vch/8/2004_01/011.pdf
10. Beržinskienė, D. (2005). Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*: Ernesto Galvanausko tarptautinė mokslinė konferencija. Šiauliai, N.5, p.38-

41. [žiūrėta 2010 05 20] Prieiga per internetą:
<http://smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Berzinskiene.pdf>
11. Beržinskienė, D., Reizgevičienė, R., Reizgevičius, M. (2010). Migracijos įtaka darbo rinkai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (18), p. 5-17. [žiūrėta 2011 02 20] Prieiga per internetą:http://www.su.lt/images/stories/112/Ekonomika_ir_vadyba/2010_EVAP_Nr.2_18/01_Berzinskiene.pdf
12. Blanchflower, D. C. (2007). Fear, unemployment and migration. *Bank of England Quarterly Bulletin*. 47(4) [žiūrėta 2010 05 20] Prieiga per internetą:
<http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=116&hid=13&sid=cea75fbf-d927-46ac-9352-c835879fd0ec%40sessionmgr11>
13. Borjas G. J. (1989). Economic theory and international migration. *International Migration Review*, Vol. 23 (3), p. 457-485 [žiūrėta 2010 05 20] Prieiga per internetą:
<http://www.emeraldinsight.com/1362-0436.htm>.
14. Boswell, Ch. (2005). Migration in Europe. *Global Commission on international migration Policy analysis and research programme papper*. [žiūrėta 2010 05 20] Prieiga per internetą:
http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/rs/RS4.pdf
15. Brady, H. (2007). EU migration policy: an A-Z. *Research report*. [žiūrėta 2010 05 03] Prieiga per internetą: http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_813.pdf
16. Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2010). *Ekonomika ir vadybas: aktualijos ir perspektyvos*, 2(18), p.28-38. [žiūrėta 2011 02 20] Prieiga per internetą:
http://www.su.lt/images/stories/112/Ekonomika_ir_vadyba/2010_EVAP_Nr.2_18/03_Butkus.pdf
17. Capistrano, L.O., Sta-Maria, M.L. (2007). The impact of international labour migration and OFW remittances on poverty in the Philippines. [žiūrėta 2010 05 03] Prieiga per internetą:
http://images.gmanews.tv/html/research/2007/12/impact_international_labor.pdf.
18. Carolyn, S.W. (2006). Retirement migration definitions matter. [žiūrėta 2010 03 03] Prieiga per internetą: <http://fycs.ifas.ufl.edu/newsletters/rnycu06/2007/01/migration-definitionsmatter.html>
19. Carr-Saunders, A. M. (2008). Migration Policies and the Economic Crisis. // *Foreign Affairs*; Jul. 34, Vol. 12 Issue 4, p. 664-676. Prieiga per internetą:
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=30&hid=16&sid=69e03de6-371e-4689-81dd-57f5b21b0d1%40sessionmgr7>

20. Castles, S. (2002) Migration and community formation under conditions of globalization // *International migration review*. Vol. 36 (4), p. 1143 – 1168.
21. Čekanavičius, R., Kasnauskienė, G. (2009). Too high or just right? Cost-benefit approach to emigration question. *Inžinerinė ekonomika*, Nr. 1 (61), 28-36. [žiūrėta 2010 05 20] Prieiga per internetą: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeko/61/1392-2758-2009-1-61-28.pdf>
22. Dapkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2008). Lūkesčių įtaka emigracijai. *Ekonomika ir vadyba*, p. 343-349.
23. *Darbo migracijos ypatumai – veiksniai, pasekmės ir tendencijos – Kauno mieste*. VDU, Socialinis darbo institutas. VšĮ Šeimos santykių institutas. Kaunas. 2007, p. 6 – 11.
24. Darbo rinkos prognozė (2011). Lietuvos darbo birža [žiūrėta 2011 04 02]. Prieiga per internetą: http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Documents/prognoze_2011.pdf
25. Daugėla, V., Kazlauskienė, A., Snieška, V. (2000). Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. *Inžinerinė ekonomika*, 5 (20).
26. Daugherty, H. G., Kammeyer K. C. W. (1996). *An introduction to population*. New York: The Guilford press, p. 332 [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://books.google.lt/books?id=BEw78usS_eIC&printsec=frontcover&dq=Daugherty+Kammeyer.+A+n+introduction+to+population&source=bl&ots=JKf4wbnoiC&sig=GQioP2Tr0Y75pZB9yZ-hCzM1eY&hl=lt&ei=jzwoTMyvGI2IOOy8tLoC&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CBwQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false
27. Diehl, C., Dixon, W.D. (2005). New research challenges notion of german „Brain Drain“. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.migrationinformation.org/USfocus/display.cfm?ID=328>
28. Dustmann, C., I. Fadlon, & Y. Weiss. (2010). Return Migration, Human Capital Accumulation, and the Brain Drain. [žiūrėta 2010 09 04]. Prieiga per internetą: http://www.iza.org/conference_files/worldb2010/dustmann_c93.pdf
29. Gliosaitė, K. (2004). Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: pradedimai ir laimėjimai, p. 7-11, Seminaras, VDU. [žiūrėta 2010 05 02] Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf
30. Globalization 101. (2010). Migration and Globalization., The Levin Institute, p.11-19. [žiūrėta 2010 09 04]. Prieiga per internetą: <http://www.globalization101.org/uploads/File/Migration/migration2010.pdf>
31. Grižas, R. A. (2000). Tarptautiniai valiutiniai – finansiniai santykiai ir globalizacija. VU
32. Gruževskis, B. (2006). Migracijos pasekmės darbo rinkai. *Darbo ir socialinių tyrimų instituto pranešimas*. [žiūrėta 2010 01 18]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/Gruzevskis.ppt>

33. Guenther, J. (2000). Regional unemployment differentials and internal migration in Hungary. *South-East Europe Review*, 1/2000, p. 135 – 146.
34. Hanson, G. H. (2006). Illegal Migration from Mexico to the United States. *National Bureau of Economic Research Working Paper No. 12141*. Cambridge, MA [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/papers/w12141.pdf>
35. Islam, A. (2007). Immigration unemployment relationship: the Evidence from Canada.// *Australian Economic Papers*. Vol. 46 Issue 1, p. 52-66.
36. Jančaitytė, R. (2009). Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/documents/tarpkulturines_kompetencijos.pdf
37. Junevičius, A. (2002) Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos sąjungai bei Lietuvai. *Socialiniai mokslai*,. 1 (33). p. 85 – 89.
38. Jurgelaitienė, G. (2000). Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje: mokslinis-metodinis leidinys parengtas pagal Tempus Phare projektą „Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje“. Vilnius: LTA Leidybos centras.
39. Kadziauskas, G. (2007). Ko nežino emigrantai, bet žino Lietuvos valdžia? Ir rengiasi pasakyti. [žiūrėta 2011 03 30]. Prieiga per internetą http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ko_nezino_emigrantai_bet_zino_lietuvos_valdzia_ir_rengiasi_pasakyti/4080
40. Kadziauskas, G. (2005). Europinis nedarbas Lietuvoje: ar to išvengsime. [žiūrėta 2011 03 30]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Straipsn/Ek20.phtml>
41. Kaminskienė, R. (2009). Demografiniai statistiniai rodikliai ir migracijos srautai. *Šiuolaikinės migracijos monitoringas: projekto medžiaga*. [žiūrėta 2011 02 11]. Prieiga per internetą: <http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.739>
42. Karpavicius, S. (2006). Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. *Pinigų studijos 2006*. p. 21-41. Vilnius: UAB “Baltijos kopa”.
43. Kasnauskienė, G. (2002). Globalizacija ir nauji tarptautinės migracijos bruožai. *Ekonomika*, Nr. 60, p. 47-55.
44. Kasnauskienė, G. (2005). Gyventojų migracinės teorijos. *Lietuvos statistikos darbai 2005/II*. ISSN 1392-642X., p.4-13.
45. Kasnauskienė G. (2006). Demografijos pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

46. Kazlauskienė, A., Mrazauskienė, B.(2005). Tarptautinė darbo jėgos migracija: šiuolaikiniai procesai ir poveikis šalies ekonomikai // *Ekonomika ir vadyba: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologij.
47. King, R., Skeldon, R., Vullnetari, J. (2008). Internal and international migration: bridging the theoretical divide. *Research paper*. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.sussex.ac.uk/migration/1-3-3.html>
48. Kripaitis, R., Romikaitytė, B. (2005). Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai, p. 171 -179. [žiūrėta 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanaukas%202005/2005%20m.%20leidinys/Kripaitis_Romikaityte.pdf
49. Krumplytė, J., Palumickaitė, J., Obrikytė, Ž. (2005). Darbo jėgos migracijos įtaka moderniai organizacijai žinių visuomenėje. *Organizacijų vadyba : sisteminiai tyrimai*, 35 (36), p. 81-93.
50. Kuzmickaitė, D. (2004). Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai. Seminaras/Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. Pilietinės visuomenės institutas. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf
51. Lacroix, T. (2008). Migration and Development research scoping study. *Governance and Social Development Resource Centre*. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.dfid.gov.uk/r4d/pdf/ScopingStudyMigration.pdf>
52. Lazutka, R., Matulionis, V., Stankūnienė, V. (2005). Lietuva Europos Sąjungoje//Socialinių tyrimų institutas, Vilnius, p.89.
53. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. (2007). SEB Vilniaus banko makroekonomikos apžvalga. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.seb.lt/pow/content/seb_lt/pdf/lt/LMA_Nr29.pdf
54. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija (2007). Darbo rinkos analizė ir pasiūlymai darbo jėgos trūkumo problemai spręsti, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros prognozę 2008-2015 metams. Taikomasis mokslinis tyrimas. Kaunas: UAB „ETKC“. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/Darbo%20rinkos%20analize_studija%2020080114%20redaguota_UkMin.doc
55. Malinauskas, G. (2006) Dalinės darbo migracijos ypatumai Lietuvoje // Konferencija LR Seime. Vilnius. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/doc2/NPHVJLXC.PPThtml>

56. Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. (2007). *Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti?* [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/47/str112-134.pdf>
57. Martinkus, B. (2006). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
58. Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas: Technologija.
59. Maslauskaitė, A. (2005). *Šeima ir šeimos politika: patirtis ir nekonservatyvios politikos gairės*. Vilnius: demokratinės politikos institutas.
60. Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. (2007). Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinė šeimos genėzė, funkcijos, raidos perspektyvos. *Tarptautinė migracijos organizacija*. Vilnius. p. 230 [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/seima-abipus-sienos.pdf>
61. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, Vol. 19 (3), p. 431 - 466.
62. Matiušaitytė, R. (2003). Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. *Ekonomika*. Nr. 63, p. 1 – 8.
63. Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams (2006). Lietuvos laisvosios rinkos institutas. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324
64. Millard, S., Scott, A., Sensier, M. (1997). The labour market over the business cycle: can theory fit the facts? *Oxford review of economic policy*, 13 (3), 70-92 [žiūrėta 2010 05 05]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=13&hid=7&sid=916c5c36-7cb4-48e5-b329-cb04fde8e8ad%40sessionmgr4>
65. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). Migracijos tendencijos. *Lietuvos statistikos darbai*, Statistikos departamentas. Nr. 7, p. 16-22.
66. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). Migracijos tendencijos. *Lietuvos statistikos darbai*, Statistikos departamentas. Nr. 7, p. 16-22.
67. Mohapatra, S., G. Joseph, & D. Ratha. (2009). Remittances and Natural Disasters, Ex-post Response and Contribution to Ex-ante Preparedness. *Policy Research Working Paper*, No. 4972, The World Bank. [žiūrėta 2010 09 04]. Prieiga per internetą:

<http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/4972.pdf?expires=1302039794&id=id&accname=guest&checksum=F3CCD7B32E77F0D3F1E2F7B829FF282E>

68. Nedzinskas, E., Janušauskas, A. (2008) Didėjanti imigracija : galimas iššūkis viešajam saugumui. // Verslo ir teisės aktualijos. Vilnius : Vilniaus teisės ir verslo kolegija.. ISSN 1822-9530. Vol. 2, p. 78-84. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.ttvam.lt/uploads/documents/leidiniai_versl_teis_akt_t2/1185.pdf
69. Neverauskienė, L.O., Pocius, A. (2008). Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir jų įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos. *Ekonomika*. p. 147-163. [žiūrėta 2010 05 10]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/82/147-163.pdf>
70. Page, J. and Plaza, S. (2006). Migration remittances and development: a review of global evidence // *Journal of African economies*, Vol.00. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://siteresources.worldbank.org/INTAFROFFCHIECO/Resources/Migration_Remittances_and_Development.doc
71. Paulavičius, K. (2001). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
72. Pilietinės visuomenės institutas (2005). *Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai*. Vilnius: VŠĮ „Pilietinės visuomenės institutas“. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf
73. Pilinkienė, V. (2009). Tarptautiniai ekonominiai santykiai. Kaunas: „Technologija“, p. 61-82
74. Prakapienė, D. (2007). Demografijos pagrindai. Kaunas: „Šviesa“, p. 144.
75. Raškiniš, D. (2006). Minimalaus darbo užmokesčio ir neapmokestinamo pajamų dydžio didinimo prielaidos ir poveikis // Lietuvos Respublikos Trišalės Tarybos tyrimo medžiaga. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: www.lrtt.lt/tyrimai/MDU%20didinimo%20poveikis%2020061016-Raskinis.doc
76. Ratha, D., Mohapatra, S., Scheja, E. (2011). Impact of migration on economic and social development : a review of evidence and emerging issues. *Policy Research Working Paper Series 5558*, The World Bank. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/02/07/000158349_20110207093552/Rendered/PDF/WPS5558.pdf
77. Rudytė, D., Beržinskienė, D., Prichotskytė, F. (2008). Darbo užmokesčio diferenciacija: veiksniai ir tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12): 251-261. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/filemanager/download/6304/Rudyte.pdf>

78. Sipavičienė, A. (2006). Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/A.Sipaviciene-migrac..pdf>
79. Sipavičienė, A., Jeršovas, M. (2010). Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje / Europos migracijos tinklas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 79 [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/doc1_17201_2598397.pdf
80. Shrivastava, O.S. (1995). *Demography and population studies*. Bhopal. p. 615
81. Stankūnienė, V. (1995). Lietuvos demografiniai pokyčiai ir gyventojų politika. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
82. Stankūnienė V. (2006). Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida. *Lietuvos statistikos departamentas*, Vilnius.
83. Stankūnienė, V., Jasilionis, D., Mikulionienė, S., Sipavičienė, A. (2007). *Lietuvos demografinės raidos iššūkiai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
84. Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, Nr.14, p. 948-998 [žiūrėta 2010 05 02]. Prieiga per internetą: <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-984.pdf>
85. Šavareikienė, D., Matuzienė, I., Žičkienė, S. (2005). Legali emigracija į Europos sąjungą: motyvaciniai aspektai. *Socialiniai tyrimai*. Nr.1 (5), p.129-135.
86. Taylor, J. E., Mora, J., Adams, R.(2005). Remittances, Inequality and Poverty: Evidence from Rural Mexico. University of California, Davis, *ARE Working Paper* 05'003. [žiūrėta 2010 04 01]. Prieiga per internetą: <http://repositories.cdlib.org/are/arewp/05-003/>
87. Tracevičiūtė, R. (2010). Ateities spalvos - ne vien rožinės. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: http://www.lzinios.lt/lt/2010-08-02/dienos_temos/ateities_spalvos_ne_vien_rozines.html
88. Tsianos, V., Hess, S., Karakayali, S. (2009). Transnational migration theory and method of an ethnographic analysis of border regimes. *Research report*. [žiūrėta 2010 09 08] Prieiga per internetą: <http://www.sussex.ac.uk/migration/1-3-3.html>
89. Užsienio lietuvių rėmimo centras (2007). *Užduotis Lietuvai: nuo protų nutekėjimo prie protų pritraukimo*. Projekto „Protų susigražinimo programos parengimas ir įgyvendinimas“ baigiamasis leidinys. Vilnius, 45 p.
90. Vetlov, I. (2003). Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. [žiūrėta 2010 09 08]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2003_3/vetlov.pdf

91. Vaitekūnas S. (2006). Gyventojai per du tūkstantmečius. *Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas*, Vilnius. p.478
92. Vildžiūnienė, A. Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai. [žiūrėta 2010 02 03]. Prieiga per internetą: <http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>
93. Žibas, K. (2006). *Emigracija ir jos valdymas*. [žiūrėta 2010 04 03]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/55893>
94. Weiss, Th. L. (2003). Approaches to and diversity of international migration. *World Migration*
95. 2003. Managing Migration. *Challenges and Responses for people on the Move. Vol. 2*, IOM, p. 4-24.
96. Wiśniewski, J. ir kt. (2008). 4 years of Poland's membership in the EU: analysis of social and economic benefits and costs. *Office of the Committee for European Integration*, ISBN 978-83-7567-023-3 [žiūrėta 2010 09 08] Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/5th_enlargement/facts_figures/4_years_poland_en.pdf

Statistinės informacijos šaltiniai:

97. Bendras vidaus produktas (BVP). *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M2010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=13641&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
98. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas. *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3030905&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=7642&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
99. Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaruoję išvykimą. Požymiai: lytis, santuokinė padėtis ir metai. *Statistikos departamentas*. Žiūrėta [2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020105&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=6285&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
100. Emigrantai, deklaruoję išvykimą. Požymiai: būsimą gyvenamąją vietą (valstybę) ir metai. *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020104&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=6284&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

101. Emigrantai (15 m. ir vyresni), nedeklaravę išvykimo . Požymiai: kvalifikacijos lygmuo ir metai. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020108&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=6288&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14>
102. Emigrantai, deklaruojant išvykimą. Požymiai: lytis, amžius ir metai. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020103&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=7371&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14>
103. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo. Požymiai: išvykimo priežastis. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020106&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17679&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
104. Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaruojant išvykimą. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020105&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=6285&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
105. Gimusieji. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 09]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010501&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17675&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
106. Ilgalaikio nedarbo lygis (nuo darbo jėgos). *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3030904&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17669&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>
107. Imigrantai. Požymiai: lytis, amžius, metai. *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020112&PLanguage=0&>

[TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17676&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=](http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020114&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17676&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=)

108. Imigrantai. Požymiai: pilietybė. *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020114&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17677&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

109. Ištuokų skaičius. *Statistikos departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010401&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17673&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

110. Lietuvos banko duomenų bazė. [žiūrėta 2010 09 08] Prieiga per internetą:

<http://www.lb.lt/statistics/statbrowser.aspx?group=7232>

111. Santuokų skaičius. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010301&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17672&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

112. Tarptautinė migracija. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10] Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3020102&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=6282&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

113. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 09] prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3060801&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17671&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

114. Vidutinis metinis gyventojų skaičius. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 09] prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17674&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

115. 15-24 asmenų nedarbo lygis. *Statistikos Departamentas*. [žiūrėta 2011 03 10] prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3030903&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=17670&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Pateikiamas pagrindinių sąvokų remiantis šaltiniais: Bendorienė (2005), Gudonavičiūtė-Bartosevičienė (1997), Svieška (2005), Tassinopoulos (1999), Martinkus ir kt. (2000), Diehl, Dixon, (2005), Prakapienė(2007), Jakutis ir kt. (2005) ir Higienos instituto Sveikatos informacijos centras (2010).

B

Bendrasis vidaus produktas (BVP) – visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų šalyje per tam tikrą laikotarpį (paprastai per metus), naudojant šalies ekonomikos išteklius, rinkos kainų suma.

D

Darbo jėga – užimtieji ir bedarbiai.

Darbo jėgos aktyvumo lygis - rodiklis, išreiškiamas darbo jėgos ir visų gyventojų santykiu.

Darbo rinka – vieta arba procedūra, kurioje sąveikauja darbdavys, darbuotojas ir darboieškantis asmuo, norėdami sutarti dėl darbinės veiklos (apmokamo užimtumo) sąlygų, laiko, darbo užmokesčio, socialinių išmokų ir garantijų bei pan.

E

Emigracija – žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas šalis.

Emigrantas – asmuo išsikėlęs gyventi į kitą šalį.

Emigruoti – išsikelti gyventi į kitą šalį.

I

Imigrantas – asmuo, atvykstantis gyventi iš vienos šalies į kitą pasirinktą šalį.

Išorinė arba tarptautinė migracija – gyventojų judėjimas per valstybių sienas.

J

Jaunimas – tai asmenys nuo 15 iki 24 metų amžiaus.

M

Migracija – gyventojų kėlimasis iš vienos vietos į kitą.

Migracijos saldo – skirtumas tarp atvykusiųjų ir išvykusiųjų.

Migrantas – iškeliaujantis, persikeliantis žmogus.

Migruoti – keisti nuolatinio gyvenimo, buvimo vietą, keltis kitur gyventi.

N

Nedarbas - nevysiškas darbo jėgos išteklių panaudojimas ekonominėje veikloje.

Nedarbo lygis – rodiklis, išreiškiamas ieškančių darbo asmenų ir visos darbo jėgos santykiu.

P

Protų cirkuliacija – kvalifikuotų ir išsilavinusių asmenų laikinas išvykimas, siekiant studijuoti, įgyti darbo patirties, naujų įgūdžių, ir grįžimas dirbti į savo šalį.

Protų nutekėjimas – vienos krypties emigracijos srautas, kai iš šalies išvykstama dėl geresnio atlyginimo, aukštesnės gyvenimo kokybės motyvų ir pan.

U

Užimtumo lygis – užimtų gyventojų ir tiriamojo amžiaus grupės gyventojų skaičiaus santykis.

Užimti gyventojai – dirbantys visų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ir organizacijose, įskaitant dirbančius ūkininkų ūkiuose, bei atliekantys karinę tarnybą ar esantys įkalinimo įstaigose asmenys

V

Vaikai– tai asmenys nuo 0 iki 14 metų amžiaus.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Dėl skirtingos migracijos proceso sampratos apibrėžti šį reiškinį vienareikšmiškai yra sudėtinga, tačiau migracijos apibūdinimuose vyrauja pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos keitimas), laiko (persikėlimas tam tikram laikui) ir tikslo (siekiant didesnio darbo užmokesčio ir pan.) dimensijos. Nors ekonominis motyvas yra viena iš pagrindinių migracijos priežasčių, tačiau neekonominiai motyvai taip pat vaidina svarbų vaidmenį migracijos procesuose. Neekonominiai veiksniai daro įtaką galutiniam apsiprendimui, migruoti ar ne, kurio pradą siejamas su ekonominiais veiksniais, priklausančiais nuo šalyje vykstančių procesų. Taigi visos migracijos priežastys, nepriklausomai nuo jų kilmės, yra tarpusavyje susijusios. Migracijos poveikį šalies socioekonomikai galima vertinti tiek neigiamai, tiek teigiamai, priklausomai nuo kiekvienos šalies išsivystymo lygio, socialinės padėties, migrantų srautų dydžio ir kt.

2. Ekonominė situacija šalyje stipriai veikė Lietuvos gyventojų tarptautinį judėjimą, o privalomasis sveikatos draudimo mokestis atskleidė tikruosius emigracijos mastus. Lietuvos ekonominis nuosmūkis pirmaisiais jo metais labiausiai paveikė vidutinio amžiaus ir ypač vyrų emigracijos padidėjimą, kurios pagrindinis tikslas – materialinė gerovė. Apie trumpalaikės emigracijos vertimąsi ilgalaike byloje vykstantis šeimų susijungimo procesas, kuomet vyrų emigracijos srautai mažėja, o moterų didėja. Tebesitęsiančios ekonominio nuosmūgio pasekmės įtakoja ir jaunimo emigraciją, kurios tikslas darbas arba studijos užsienyje, tad Lietuva, investavusi į žmogiškąjį kapitalą, jį gali prarasti dažnai negrįžtamai. Tikslo šalių pasirinkimą lemia atitinkamose šalyse vis didėjantis migracijos tinklas, palengvinantis adaptaciją.

3. Lietuvai būdingas reemigracijos procesas, kuomet išvykę svetur šios Lietuvos piliečiai grįžta atgal, tačiau palyginus imigracijos srautus su emigracijos srautais, grįžta tik gana nedidelė dalis išvykusių. Ekonominis sunkmetis pakoregavo imigraciją neigiama linkme, Lietuva užsieniečiams tampa vis mažiau patraukli.

4. Emigrantų piniginės perlaidos priklauso nuo emigracijos masto, o pastarasis yra įtakojamas šalyje vykstančių ir su šalimi susijusių procesų. 2004 m. įstojimas į ES ir 2008 m. pasaulinės krizės padariniai paskatino lietuvių emigraciją, o tai tuo pačiu po kurio laiko padidino jų siunčiamus pinigų srautus.

5. Apibendrinant migracijos poveikio Lietuvos socioekonomikai analizės gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad visu 2003 - 2010 m. laikotarpiu emigracijos poveikis buvo didesnis už imigracijos poveikį. Nepaisant nustatytų stiprių ryšių tarp imigracijos ir nagrinėjamų socioekonominių

rodiklių, kuriuos dažniausiai lėmė kiti veiksniai, veikiantys tiek imigraciją, tiek socioekonominius rodiklius, galima teigti, kad dėl gana mažų imigracijos srautų reikšmingos įtakos jie nedaro ir imigracija turėtų būti vertinama kaip darbo rinkos pasekmė. Tuo tarpu keletą kartų didesni emigracijos srautai įtakoja daugelį socioekonominių rodiklių. Ekonominio pakilimo metu asmenų emigracija teigiamai įtakojo gimusiųjų skaičių, santuokų skaičių, ištuokų skaičių, bedarbių skaičių, nedarbo lygį, ilgalaikio nedarbo lygį, užimtumo lygį, ir darbo užmokestį, neigiamai – gyventojų skaičių, darbo jėgą ir aktyvumo lygį. Užimtieji ir BVP buvo įtakojami kitų veiksnių. Įvertinus ekonominio nuosmūžio metus galima teigti, kad padidėję emigracijos srautai sumažino bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio, ilgalaikio nedarbo lygio, užimtumo lygio ekonominio nuosmūžio pasekmės, tačiau neigiamos pasekmės išryškėjo mažėjančiam gyventojų ir santuokų skaičiui, darbo jėgai, aktyvumo lygiui. Tuo tarpu gyventojų skaičiaus, darbo užmokesčio ir BVP ryšys su emigracija mažai keitėsi. Tad galima teigti, kad emigracijos pasekmės recesijos laikotarpiu negali būti vertinamos vienareikšmiškai teigiamai.

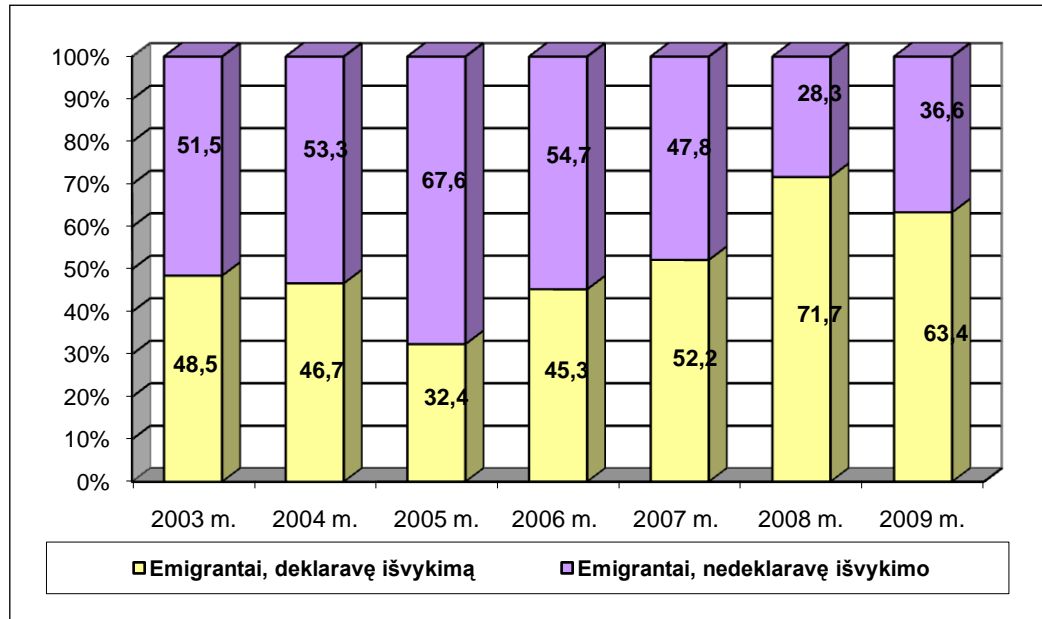
6. Remiantis ekspertų tarptautinės migracijos ir jos poveikio Lietuvoje prognozėmis galima teigti, kad artimiausiu laikotarpiu emigracijos tendencijos nesikeis: srautai nemažės, nes išliks pagrindinės priežastys išvykti, t.y. aukštas nedarbo lygis, palyginus su kitomis užsienio valstybėmis žemas darbo užmokestis. Didžiausią emigrantų dalį sudarys jaunimas, imigrantų – vyresnio amžiaus žmonės. Mažėjant darbingo amžiaus gyventojų, jiems tenkantis neaktyvių visuomenės gyventojų išlaikymo krūvis didės. Ilgesnį laiko tarpą vykstanti emigracija mažins potencialų ekonomikos augimą, pasireikš didesne skola ir mokesčių našta, mažiau patvare pensijų sistema.

7. Apibendrinant migracijos proseso reguliavimo priemones galima daryti išvadą, kad literatūros šaltiniuose dominuoja emigracijos srautų mažinimo priemonės, kuriose akcentuojamas ekonominių emigracijos priežasčių mažinimas siekiant sustabdyti išvykstančių piliečių srautus. Šį požiūrį galima vertinti teigiamai, nes siekiama šalinti problemos priežastis, o ne taisyti jos pasekmes. Tačiau realiai sunkiai įgyvendinant emigracijos mažinimo priemones, migracijos problemų sprendimui taikomos imigracijos, tuo pačiu ir reemigracijos, skatinimo priemonės. Reemigracijos skatinimo priemonėse didžiausias dėmesys skiriamas „protų susigrąžinimui“. Tuo tarpu imigracijos srautai „tikslu“ šaliai vertinami nevienareikšmiškai ir jų didinimas laikomas trečiaeiliumi migracijos problemų sprendimo būdu.

8. Norint sureguliuoti migracijos procesą, pasirinktos priemonės turi būti tinkamos, Lietuvos atveju daugiausiai orientuotos į šalies ekonomikos kėlimą, ir taikomos kompleksiskai. Visų pirma, rekomenduojama tikslinti duomenis apie migracijos mastus, nes tik tuomet galima adekvačiai įvertinti situaciją ir taikyti atitinkamas priemones. Antra, keisti požiūrį į emigraciją kaip į vienalytę masę, nes tik orientavimasis į atskiras emigracijos rūšis padės parinkti efektyvias ir tinkamas priemones

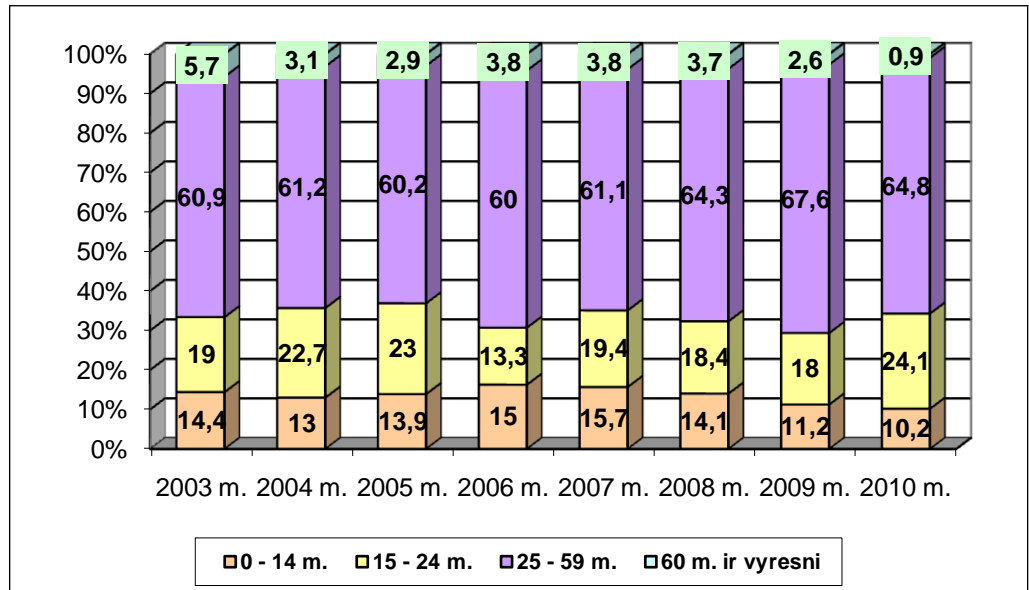
kiekvienos grupės emigracijai mažinti. Lietuvos aukštosiose bei profesinėse mokyklose ruošti specialistus bei kvalifikuotus darbuotojus, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius. Tokiu būdu sudaromos palankios sąlygos įsidarbinti pagal turimą specialybę arba profesiją. Nustatyti Lietuvos darbo rinkos galimybes įdarbinti sugrįžusius aukštos kvalifikacijos specialistus ir kvalifikuotus darbininkus, įvertinti profesinių rengimo centrų pajėgumą perkvalifikuoti nepaklausių specialybių/profesijų asmenis. Stabdant “protų nutekėjimo” emigraciją, būtina reali ir kardinali mokslo ir studijų sistemos reforma, derinama su mokslininko veiklos bei mokslininko profesijos prestižo didinimu valdžios bei visuomenės akyse. Mažinant jaunimo emigraciją reikia skatinti jų verslumą. Siekiant sukurti kuo daugiau vietų, būtina skatinti smulkųjį verslą. Didėjantis darbo užmokestis veiktų ne tik kaip emigraciją stabdantis, bet ir imigraciją didinantis veiksnys.

PRIEDAI

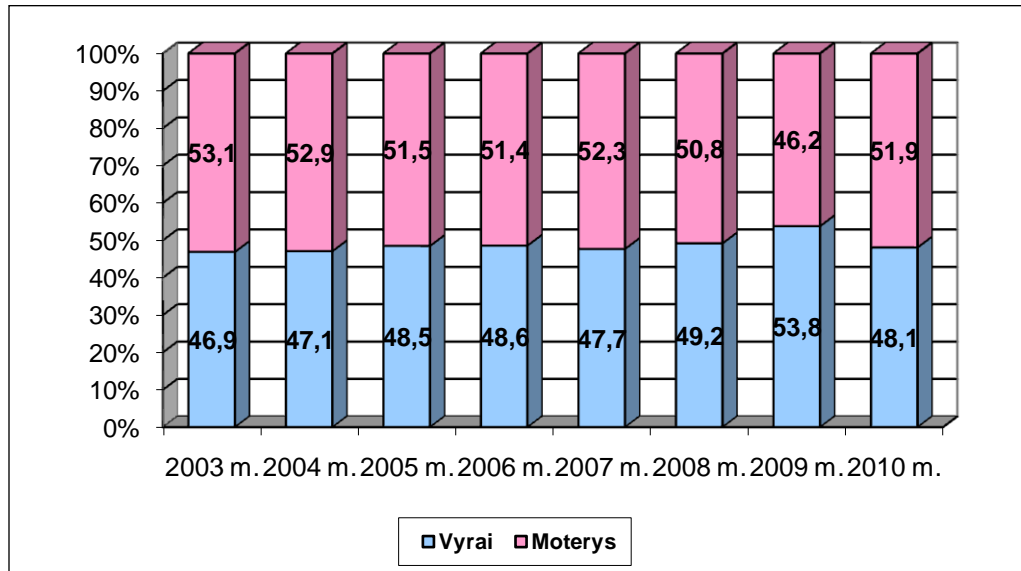
Deklaravusiųjų ir nedeklaravusiųjų savo išvykimą emigrantų dalis bendroje emigracijos apimtyje
2003 – 2009 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

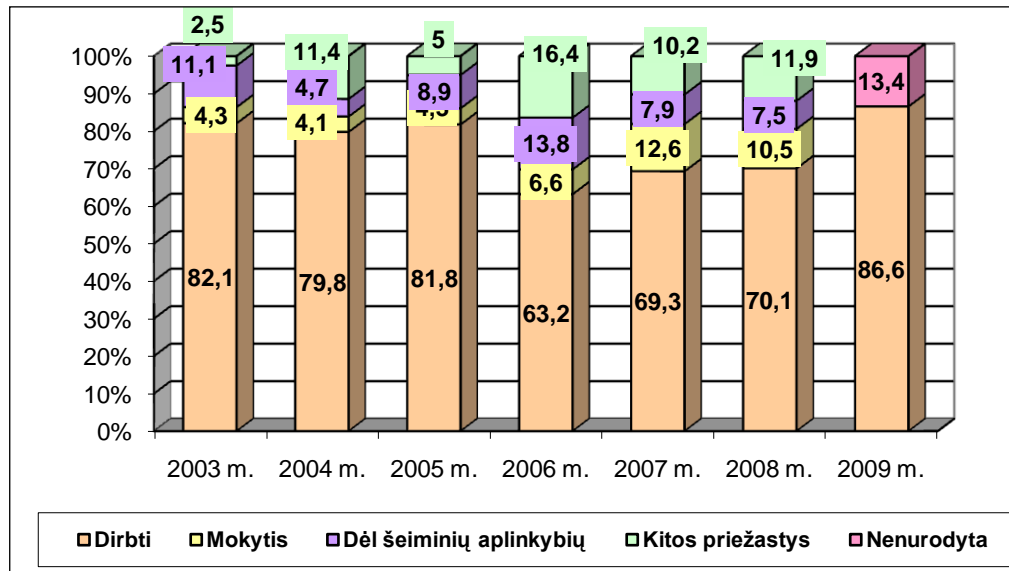
Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymo pagal lytį dalis bendroje deklaruotos emigracijos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Emigrantų (18 m. ir vyresnių), deklaravusių išvykimą, pasisikirstymas pagal santuokinę padėtį 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Iš viso pagal santuokinę padėtį	9108	12675	12923	10328	11218	14090	18788	73185	20289
Grandininis pokytis, sk.	-	3567	248	-2595	890	2872	4698	54397	9154
Grandininis pokytis, proc.	-	39,2	2,0	-20,1	8,6	25,6	33,3	289,5	54
Susituokę	4373	5948	5625	4481	4926	5618	7888	25390	8031
Grandininis pokytis, sk.	-	1575	-323	-1144	445	692	2270	17502	3002,4
Grandininis pokytis, proc.	-	36,0	-5,4	-20,3	9,9	14,0	40,4	221,9	42,4
Lyginamasis svoris, proc.	48,0	46,9	43,5	43,4	43,9	39,9	42,0	34,7	42,8
Nevedę	2393	5234	5360	4140	4305	6073	7973	37178	9082
Grandininis pokytis, sk.	-	2841	126	-1220	165	1768	1900	29205	4969,3
Grandininis pokytis, proc.	-	118,7	2,4	-22,8	4,0	41,1	31,3	366,3	77,3
Lyginamasis svoris, proc.	26,3	41,3	41,5	40,1	38,4	43,1	42,4	50,8	40,5
Našliai	290	258	275	213	271	275	345	883	351
Grandininis pokytis, sk.	-	-32	17	-62	58	4	70	538	84,7
Grandininis pokytis, proc.	-	-11,0	6,6	-22,5	27,2	1,5	25,5	155,9	26,2
Lyginamasis svoris, proc.	3,2	2,0	2,1	2,1	2,4	2,0	1,8	1,2	2,1
Išsituokę	738	1235	1663	1494	1716	2124	2582	9734	2660
Grandininis pokytis, sk.	-	497	428	-169	222	408	458	7152	1285,1
Grandininis pokytis, proc.	-	67,3	34,7	-10,2	14,9	23,8	21,6	277,0	61,3
Lyginamasis svoris, proc.	7,6	8,4	11,9	12,9	13,4	12,8	11,8	10,5	11,2
Santuokinė padėtis nenurodyta	1314	1314
Grandininis pokytis, sk.	-
Grandininis pokytis, proc.	-
Lyginamasis svoris, proc.	14,4	5,9

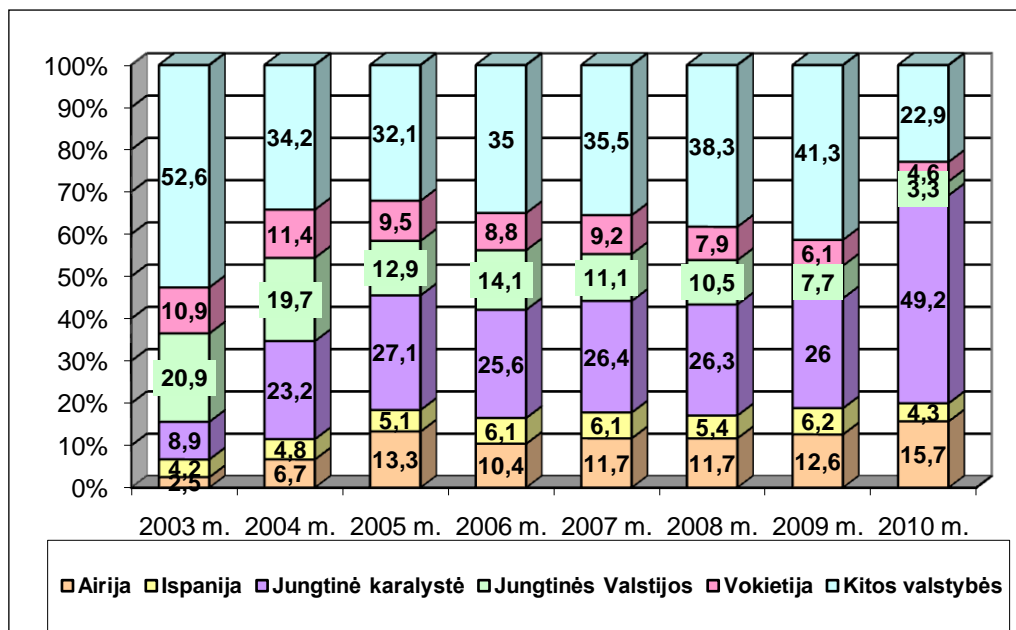
Emigrantų, nedeklaravusiųjų išvykimo, pasiskirstymo pagal išvykimo priežastis dalis bendroje nedeklaruotos emigracijos apimtyje 2003 – 2007 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

**Emigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasisikirstymas pagal būsimąją gyvenamąją
vietą (šali) 2003 – 2010 m., proc.**

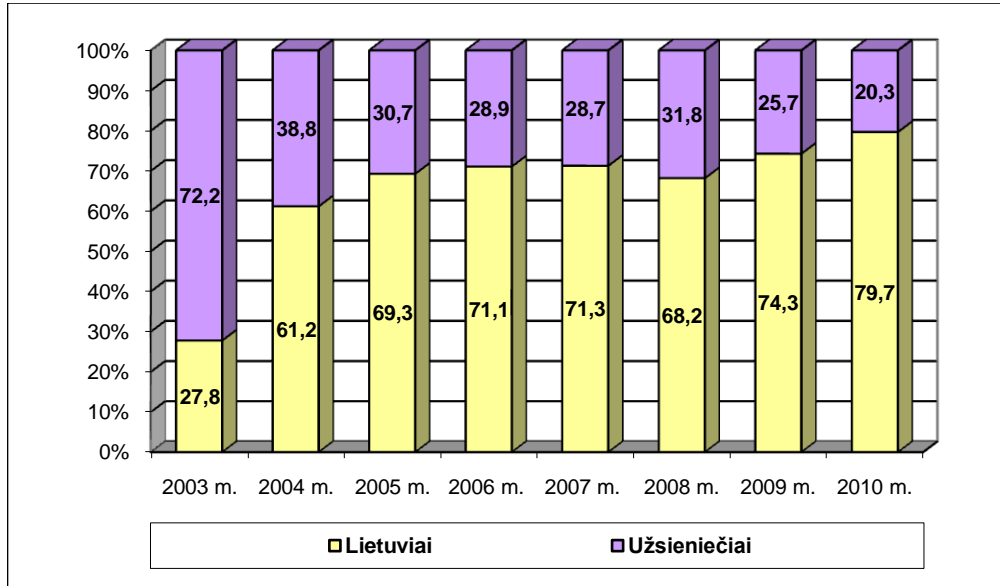
	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Airija	276	1009	2073	1313	1616	1983	2763	13048	3010
Grandininis pokytis, sk.	-	733	1064	-760	303	367	780	10285	1825
Grandininis pokytis, proc.	-	265,6	105,5	-36,7	23,1	22,7	39,3	372,2	113,1
Lyginamasis svoris, proc.	2,5	6,7	13,3	10,4	11,7	11,7	12,6	15,7	10,6
Ispanija	465	730	794	766	841	917	1355	3535	1175
Grandininis pokytis, sk.	-	265	64	-28	75	76	438	2180	439
Grandininis pokytis, proc.	-	57,0	8,8	-3,5	9,8	9,0	47,8	160,9	41,4
Lyginamasis svoris, proc.	4,2	4,8	5,1	6,1	6,1	5,4	6,2	4,3	5,3
Jungtinė Karalystė	980	3525	4223	3223	3659	4472	5719	40901	8338
Grandininis pokytis, sk.	-	2545	698	-1000	436	813	1247	35182	5703
Grandininis pokytis, proc.	-	259,7	19,8	-23,7	13,5	22,2	27,9	615,2	133,5
Lyginamasis svoris, proc.	8,9	23,2	27,1	25,6	26,4	26,3	26,0	49,2	26,6
Jungtinės Valstijos	2302	2980	2010	1771	1540	1782	1700	2783	2109
Grandininis pokytis, sk.	-	678	-970	-239	-231	242	-82	1083	69
Grandininis pokytis, proc.	-	29,5	-32,6	-11,9	-13,0	15,7	-4,6	63,7	6,7
Lyginamasis svoris, proc.	20,9	19,7	12,9	14,1	11,1	10,5	7,7	3,3	12,5
Vokietija	1204	1727	1473	1114	1277	1349	1350	3806	1663
Grandininis pokytis, sk.	-	523	-254	-359	163	72	1	2456	372
Grandininis pokytis, proc.	-	43,4	-14,7	-24,4	14,6	5,6	0,1	181,9	29,5
Lyginamasis svoris, proc.	10,9	11,4	9,5	8,8	9,2	7,9	6,1	4,6	8,6
Kitos valstybės	5805	5194	4998	4415	4920	6512	9083	19084	7501
Grandininis pokytis, sk.	-	-611	-196	-583	505	1592	2571	10001	1897
Grandininis pokytis, proc.	-	-10,5	-3,8	-11,7	11,4	32,4	39,5	110,1	23,9
Lyginamasis svoris, proc.	52,6	34,2	32,1	35,0	35,5	38,3	41,3	22,9	36,5

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

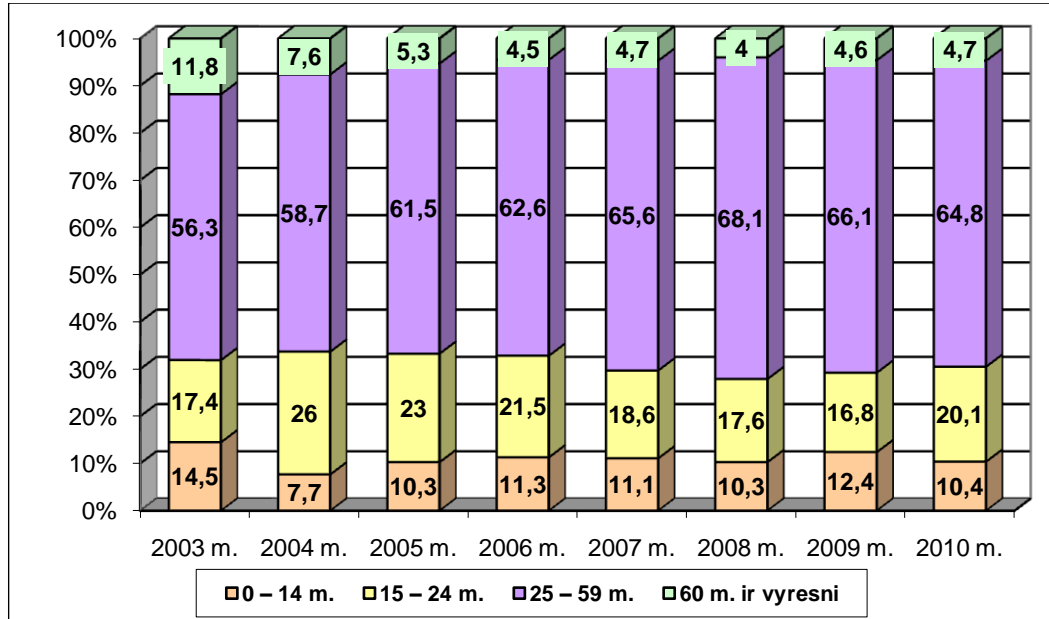
Emigrantų, deklaravusių išvykimą, pasiskirstymas pagal būsimąją gyvenamąją vietą (šali) dalis bendroje emigracijos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

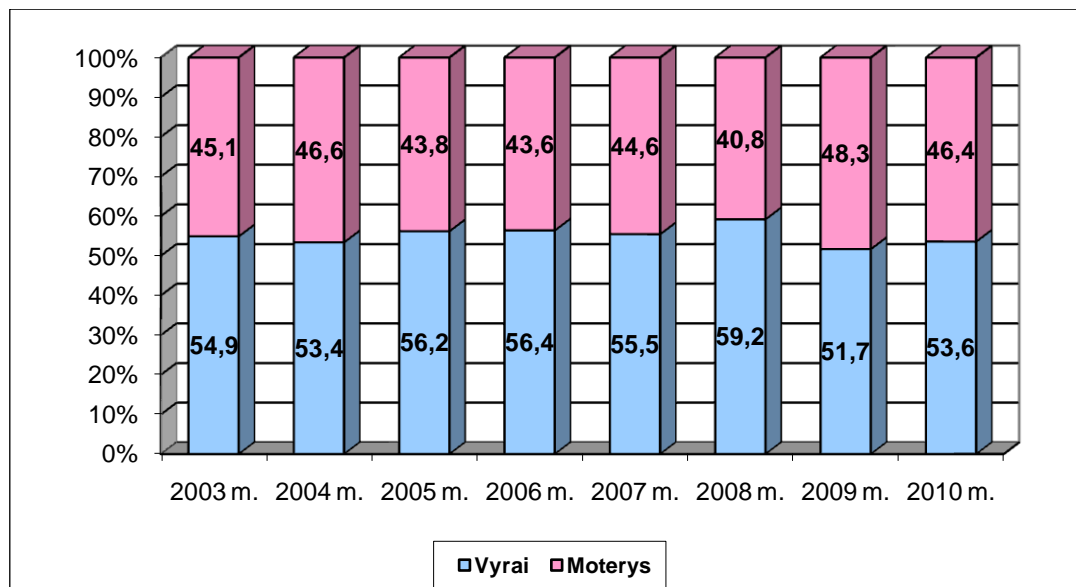
Imigrantų, deklaravusiųjų išvykimą, pasisikirstymo pagal pilietybę dalis bendroje imigracijos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

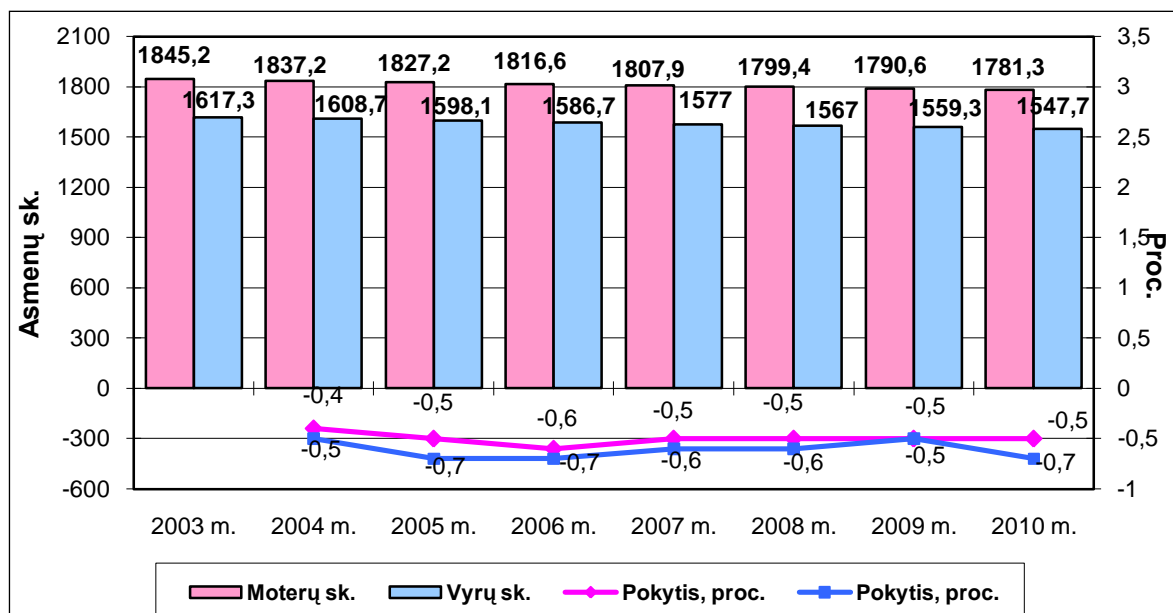

Imigrantų, deklaravusiųjų atvykimą, pasiskirstymo pagal amžių dalis bendroje imigracijos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

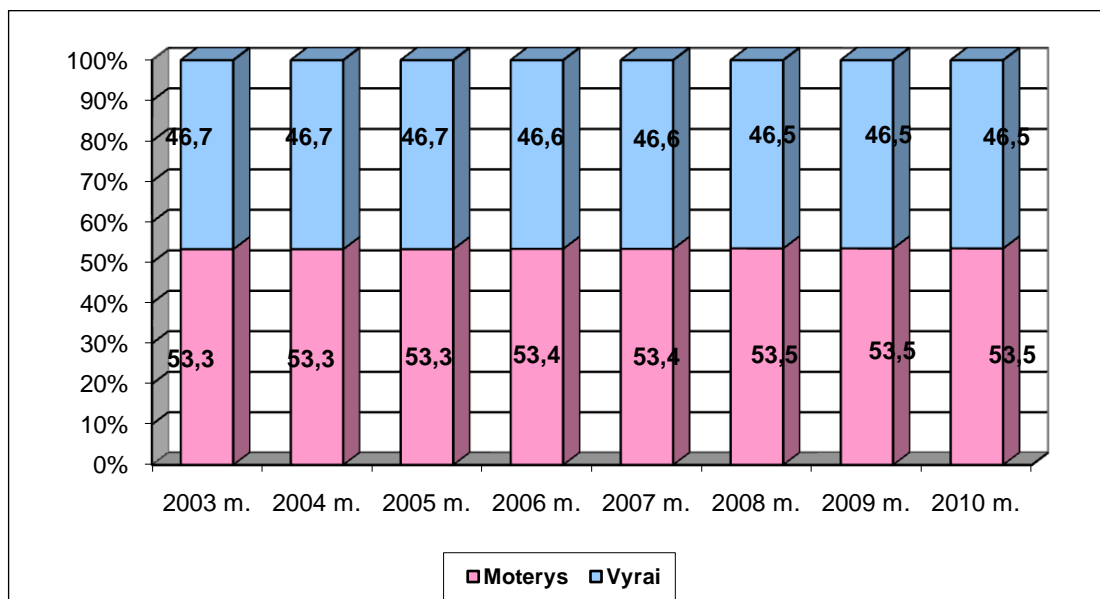

Imigrantų, pasiskirsčiusių pagal lytį, dalis bendroje emigracijos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

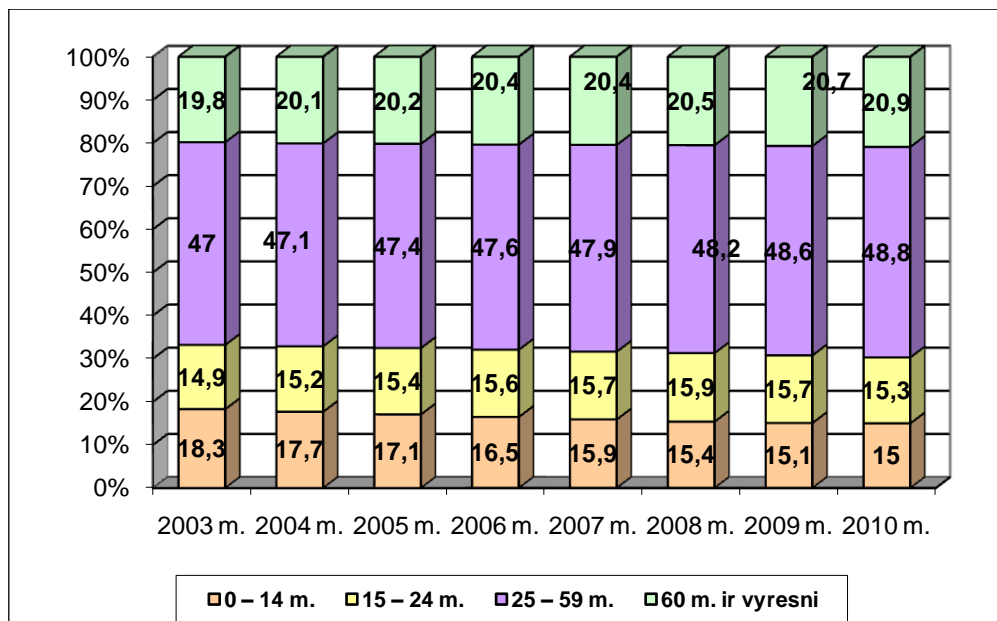
Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis (proc.) Lietuvoje 2003 - 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje, pasiskirsčiusio pagal lytį dalis bendroje gyventojų skaičiaus metų pabaigos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

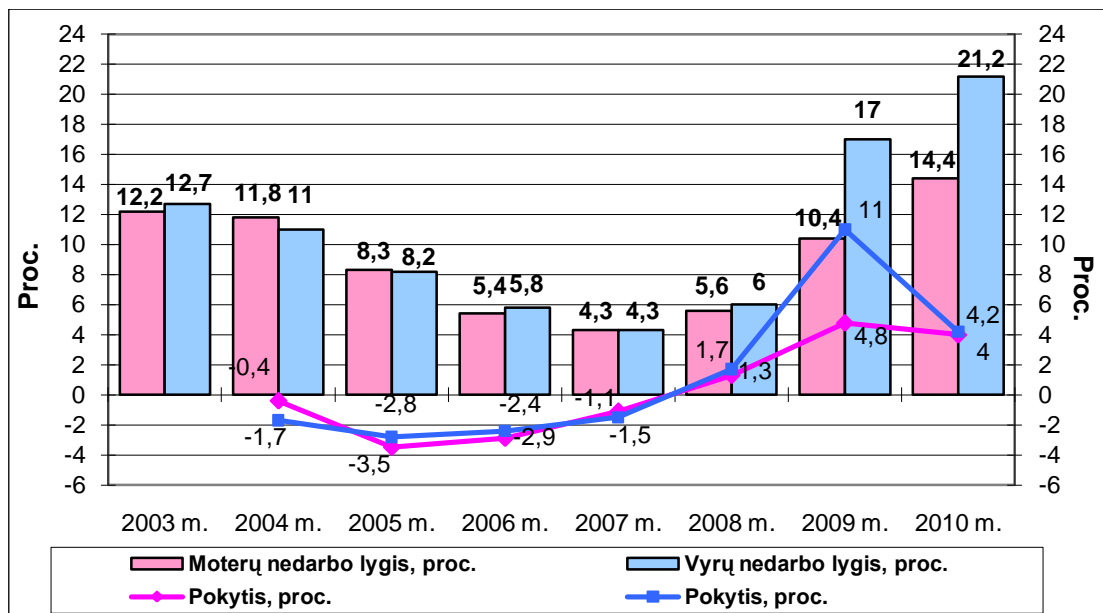

Gyventojų skaičiaus metų pabaigoje, pasiskirsčiusio pagal amžių, dalis bendroje gyventojų skaičiaus metų pabaigos apimtyje 2003 – 2010 m., proc.

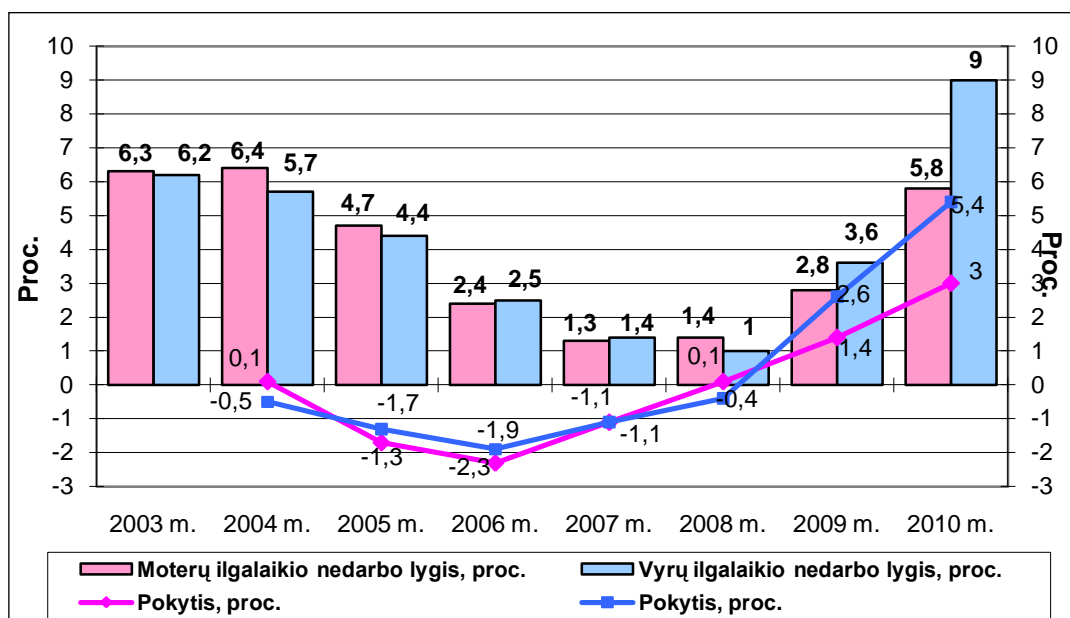
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Bedarbių, užimtųjų ir darbo jėgos pasiskirstymas pagal lytį 2003 – 2010 m., tūkst.

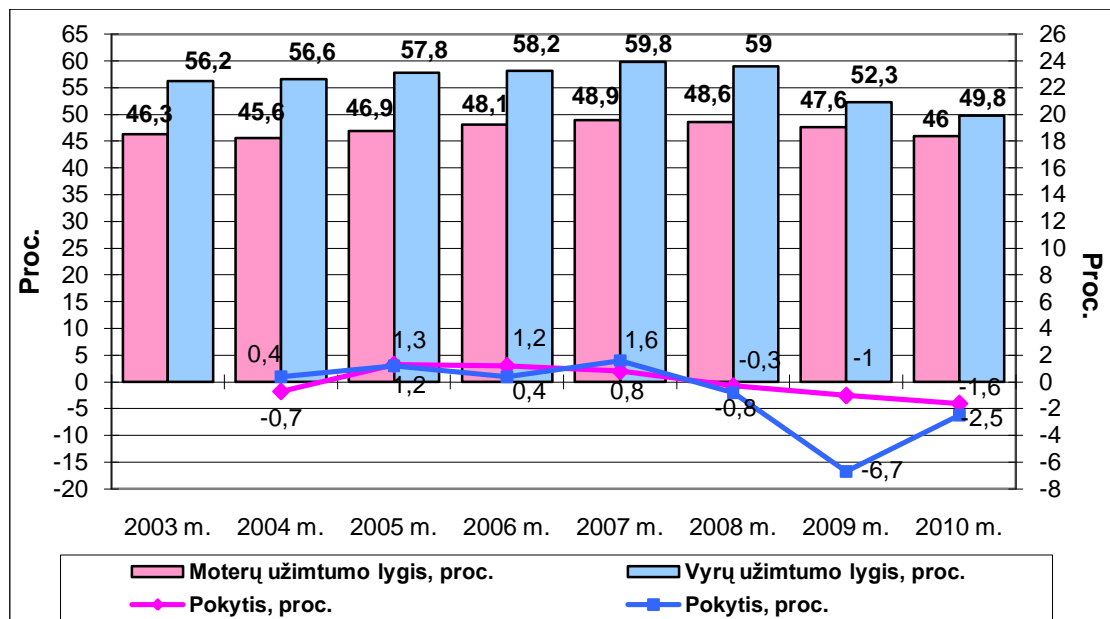
	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
VYRAI IR MOTERYS									
Bedarbiai, tūkst.	203,9	184,4	132,9	89,3	69	94,3	225,1	291,1	161,3
Grandininis pokytis, proc.		-9,6	-27,9	-32,8	-22,7	36,7	138,7	29,3	16
Užimtieji, tūkst.	1438	1436,3	1473,9	1499,0	1534,2	1520,0	1415,9	1343,7	1457,6
Grandininis pokytis, proc.		-0,1	2,6	1,7	2,3	-0,9	-6,8	-5,1	-0,9
Darbo jėga, tūkst.	1641,9	1620,6	1606,8	1588,3	1603,1	1614,3	1640,9	1634,8	1618,8
Grandininis pokytis, proc.		-1,3	-0,9	-1,2	0,9	0,7	1,6	-0,4	-0,1
MOTERYS									
Bedarbės, tūkst.	98,4	93,8	65,8	42,6	34,3	44,8	85,3	118,8	73
Grandininis pokytis, proc.		-4,7	-29,9	-35,3	-19,5	30,6	90,4	39,3	10,1
Lyginamasis svoris, proc.	48,3	50,9	49,5	47,7	49,7	47,5	37,9	40,8	46,5
Užimtosios, tūkst.	711,8	702,5	723,0	743,2	756,5	751,4	735,9	703,5	728,5
Grandininis pokytis, proc.		-1,3	2,9	2,8	1,8	-0,7	-2,1	-4,4	-0,1
Lyginamasis svoris, proc.	49,5	48,9	49,1	49,6	49,3	49,4	52	52,4	50,0
Darbo jėga, tūkst.	810,2	796,3	788,8	785,7	790,8	796,1	821,1	822,2	801,4
Grandininis pokytis, proc.		-1,7	-0,9	-0,4	0,6	0,7	3,1	0,1	0,2
Lyginamasis svoris, proc.	49,3	49,1	49,1	49,5	49,3	49,3	50	50,3	49,5
VYRAI									
Bedarbiai, tūkst.	105,4	90,6	67,1	46,7	34,6	49,5	139,8	172,4	88,3
Grandininis pokytis, proc.		-14	-25,9	-30,4	-25,9	43,1	182,4	23,3	21,8
Lyginamasis svoris, proc.	51,7	49,1	50,5	52,3	50,3	52,5	62,1	59,2	53,4
Užimtieji, tūkst.	726,2	733,8	750,9	755,8	777,7	768,7	680,0	640,2	729,2
Grandininis pokytis, proc.		1	2,3	0,7	2,9	-1,2	-11,5	-5,9	-1,7
Lyginamasis svoris, proc.	50,5	51,1	50,9	50,4	50,7	50,6	48	47,6	50
Darbo jėga, tūkst.	831,6	824,4	818	802,6	812,3	818,1	819,8	812,6	817,4
Grandininis pokytis, proc.		-0,9	-0,8	-1,9	1,2	0,7	0,2	-0,9	-0,3
Lyginamasis svoris, proc.	50,7	50,9	50,9	50,5	50,7	50,7	50	49,7	50,5

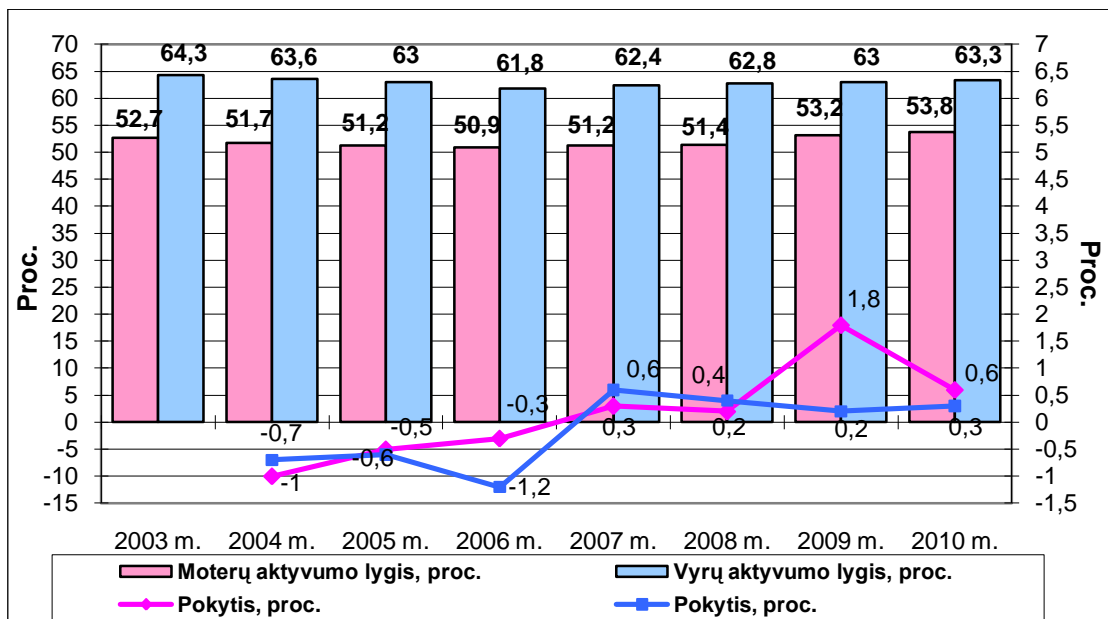
Nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.
 Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Ilgalaikio nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Užimtumo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.
 Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Aktyvumo lygio pasiskirstymas pagal lytį ir jo pokytis Lietuvoje 2003 – 2010 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Jaunimo bedarbiai, užimtieji ir darbo jėga 2003 – 2010 m., tūkst.

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vid.
Bedarbiai, tūkst.	38,8	31	20,7	13,7	12	22,1	46,7	52,7	29,7
Grandininis pokytis, proc.		-20,1	-33,2	-33,8	-12,4	84,2	111,3	12,8	15,5
Lyginamasis svoris, proc.	19	16,8	15,6	15,3	17,4	23,4	20,7	18,1	18,3
Užimtieji, tūkst.	117,4	106,9	110,9	125,6	134,1	142,6	112,9	97,4	118,5
Grandininis pokytis, proc.		-8,9	3,7	13,3	6,8	6,3	-20,8	-13,7	-1,9
Lyginamasis svoris, proc.	8,2	7,4	7,5	8,4	8,7	9,4	8	7,2	8,1
Darbo jėga, tūkst.	156,3	137,9	131,6	139,3	146,1	164,6	159,6	150,1	148,2
Grandininis pokytis, proc.		-11,8	-4,6	5,9	4,9	12,7	-3	-6	-0,3
Lyginamasis svoris, proc.	9,5	8,5	8,2	8,8	9,1	10,2	9,7	9,2	9,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis